

VESTNIK VOLEDO
VOLEDO VESTNIK
SLOVENSКИН
DOMOBRANCEV
VESTNIK
DOMOBRANCEV

SLOVENSКИН
VESTNIK VOLE
DO VESTNIK

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij, Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK — VOCERO es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158, 1407 - Buenos Aires. Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK — VOCERO is the voice of slovenian anticommunist veterans. Ovitek: Aleš Gošar.

Tiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 - Buenos Aires, Argentina.

— o —

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mauserja“ pošiljajte na ime Alojzij Dolinar, na zgoraj napisani naslov uprave.

— o —

Tiskovni sklad Karla Mauserja:

	dol.		dol.
Drobnič Lojze	25.—	Bajc Lojze	10.—
Kolman Jože	10.—	D. S. P. B. Gilbert	50.—
Sever Janez	5.—	Krule Franc	20.—
Hočevar Francka	10.—	Pucko Andrej	20.—
Kolarič Rudi	14.—	Dolenjc Jože	10.—
Urbančič Anton	10.—	Mauser Otmar, Canada dol.	48.—
Simončič Maks	8.—	Bezjak, Australija .. dol.	10.—
Vesel Stefan	8.—		Sa
Šajnovič Stanko	14.—	Ga Ivanka Trobec v spomina	
Šega Frank	11.—	na pokojnega Franca Trobeca	500.—
Petrič John	10.—	Z. H. L., José L. Suárez	200.—
Cendol Mimi	10.—	N. N., Ramos Mejia	230.—
Selak Stanley	15.—	N. N., Pacheco	430.—
Zupan Vera	4.—	N. N., Tortuguitas	100.—

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV JE TVOJE GLASILO
— Sodeluj in podpiraj ga!

VESTNIK VOLERO

SLOVENSKIH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV

AÑO I — LETNIK XXXV — AVGUST-SEPTEMBER-OKTOBER 1984

Še o protikrščanski revoluciji: Kje smo?

(Pričevanja)

Kam je protikrščanska revolucija pritirala človeštvo, je jasnovidno prikazal nekdanji trpin sovjetskih koncentracijskih taborišč, genialni pisatelj, Nobelov nagradjenec, zdaj emigrant v Združenih državah Aleksander Solženicyn v lanskem londonskem govoru.

Njegovo podobo potrja in spopolnjuje „špekater“ Werenfried van Straaten. (Gl. štev. 4, junija 1984, Biltena, ki ga izdaja njegova ustanova Pomoč Cerkvi v stiski.)

Iz zaslužnjenege sveta pa naj najprej spregovori metropolit dr. Alojzij Šuštar. Navajam del tega, kar je povedal v šentviški cerkvi (na večer pred praznikom sv. Stanislava), ko so se škofa Jegliča, ustanovitelja prve slovenske gimnazije in zavoda sv. Stanislava, njegovih naslednikov, profesorjev in dijakov te gimnazije spominjali te ustanove oropani. (Gl. Družina 27. XI. 1983.)

8. in 9. septembra letos se je nad 300.000 Hrvatov zbralo pri božjepotni Mariji Bistriški na Narodni evharistični kongres; slavili so tudi 1300-letnico krščanstva na Hrvaškem. Polovica udeležencev so bili mladi ljudje. Režim je prireditve oviral na vse mogoče načine, pa je bil popolnoma poražen. Uvodničar londonske Nove Hrvatske se sprašuje: „Kaj se je zgodilo, da je nenadoma izginil strah; da so bili brez učinka besni napadi na Cerkev in 'kleronacionalizem'; da so se v najhujši gospodarski krizi našla sredstva za potne stroške od najbolj oddaljenih krajev; da je mladina nenadoma pokazala toliko zrelosti in samohotnega občutja?“ Odgovarja: „Zgodilo se je nekaj, česar niti najbolj spretna organizacija ne bi mogla zrežirati, najbolj groba sila pa ne preprečiti. V zgodovini vsakega naroda so trenutki, ko spregovori neprevidljiva notranja moč, nagon po obstanku in slutnja skupne odločitve.“ (NH št. 18, sept-okt. 1984). Papež je poslal

obširno spomenico in pozdravil kongres po vatikanskem radiu. Osrednji govor je imel kardinal Kuharić. Iz njega podam najbolj krepke misli.

Iz podjarmljene češke nekaj sklepnih oesed ponovno obsojenega duhovnika Františka Lízna na sodni razpravi. (Gl. zadevni list Mednarodne družbe za človekove pravice v Frankfurtu.)

Za konec — zadnje tri stavke iz izjave ge. Helene Saharov-Bonner, žene slovečega fizika, Nobelovca Andreja Saharova, ustanovitelja (l. 1970 v Moskvi) Komiteja za človekove pravice, od 22. januarja 1980 konfinirana v Gorkem.

Solženicyn

Ljudje so pozabili na Boga. To je poglavitni vzrok uničujoče boljše-viške revolucije v Rusiji, ki je požrla ok. 60 milijonov ljudi; in to je bistveno oznamovanje celotnega 20. stoletja: Ljudje so pozabili na Boga.

Iz človeške zavesti je izpuhtel čut za vzvišenost božjega; odtod so se spočela najhujša hudodelstva tega stoletja. Najprej 1. svetovna vojska. Razložiti jo je kot zamračitev uma v vodnikih držav. Le iz brezbožne zakrknjenosti so se krščanske države mogle odločiti za uporabo strupenih plinov.

Podobno popačenje zavesti, ki ga je povzročilo zanikanje našega božjega izvora, je privedlo do tega, da smo po 2. svetovni vojski podlegli skušnjavi „atomskega dežnika“. Takrat je veljalo: „Odklanjamo vsako odgovornost in oproščamo mladino vsake dolžnosti in krivde; ne bomo se silili z nobenim naporom, da obranimo sebe, kaj šele druge; zamašimo ušesa stokom od Vzhoda in se rajši vržemo v lov za srečo.“ Če bi se pa le skotile nevarnosti, nas bo ubranila atomska bomba.

Le zaradi izgube razmerja do Boga je bilo mogoče, da je Zahod po 1. svetovni vojski mirno prenesel večstoletni potop Rusije — to je razmesarila drhal ljudožrcev — in prav tako po 2. svetovni vojski potop vzhodne Evrope. S tem se je pričel potop našega sveta. Zahod tega ni uvidel, marveč je k usodnemu poteku celo prispeval. „Nasproti ljudožrcem se je našlo v tem brezbožnem stoletju omamilo: Z ljudožrci je treba — trgovati. To je današnji griček naše modrosti.“

Ako bi ljudje preteklih stoletij videli sedanji položaj človeštva, bi z grozo spoznali: To je apokalipsa. Mi pa smo se je navadili.

Tako daleč je že, da hudi duh razsaja kot vihar preko vseh petero zemljin. Célo 20 stoletje se pogreza v vrtinec ateizma in samouničenja.

„Tako organizirane, militarizirane in stalno zločeste brezbožnosti, kot nastopa v marksizmu, svet doslej ni še nikdar doživel. Za komunistične politike bojeviti ateizem nikakor ni droben del, obrozen pojav, stranski proizvod, temveč njihova najvažnejša pogonska sila. Za uresničenje svojih satanskih namenov potrebujejo brezversko prebivalstvo brez narodne zavesti, morajo iztrebiti zvestobo narodu.“

Nečesa pa komunisti niso pričakovali: V Rusiji, kjer brezboštvo že skoraj 70 let neomejeno gospoduje; kjer so cerkveno hierarhijo do skrajnosti ponižali; kjer trpe vidne ostanke Cerkve izključno zaradi propagande

v zahodnem svetu; kjer prideš zaradi vere v kazensko taborišče in si celo tam posebej zaradi vere preganjan — v tej deželi je krščansko izročilo ostalo živo, prebivajo milijoni vernikov in njihova gotovost o božjem bivanju je v trpljenju doseglo izredno globino.

V tem je zarja upanja. „Naj bo komunizem še tako preteče oborožen s tanki in raketami in tudi če bi še tako do kraja zavzel ves naš planet — obsojen je, da nikoli ne bo mogel premagati krščanstva.“

Na Zahodu je uveljavljena verska svoboda. „Vendar je zgodovinski razvoj privedel tudi Zahod do okrnitve verske zavesti. Že od konca srednjega veka ga je preplaval val sekularizacije, in to ogrožanje vere, ki ni posledica od zunaj podtaknjenega požara, ampak notranje trohnobe, je skoro še bolj nevarno.“

Desetletja se je na Zahodu votlil pojem višjega življenjskega smisla; ostal je samo lov na „srečo“; to se je izrecno zasidralo celo v ustave. Dolgo že se smešita pojma dobrega in zla, in zlu se neprestano popušča. Zahodne družbe zmerom bolj izgublajo versko vsebino ter brezskrbno prepustčajo mladino brezboštvu. Pravo se javno prezira; zakaj naj bi se ljudje potem odrekli notranji nedostojnosti in nizkotnosti? Zakaj naj ne bi ščuvali k sovraštvu?

Kaj reči o razklanosti človeštva v toliko verstev, ko je pa tudi krščanstvo raztrgano? Zadnji poskusi ekumenske sprave so prepočasni: svet umira stokrat hitreje. Saj ni še pričakovati zedinjenja Cerkve, prišlo naj bi le do složnega nastopanja nasproti brezboštvu.

Danes se zdi, da se pri vseh prebrisanih političnih potezah z vsakim desetletjem človeštvu vedno tesneje in brezupneje ovija okrog vratu zanka. Rešitev pa ni dosegljiva s privajenimi predstavami. Smisel našega življenja ni teženje po gmotnem uspehu, marveč teženje po vredni duhovni rasti. „Namesto površnega predajanja upanju, kar je zaslepilo zadnji dve desetletji, vodeč nas v nič in na prag atomske in neatomske smrti, lahko postavimo samo neodjenljivo iskanje božje roke, ki smo jo tako brezskrbno in ošabno odrinili.“

Vprav v preskušnjah, kot je sedanji vihar preko vsega sveta, se pokažejo najmočnejše sposobnosti človeške duše. „Ako potonemo in izgubimo ta svet — bo izključno naša krivda.“

P. Werenfried van Straaten :

„Naša domovina je v nebesih“ (Flp 3, 20), kjer bo Jezus Kristus „preobrazil naše borno telo, da bo podobno njegovemu poveličanemu telesu (Flp 3, 21).“

„To vzvišeno poklicanost zanikujejo brezbožci, materialisti in marksistično usmerjeni teologi osvoboditve; iščejo človeško srečo v stvareh sveta, katerega ustroj se podira. Rušijo Cerkev. Komunistične in krščanske države drve v poganstvo. Kdor primerja zgodovino nravi v propadajočem rimskem cesarstvu z današnjimi nravnimi zablodami, mora zasumiti, da je blizu konec zahodne omike.“

Mogoče se propad Zahoda že ne da več zaustaviti. To ne pomeni, da bo božje kraljestvo preminulo skupaj z življenja trudno Evropo. Pomeni pa, da moramo storiti vse, kar je mogoče, da zanamcem posredujemo bistvene vrednote, katere nam je Bog zaupal.“

To, da je prva, preganjana Cerkev, tako odlično spolnila svoje poslanstvo, nas mora tolažiti. „To dokazuje, da stiska, tesnoba, trpljenje, oropanje svobode, preganjanje, lakota, beda, bolezen, smrt in vse druge preskušnje ne preprečijo naše večne sreče, temveč, da so ji celo v prid, ako jih nosimo po Jezusovem zgledu. Zakaj Kristus sveta ni odrešil z gospodarskimi modeli ali formulami blaginje, marveč s svojim trpljenjem in svojim križem.“

(Dodam odstavek iz omenjenega **Biltena**, ki razlaga, zakaj so se pri-spevki ustavi Pomoč Cerkvi v stiski v zadnjem letu ponekod skrčili. „Zmanjšanje darov je razložiti predvsem z ostarelostjo in ugašanjem evropskih narodov zaradi kontrole rojstev. Vrh tega je imel verski pouk v zadnjih 20 letih mnogokje tako poguben učinek, da milijoni mladih ljudi že ne poznajo Boga ne njegovih zapovedi ter jih lahko imamo za zgubljene za Cerkev in za dejanja krščanske pomoči.“)

Dr. Alojzij Šuštar

„Preko groba nam danes govorijo (ustanovitelji, vzgojitelji in učenci šentiviške gimnazije) in nam naročajo s Kristusovo besedo: Glejte, da se ne daste premotiti. Ohranite dediščino, ki ste jo sprejeli od svojih očetov ter si jo utrdili in poglobili v škofovem zavodu sv. Stanislava in na prvi slovenski gimnaziji. Ostanite v življenju v kakršnih koli razmerah in težavah stanovitni v veri ter zvesti Bogu in Cerkvi; ostanite zvesti sinovi slovenskega naroda, skrbite za njegovo kulturno dediščino, njegov jezik, njegovo pristno samobitnost, njegov razvoj in njegovo življenjsko moč; ohranite zdrave najgloblje narodne korenine vernosti, poštenosti, medsebojne povezanosti, jezika in kulture!“

Kardinal Kuharić

„Ponosni smo, da so naši predniki svobodno sprejeli vero. Vere in ljubezni ni brez svobode (...). Zahteva pravičnosti je, da je človek ne le v duši, marveč tudi v svojih zunanjih odnosih popolnoma svoboden za Boga. Ovirati človeka na kateri koli način, da išče Boga in je božji, je hudo oškodovanje pravičnosti in človeškega dostojanstva (...). Ponekod je v našem času proces ateizacije postal celo program vzgoje in javnega življenja (...). Popolna svoboda vključuje svobodo verske vzgoje otrok in mladostnikov v skladu z nazori in vestjo staršev; vključuje, da se lahko postavljajo dostojne zgradbe za čiščenje sv. evharistije, kjerkoli žive verniki. Ta svoboda dosledno vključuje, da umirajoči verniki, jetniki, vojaki časte evharistijo in prejemajo zakramente. Vse te svobode ščitijo dostojanstvo človeške osebe in privzdigujejo vso družbo na višjo stopnjo človečnosti.“

V imenu teh vrednot in načel je Kuharić zaprosil oblasti, „da dopuste vsem vernikom, kateri verujejo v Jezusa Kristusa, bodisi katoličanom

ali pravoslavnim ali članom drugih verskih skupnosti, da mirno in spokojno slave Božič". Prosil je dovoljenje tudi za praznovanje dneva Vseh svetnikov.

Pozval je Gospoda Jezusa, naj se vrne v zavest ljudi, v družine, v zasebno in javno življenje.

Končal je z besedami Alojzija Stepinca, s katerimi je ta kot pomožni nadkof dne 7. VII. 1935 Bogu v imenu ljudstva obljubil zvestobo.

Frantiek Lízna

„Svojo vero imam za eno najvažnejših vrednot našega življenja in sem pripravljen za to pretrpeti katero koli kazen. Moja vera v Cerkev je neomajna. Že dejstvo, da sem toliko časa v zaporu, mi je dokaz, da v našem pravnem redu ne poteka vse najboljše (...). Kot kristjan in kot državljani, ki mu gre za življenje v resnici in ki mu je pri srcu ohranitev prava v naši deželi, se čutim dolžnega za to se bojevati; ne morem in nečem drugače ravnati, tudi v prihodnje ne.“

Helena Saharov-Bonner

Za vse, kar komunistične oblasti počno z možem in z mano „je samo ena razlaga: hočejo naju ubiti. Ne vem, kako hočejo to napraviti. Ako se Zahodu zdi najboljše molčati, potem je konec blizu.“

— — —

Pričevanja treskajo v zahodni „griček modrosti“.

Nas bo to zdramilo? Bomo spregledali? Se bomo duhovno prenovili? Bomo storili, kar Kristus od nas pričakuje, in s tem soodrešili sebe, svoj narod, Zahod in Vzhod?

Ako potonemo in izgubimo ta svet — bo izključno naša krivda.

L. M.

Odmev „Celovškega Zvona“ v „Ameriški domovini“

Na besede kar dveh ocen — dobronamerne kot smo prepričani mi, gotovo pa vsaj stvarne za tiste, ki z nami ne soglašajo — ki jih je bila deležna prva številka „Celovškega Zvona“ na straneh našega lista v decembru 1983 — odmev, ki se torej ni izgubil v gluhi lozi — je v „Ameriški domovini“ odgovarjal, zdi se, da malce užaljeno, dr. Peter Millonig.

Ta odgovor je izzval prav tam pojasnila in komentarje dveh naših rednih sodelavcev, prof. Alojzija Geržiniča in znanega Lectorja. Ker se je „polemika“ spočela v „Vestniku“, se nam zdi primerno, da nje no nadaljevanje v AD ponatisnemo tudi za naše bravce. — Ured.

Dr. Peter Millonig je priobčil v Ameriški Domovini 28. februarja „poskus stvarne razprave o pomenu in smotru nove vseslovenske revije Celovški

Zvon. Naslov članka je „Več o novi reviji Celovski Zvon“, podnaslov pa „Ne morem se pridružiti mnenju prof. Alojzija Geržiniča“.

Najpomembnejša misel v članku je ta: „...ne delajmo si nobenih utvar: kot narod smo v zamejstvu in izseljenstvu ogroženi...“ Toda pisec je s tem izrekel le del bridke resnice. Kot narod smo ogroženi tudi v „matici“, zaprti v jugoslovansko ječo narodov in zdihujoči pod komunističnim režimom. Zato bi se morali vsi povezati proti najbolj nevarnemu pkupatorju, kar jih je dozdej podjarmilo našo domovino — proti komunistični partiji. Nepopustljiv boj proti marksističnemu materializmu je prvi pogoj, „da bo slovensko krščansko tradicijo ponosili v leto 2000“, kar je plemenita želja dr. Milloniga.

K prvemu, krajšemu delu članka, za katerega velja podnaslov, nekaj pojasnil.

Svojih pripomb o CZ nisem napisal za AD, kot bi se dalo razumeti iz Millonigovega uvoda, pač pa je uredništvo — za kar sem mu hvaležen — povzelo nekaj odstavkov iz moje kritike, ki je decembra 1983 izšla v 4. številki buenosaireskega *Vestnika* in obsega dobrih pet strani (311—316). Priporočam dr. Millonigu, da jo prebere v celoti; šele potem bo mogoč ploden pogovor o stvari. Predvsem upam, da mu po branju celote moja ocena ne bo več „dozdevno razumna“ in da ne bo več oporekal trditvam, za katere je v *Vestniku* dovolj dokaznega gradiva ali vsaj razlage, medtem ko v kratkem izvlečku v AD tega ni toliko, da bi vsakogar prepričalo.

Millonig začenja: „Uvodoma pravi prof. Geržinič, da sta pojma krščanstvo in vseslovenstvo danes nezdružljiva“. V moji oceni je vprašanju, ki se ga dotakne Millonig, posvečen III. del („Krščanska drža“ in „vseslovenski zajem in koncept“, str. 313—316). Na str. 314 pravim: „CZ se torej postavlja na krščansko in vseslovensko stališče. A to dvoje je danes nezdružljivo.“

To ni tisto, kar mi pripiše Millonig. Ako bi moj kritik prebral kar moji trditvi v *Vestniku* sledi, ne bi razpravljal o rečeh, katerih jaz nisem ne mislil ne napisal. Gotovo bi potem odpadel tudi Millonigov očitek protislovnosti nekakšne argumentacije, ki naj bi bila moja, pa ni. Moja ocena nikjer ne „očitava, da CZ ne more biti dosledno krščanski, ker vsaj v Sloveniji ‚vladnega krščanstva‘ ni“. (Opozarjam, da v *Vestniku* ni nikjer omenjeno vladno krščanstvo. Čemu je ti dve besedi Millonig napisal med navednicami?)

Zadnji Millonigov odstavek me posredno obtožuje, da se nisem odpovedal „slovenski čednosti po (!) zavestnem sovraštvu, destruktivnemu osmeševanju ali ponorčevanju konkretnih dogajanj, ki morda niso v interesu tega ali onega posameznika, vendar pa v prid množici.“ Temu nasproti pa naj bi bila moč, ne hiba, revije CZ, da „ni načelno naperjena proti gotovim (!) ljudem, skupinam ali družbam.“ Kaj zadeva še danes ni jasna? Vsak katoličan (in vsak veren in razumen in pošten človek) mora zavestno sovražiti komunizem, po papeževi besedi največjo nevarnost našega časa. (Da bo jasno, še to: sovražiti komunizem, ne pa komunistov). Sodelovanje z njim more biti v

trenutno, gmotno korist posameznika (pa v njegovo duhovno škodo), nikoli v prid množici.

Millonig nadaljuje: „Prof. Geržinič piše, da potrebuje slovenski svet ‘spoznanja resnice’,“ in zasmehljivo dodaja: „Ne samo slovenski svet, tudi ameriški ali argentinski“. S tem me skoro prisili, da navedem iz *Vestnika* ves odstavek, v katerem sta h koncu citirani besedi. (Tudi tu je Millonig pomanjkljivo citiral!) Odstavek (*Vestnik*, str. 315) se glasi tako:

„Pridružujem se kritikom vsebine 1. številke, kateri so po Ošlakovem sporočilu ugotovili, da se je revija že pred izidom odmaknila od napovedane krščanske smeri in se preveč odprla vsem mogočim sodelavcem in temam, katerih krščanska narava je sporna.“ In dodajam: sodelovanje z ljudmi, nad katerimi gospodari rdeči režim, ne more dolgo trajati. Ako so bili, kot čujem, pri predstavitvi CZ v Ljubljani predstavniki komunistične oblasti, pomeni to, da jim je revija s svojim krščanstvom in avtocenzuro za zdaj sprejemljiva ali celo koristna. Ne more pa taka revija biti koristna za duhovno sproščanje, za orientacijo po slovenskem svetu, za plodno ustvarjalnost. Ne more biti privlačna ne za slovenskega človeka v matici ne v zamejstvu ne v emigraciji. Tam, kjer mora biti kulturni delavec pokoren drugim silam, kot so resnica, dobrota, lepota; tam, kjer mora katoličan slediti drugim vodilom kot so dekalog, cerkveno učiteljstvo in cerkveno vodstvo in po teh vodilih razsvetljena vest — tam ne more biti blagoslovljene dejavnosti in ne trajnih uspehov. Popuščanje v stvareh lahko dá kvečjemu trenutno kolikostno naraslost. Slovenski svet pa je potreben spoznanja in priznanja resnice. To je luč, ki mu odpira pot v svobodo.“

Kot priznavam ustanoviteljem, sodelavcem in podpornikom CZ najboljšo voljo (gl. *Vestnik*, str. 316), tako jo priznavam dr. Millonigu in jo gotovo on meni. Potrebno pa je, da ob spornih vprašanih dobro poznamo mnenja in razloge drugega, sicer debata ne more roditi koristnih sadov.

Alojzij Geržinič

Vestnikov Lector pa k polemiki dr. Milloniga pripominja naslednje:

Pisec se najprej obregne ob Lectorjevo anonimnost. Če bi bral slovenski tisk iz svobodnega sveta, bi videl, da je več ko pol vsega, priobčevanega v njem, nepodpisano. Poglavitni vzrok za to brezimnost je na dlani: pisci se boje, da bi s svojim imenom lastne ljudi doma izpostavili preganjanju po komunističnemu režimu v SR Sloveniji. Ta ali oni med njimi, z Lectorjem vred, ima glede tega bridke izkušnje.

Dr. Millonigu se te nevarnosti ni treba bati. Lahko piše proti „zatiravski“ Avstriji, katere državljan je, kar hoče, pa se ne njemu ne njegovim svojcem in sorodnikom na Koroškem ne bo zgodilo nič. Tvega kvečjemu, da ga utegne dunajska vlada kdaj odlikovati z naslovom Hofrata (dvornega svetnika), belgrajska pa mu dati diplomo o civilnem herojstvu SFRJ. Reci mo po zgledu rajnega koroškega političnega prvaka dr. Joška Tischlerja.

Drugi vzrok je, da se ljudem, ki dosti objavljajo, ne da podpisovati

svoje tiskane besede. Ta užitek prepuščajo pismeno bolj redkobesednim, n. pr. Millionigu, ki je svoje modrovanje v *Domovini* kar dvakrat podkrižal z „dr.“

Iz odgovora, namenjenega prof. Geržiniču, zvemo, da je dr. Peter Millonig zdaj urednik nove „vseslovenske revije *Celovski Zvon* za Združene države. (V prvi številki je bil kot član njenega uredništva za Severno Ameriko imenovan torontski pomožni škof dr. Alojzij Ambrožič). Kar torej dr. M. piše in govori v zvezi s to publikacijo, dela to v njenem imenu, takorekoč uradno. Kot tak med drugim trdi tudi, da je krščanstvo le nekaka „religiozna omika“ ter zgolj „biblična ideologija“.

Mi preprosti in nemoderni katoliški kristjani smo pa še vedno prepričani, da je krščanstvo vera, čudež božji, razodet in ohranjan po sv. pismu. Se pravi, ni zgolj ena izmed toliko tostranskih ideologij. Na primer komunizem kot bolj ali manj uresničena ideologija Marxovega *Kapitala*. Nezdružljivost krščanstva, na tem mestu slovenskega, s slovenskim ateističnim komunizmom torej ne more biti protislovna, kakor to prof. Geržiniču očita učeni, a v verouku in papeških okrožnicah očitno šibko podkovani koroški doktor.

Lector ni niti z eno samo besedo osporaval literarne vrednosti, besednega umetništva ali „neovrgljivega krščanskega imperativa“ v delih tržaškega pisatelja Alojza Rebulu, kakor to trdi dr. M. Poudaril je le „neovrgljivo“ resnico, da večino njegovih knjig že leta izdajajo in plačujejo komunistične založbe v Ljubljani.

Celovski Zvon v načelnem uvodniku svoje prve številke svari pred „trgovci z novci“, ki da bodo prihajali zdaj na Koroško. Millonig dobro ve, da so ti možje lahko le menjavci denarja iz rdečega templja v SFRS. Prav tako ve, da „matica“ ne Narodnemu svetu koroških Slovencev, ne Mohorjevi družbi, založnici *Zvona*, ne nikomur z Rebulom vred ne daje ničesar zgolj zaradi njihovih lepih slovenskih oči; to je, brez določenih pogojev. Kaj so posledice tega trgovanja z novci, kričeče priča upadanje slovenstva v Avstriji in Italiji.

Kulturni ustvarjanci so ljudje, obsijani z „božansko iskro“, ki delajo, kar njihovo ime pomeni. Ustvarjajo kulturo v njenih raznolikih očitovanjih: v poeziji in prozi, lepoti besede; v podobi, lepoti oblikovanja v barvi in kamnu; v glasbi, lepoti in skladju pevnega zvoka; na odru, v sestavu slušne, vidne in gibne lepote.

Toda brez kulturnih funkcionarjev ki to duhovno snovanje tvorno omogočajo ter v uresničevanju organizirajo, bi ustvarjanci svojega poslanstva ne mogli izpolnjevati. Zaradi tega je vloga drugih prav tako vsake cene vredna kakor prizadevanja prvih. Te cene in pomena ni Lector dr. Vosperniku, glavnemu uredniku *Zvona*, z ničemer odrekel.

Niso pa kulturni ustvarjanci ljudje, ki so si sami pripisali zgolj „gotovo serioznost“ in ki znaj opostavljati stavke, kakor to poudarja dr. Millonig, eden od njih.

Njegovi nepoučenosti ter iz nje izvirajočemu prepričanju, da je na

svetu res le tisto, za kar ve on, je treba pripisati tudi trditev, da naša emigracija v svetu ni bila doslej sposobna roditi vseslovenske revije, kakršna je baje v vsej naši zgodovini šele *Celovski Zvon*. Taka revija je *Meddobje*, ki jo že dve desetletji izdaja Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu, in to brez kakršne koli javne, zlasti ne „matične“ podpore ter ob zastonskem ustvarjalnem garanju svojih sodelavcev križem svobodnega sveta.

Meddobje in *Glas SKA* sta bila in sta še odprta tudi avtorjem iz SR Slovenije. Nekateri, na primer pokojni pesnik Karl Truhlar, so si upali vanjo pisati z imenom, nekateri, kakor rajni pisatelj Stanko Majcen, s psevdonomimom. Če si drugi, bolj ali manj uradni „kulturniki“ iz domovine tega niso drznili, je njihova stvar, ne pa krivda *Meddobja*. Priporočam ameriške-mu uredniku *Zvona*, naj o dolgoletnem obstanku in pomenu te argentinske revije zve kaj več iz druge številke svoje lastne, stran 122—125, marec 1984.

Millonig tudi ne odgovori na pripombe o pomanjkljivosti v *Zvonovem* poudarjanju potrebe po kontinuiteti za slovensko kulturo. Kontinuiteta, nepretrganost, pomeni logično nadaljevanje pravega kulturnega ustvarjanja iz preteklosti ter ohranjanje vseh pomembnih dosežkov v njem. ne glede na to, kdo jih je dal. Nova celovška „vseslovenska“ revija načelo take nepretrganosti krši, saj šteje med svoja zakonita prednika le Stritarjev liberalni dunajski in za njim še *Ljubljanski Zvon*, čeprav je ta zadnja leta izhajanja pod urednikoma Tonetom Seliškarjem in Jušem Kozakom zavil na neslovenski komunistični tir.

V tej svojevrstni skrbi za kontinuiteto pa „vseslovenski“ in krščanski *Celovski Zvon* povsem prezre katoliški *Dom in svet*, ki je začel izhajati leta 1888, sedem let po Ljubljanskem Zvonu. Že med prvo svetovno vojno, zlasti pa med njo in drugo, se je razvil v vodilno slovensko literarno-umetnostno revijo, ki je po kakovosti, modernosti in vrednosti sodelavcev daleč prekašala druge. Ostala je to do konca v letu 1945, ko je zadnje čase pred njim v njej blestel med drugimi najprej živi, nato po bratovski roki sežgani France Balantič.

Prav *Meddobje* je po duhovni naravnosti in po slovesu svojih začetnih sodelavcev postalo vreden naslednik *Doma in sveta*. Za kontinuiteto med njima je dajal poroštvo dolgoletni urednik obeh, dr. Tine Debeljak. Kot nadaljevalca *Doma in sveta* so novo revijo sprejeli vsi svobodni Slovenci, a marsikdo tudi med nesvobodnimi — razen, kakor kaže, Korošci. Njihov *Zvon* ne prvega ne druge ne sprejme v slovensko nepretrganost, najbrž zaradi njunega katolištva, ker se nista dala „pokristjaniti“ po Edvardu Kocbeku in po njegovem pogorelem teološkem in političnem krščanskem socializmu, ki ga kot svojo „tretjo pot“ oznanja nova celovška revija.

Namesto zavrtega prerekanja z njenimi kritiki bi dr. Millonig storil prav in pametno, če bi povedal, ali, in v koliko, drži govorica, kaj je on glede *Zvona* odgovoril nekemu v Ameriki. Na vprašanje, ali bodo med sodelavce revije sprejeti tudi svobodni slovenski ustvarjalci, ki režimu v domovini politično niso pogodu, naj bi bil mladi urednik dejal: ne, ker bi potem ne mogli pisati vanjo „kulturniki“ iz SR Slovenije; *Zvon* ne bi smel priha-

jati tja, se tam prodajati, nabirati naročnikov ter imeti svojega urednika v Ljubljani; in iz „matice“ ne bi pritekla podpora, brez katere list ne bo mogel izhajati.

Tako Millionigovo pojasnilo bi končno le razodelo, „proti“ komu in čemu njegova revija ne bo smela biti, ter „Za“ kaj in koga bo lahko. Načelni uvodnik v njeni prvi številki namreč tega „proti“ in tega „za“ ne opredeli kaj natančneje. To seveda bralce zavaja v različna upravičena in neupravičena ugibanja.

Lector.

OB 40-LETNICI

Po sporazumu med partizani in Nemci:

Padee domobranske postojanke na Črnem vrhu

Iz „Zbornika dokumentov in podatkov o NOV jugoslovanskih narodov“, VI/16, Ljubljana 1981, s strani 847-849 priobčujemo poročilo o tem domobranskem porazu, ki ga je v nemščini napisal major Julij Cesar, domobranski poveljnik v Postojni. Zbornik prinaša poročilo prevedeno v slovenščino; v kolikor je prevod točen in popoln seveda ne moremo ugotoviti, ker nam je izvirnik nedostopen.

O tem istem dogodku je pisal v svoji knjigi „Domobranstvo na Primorskem (1943-1945)“ tudi Boris Mlakar, rojen že po vojni leta 1947 v Cerknem, kot „asistent magister na Institutu za zgodovino delavskega gibanja, kjer (da) preučuje kolaboracionizem in kontrarevolucijo“ kot je zabeleženo na ovitku tiste knjige.

Čeprav je to Mlakarjevo delo označeno kot znanstvena razprava, za katero je svoječasno dobil tudi Kajuhovo nagrado 1981, pisec ni mogel ugotoviti, ali je Rupnikov udarni bataljon resnično dobil prepoved z nemške strani, da prekorači mejo takratne Ljubljanske pokrajine in priskoči oblegani posadki na pomoč. Mlakar se sklicuje samo na zadevno trditev majorja Cesarja, svojo sodbo zgodovinarja pa (se zdi) obdrži zase. Na naši strani pa je znano, da so Nemci zabranili vsako akcijo za Črni vrh tako Rupnikovemu bataljonu kot tudi majorju Petru Hornu na čelu primorskih domobrancev. Razlog za nemško prepoved je seveda na dlani, ki ga pa zgodovinar Boris Mlakar ne uvidi: partizanski množični napad na postojanko v Črnem vrhu je bil izvršen samo nekaj tednov potem, ko je bil sklenjen nenapadalni pakt med tržaškim SS-generalom Globotschniggom in partizani po znanem razgovoru na dan 4. julija 1944. Partizani so se tedaj zavezali, da ne bodo napadali nemških komunikacij, kot npr. železnice Ljubljana-Trst, v zameno pa so jim Nemci zagotovili „proste roke“ v zaledju. Glavni sovražnik partizanskih „osvoboditeljev“ je bilo pač še vedno

slovensko domobranstvo, ki je tudi med prebivalstvom Črnega vrha imelo „precejšnjo podporo“, kot ugotavlja sam Boris Mlakar.

Objavljamo tudi Mlakarjev zapis o naši tragediji na Črnem vrhu. Iz obeh poročil pa je razvidno izredno junaštvo črnovrške posadke s poveljnikom Jožetom Jakošem na čelu, na katere nam je še po štiridesetih letih ostal neskaljen spomin.

O POROČILU DOMOBRANSKEGA POVELJNIKA:

ŠT. 126

POROČILO KOMANDE SKUPINE SLOVENSКИH NARODNIH VARNOSTNIH STRAŽ V POSTOJNI Z DNE 3. SEPTEMBRA 1944 O NAPADU ENOT IX. KORPUSA NOVJ NA POSTOJANKO V ČRNEM VRHU

Komanda skupine
slovenskega domobranstva
Postojna

Komandno mesto 3. 8. 1944

Bojno poročilo o napadu banditov na Črni vrh 1. 9. 1944

V noči 31. 8. 1944 na 1. 9. 1944 smo opazili, da se na območju Črnega vrha zbirajo močnejše skupine banditov. Petnajsto četo slovenskega domobranstva v postojanki Črni vrh nad Idrijo so 1. 9. 1944 ob 5.30 uri napadle večkrat močnejše sile. V akciji so sodelovale tele banditske enote: Gradnikova brigada, Prešernova brigada, deli Gregorčičeve brigade, Vojkova brigada, XIV. ital. brigada in še ena ital. brigada, katere ime nismo mogli ugotoviti. Vas je obstreljevalo več težkih minometov, ocenjeno je, da jih je bilo osem. Postojanka je bila pod dolgotrajnim ognjem 2 protiletalskih topov in 2 havbic cal. 15 cm. V samem napadu je bila angažirana ena brigada, druge enote pa so postavile zavarovanje. Postojanka je

Boj je trajal do 16 ure popoldne. V tem času je bila vas zažgana bila obkoljena z dvema močnima obročema. Zunanji predstražarski položaji so bili pri Kelcah—Podkraju in severno od Godoviča, v vasi Griže v smeri proti Črnemu vrhu. Zasedena je bila tudi pot od Mravljjišča, proti G. Logatcu. Domobranska postojanka Hotedršica je bila blokirana s topovskim ognjem.

s topovskim ognjem. Protitankovska orožja so uničila vse bunkerje. V boju je bil težko ranjen komandir čete podporočnik (Jože) Jakoš, padlo pa jih je 5, vsi že dopoldne. Opoldne so zapustili vse zunanje položaje, ter se je preostalo moštvo umaknilo v kasarno. Za zavarovanje je ostalo le 27 mož v dveh utrjenih kmečkih hišah, katerim pa so banditi kasneje onemogočili umik.

Posadka, skupaj 132 mož, je v veliki vročini nadaljevala z odporom. Ranjeni komandir čete je izdal ukaz za preboj, toda moštvo tega ukaza ni hotelo izpolniti, ker bi morali tako svoje ranjence prepustiti banditom. Ob 16 uri so banditi vdrli v gorečo kasarno in zajeli ostanek posadke. Del posadke se je, tik pred vdorom banditov v kasarno, prebil skozi oba obroča in se je do sedaj 25 mož javilo pri 10. četi v Mravljiašču. Še pred vdorom banditov v kasarno se je 30 mož skrilo v neki jarek, kamor so že preje umaknili ranjence, pa so se tukaj zaradi dima in vročine zadušili. Večina od njih je bila že ranjena. Ob vdoru banditov je bilo v kasarni le malo preživelih, te so banditi takoj streljali.

Že omenjenih 27 mož posadke v dveh odpornih točkah v vasi je bilo po ogorčenem odporu ujet, ter so bili naslednjega jutra ustreljeni v Zadlogu.

Jakost 15. čete 132 mož

Lastne izgube 107 mož

Sedanje številčno stanje čete 25 mož, ki so v Mravljiašču.

Moč sovražnikovih sil je ocenjena na 4.000 mož. Do sedaj ugotovljene izgube sovražnika 120—150 mož po izjavah preživelih iz 15. čete in kmetov.

Z vseh strani je bila zahtevana pomoč, ni pa bila nudena. Udarni bataljon slovenskega domobranstva iz Ljubljanske pokrajine iz postojanke Rakek je prodril samo do Kalc. Tukaj pa je dobil ukaz, da se takoj vrne, ker so prišli do pokrajinske meje. Posadke domobrancev v G. Logatcu in Rovtah so prišle na pomoč, zaradi svoje maloštevilčnosti pa niso mogle nuditi učinkovite pomoči. Topništvo iz Rovt je bilo prepeljano v Mravljiašče in je od tukaj učinkovito obstreljevalo prostor okoli Črnega vrha. 139. rezervni gorski lovski polk je bil angažiran proti Strmici, Hrušici in Bukovju, je pa tukaj naletel na močne sovražnikove sile. Po končanem napadu se je glavnina banditov umaknila na področje Angelska gora—Otlca. Že danes dopoldne smo ugotovili, da ima sovražnik močne zaporne položaje od Godoviča proti Idriji in Črnem vrhu, pa zato naše sile niso mogle priti v Črni vrh. Močnejše banditske sile se vedno nahajajo v bližini Črnega vrha v rajonu (Mrzlega) Loga, vzdolž gorske ceste od Črnega vrha proti Colu. Močnejše skupine se nahajajo tudi v rajonu Zadloga.

Prosim, da se najhitreje ukaže, da se pripravijo močnejše sile zaradi širše akcije na zgoraj omenjenem območju z namenom, da se banditi uničijo. Posebno pa prosim, da se angažira udarni bataljon Rupnik iz Rakeka, kateremu se mora po tem obžalovanja vrednem slučaju dovoliti, da sme zaradi boja proti bandam v vsakem času prekoračiti staro pokrajinsko mejo. Prosim, da se tudi ukaže, da v sklopu akcije od vzhoda krenejo odgovarjajoče sile tudi iz rajona Vipava—Ajdovščina proti zahodu.

J. Cesar
major in komandant

POROČILO IZ MLAKARJEVE KNJIGE

„DOMOBRANSTVO NA PRIMORSKEM“

...V istem času se množijo poročila o spopadih ter terorju domobrancev v Črnem vrhu nad Idrijo, ki so tam ustanovili postojanko 3. avgusta ter jo v naslednjih dneh močno utrdili. Zaradi precejšnje podpore med prebivalstvom, še bolj pa zaradi svoje lege je postojanka, ki jo je zasedala 15. četa SNVZ, postajala vse bolj pomembna, za partizansko vojsko seveda v negativnem smislu, saj je zapirala prostor in ovirala prehod na Notranjsko. Poleg tega je prek nje prodiral vojaški in politični vpliv domobrancev iz Dolomitov, v širšem smislu pa je varovala gradnjo nemške utrjene črte.

Zato je Glavni štab NOV in POS v okviru svojih direktiv štabu 9. korpusa sredi avgusta opozoril na to prodiranje domobrancev iz Dolomitov na Primorsko ter svetoval energično nasprotno akcijo. Korpus naj bi za hrbtom domobrancev uporabil osnovne sile ene od svojih divizij. Ko so ranjence prenesli na Notranjsko, je štab 9. korpusa 29. avgusta izdal povelje za napad na postojanko na Črnem vrhu. Za akcijo sta bili odrejeni obe diviziji, vendar je bila za direktni napad določena predvsem 31. divizija, ki je tudi varovala smer Hotedršica—Godovič, medtem ko je bila 30. divizija pripravljena za morebitni sovražnikov vdor iz smeri Idrija—Col—Predmeja, pri čemer je moral biti en bataljon v rezervi v Zadlogu. Pomembno vlogo je štab namenil tudi artileriji korpusa, saj je bila postojanka precej utrjena. Napad naj bi se začel že 31. avgusta ob 23. uri zvečer, vendar se je dejansko pričel 1. septembra ob 6. uri zjutraj. Po dvehurni artilerijski pripravi ter obstreljevanju z drugim težkim orožjem je krenila v napad Gradnikova brigada z vsemi tremi bataljoni. Kljub temu, da je poprejšnje obstreljevanje uničilo mitraljezko gnezdo v cerkvenem stolpu ter precej poškodovalo druge stavbe z domobranskimi branilci, pa so partizani naleteli na ogorčen odpor iz številnih utrjenih in neutrjenih poslopj oziroma bunkerjev. III. bataljon se je moral celo umikati na izhodiščne položaje, vendar je prvi juriš v glavnem le uspel, saj so bili domobranci že obkoljeni v glavnih oporiščih, to je v šoli, vojašnici, župnišču in cerkvi. Njihovi dopoldanski poskusi za izpad so bili zavrjeni. Okrog poldneva je nastalo kratko zatišje, med katerim so se bataljoni pripravili za odločilni napad. V nadaljevanju so borci Gradnikove brigade pričeli počasi, a zanesljivo osvajati bunkerje ter druga oporišča, med drugim pa je III. bataljon preprečil tudi izpad kakih 50 domobrancev. Pri tem je padel tudi poveljnik 15. čete poročnik Jože Jakoš. V boj je posegel še III. bataljon Kosovelove brigade, ki so ga poklicali iz rezerve, in sicer ob 13.30 na severni strani vasi, kjer so bile žične ovire in trije bunkerji. Do 17. ure so borci uspeli prodreti do cerkve in župnišča, Gradnikovci pa do bivše karabinjerske postaje, kjer so osvobodili zaprte aktiviste narodnoosvobodilnega gibanja. Na koncu so se branili le še domobranci v šolskem poslopju, a so se nekaj pred 18. uro vdali tudi ti. Odpora je bilo konec,

prav tako pa tudi domobranske postojanke Črni vrh in s tem tudi 15. četa SNVZ.

Pomembno nalogo so imele seveda tudi enote ostalih brigad, ki so napad varovale pred morebitnim sovražnim posredovanjem iz različnih smeri. Na položajih obeh bataljonov Kosovelove brigade, ki sta varovala v smeri Ajdovščina in Vipava, je bilo mirno, precej manj pa na položajih Prešernove brigade pri Godoviču, kjer so skušali prodreti Nemci in domobranci z Veharš, vendar zaman. Domobranci so potem začeli s topovi obstreljevati področje Črnega vrha, vendar brez uspeha. Nemško kolono iz Idrije so z minami in protinapadom zavrnil borci Bazoviške brigade. Najtežje obrambne boje pa je imela Vojkova brigada, ki je zavzela položaje med Kalcami in Hrušico ter pred Hotedršico. Tod je bilo pričakovati najhujši sovražnikov pritisk in res so se borbe pričele že po 10. uri dopoldne. Čeprav se domobranci iz Hotedršice niso ganili, je pritisk sem 45. četa SD iz Logatca. Brigada je ta napad zadržala, a popoldne se je pritisk silovito povečal, saj je oblegani postojanki prihitel na pomoč II. udarni domobranski bataljon z Rakeka, okrepljen še z lovskim vodom z Vrhnike, ponoči pa so prispeli še deli 139. nemškega polka iz Postojne. Pritisk je bil zelo hud, tako da so se morali partizani postopoma umikati, a je brigada v celoti izvršila svojo nalogo. Tudi če bi sovražnik prodrl skozi obrambo Vojkove brigade, bi na Črni vrh prispel prepozno.

To je bil vsekakor hud poraz za primorsko domobranstvo in za domobranstvo sploh. Uničena je bila postojanka na pomembnem strateškem področju, prav tako katastrofalne so bile za domobrance človeške izgube. Kot ponavadi se številke glede teh razlikujejo, vendar v tem primeru razlike niso bistvene. Če tokrat kot najverjetnejše vzamemo podatke štaba domobranske skupine v Postojni, je četa pri zavzetju izgubila 107 mož, rešilo pa se jih je le 25. Partizanski viri navajajo nekoliko večje število mrtvih ter več kot 30 ujetih. Razhajajo se tudi ocene glede števila 15. čete, številke se gibljejo med 132 in 143, a to stvari bistveno ne spreminja. Partizanske izgube so bile neprimerno manjše, največje pač pri Gradnikovi brigadi, ki je nosila glavno breme napada.

Velik je bil seveda moralni in politični pomen te zmage, ki ga je protirevolucionarna stran sama razglasila za „primorski Turjak“. Morala pri ostalih domobranskih enotah je upadla, deloma tudi zaradi bližnjega se 15. septembra, prebivalstvo se je zato tudi na črnovrškem območju pričelo nagibati na stran narodnoosvobodilnega gibanja, brez pomena seveda tudi ni bila osvoboditev 20 političnih delavcev v Črnem vrhu. Domobranska stran je iskala vzroke za poraz v napakah obrambe postojanke, češ da bi posadka morala zasesti tudi višine nad Črnim vrhom, a je v celoti tičala v vasi. Poveljnik skupine SNVS v Postojni major Cesar je celo trdil, da je II. bataljon SD pri Kelcah dobil ukaz, da ne sme prekoračiti meje Ljubljanske pokrajine, ter zahteval od Nemcev, da se zadeva razčisti zaradi prihodnjih primerov. Dejansko so pozneje enote SD uporabljali tudi v obmejnih primorskih krajih, vendar za črnovrški primer ni

jasno, ali je bilo kaj resnice na tem, o čemer je govoril Cesar. Vsekakor pa obrambe Vojkove brigade ne gre podcenjevati, čeprav bi po nekaterih podatkih domobranci lahko obšli njene položaje ter pohiteli proti Črnemu vrhu. V celoti pa je ta velika zmaga še dolgo odmevala in izraz „Črni vrh ni več bel“ je postal simboličen. Na domobranski strani so začasno sicer uspeli skrpati novo 15. četo, padlega poveljnika Jakoša so posmrtno povišali v nadporočnika in ena četa je zmeraj nosila njegovo ime. Posledice pa niso bile samo te. Zaradi poraza so domobranci opustili namero, da bi že tedaj vzpostavili postojanko SNVZ na Colu, prav tako pa je postojanka na Gorah nad Idrijo v bistvu sama razpadla. Tako je bil vsaj v vojaškem pogledu položaj na Idrijskem spet takšen kot spomladi 1944, ko je prišla sem 10. četa. Kmalu zatem je Prešernova brigada porušila bunkerje v izpraznjeni postojanki Gore, a se je morala tudi spopasti z domobranci in Nemci, ki so prodirali iz Idrije in Veharš. Zaradi premoči se je brigada morala umakniti s položajev, izgube pa so bile precejšnje na obeh straneh.

Ivan Boh — Hudnik

Medvojni čas v mojih spominih

ČETNIŠTVO IN SREČANJE Z NJIHOVIMI VODITELJI

Po novoletnih praznikih 1942 sem dobil sporočilo, da sem sprejet v službo pri Ljubljanski mestni občini in nastavljen na tehničnem oddelku vodovodnega odseka. Takoj sem odšel v Vzajemno zavarovalnico, kjer je bil zaposlen moj prijatelj Ivo Peršuh, poveljnik Slovenske legije za ljubljansko mesto. Ko mu vesel povem, da sem dobil službo pri ljubljanski mestni občini, mi je čestital in me povabil na pogovor. Poklical je v svojo pisarno še Milkota Piriha, ki je tudi bil uradnik v Vzajemni in član vodstva Slovenske legije (SL).

Bila sta mnenja, da je to, da sem dobil službo pri mestni občini, zelo dobro, ker bom tako lažje delal pri organiziranju SL v Ljubljani. Povedala sta mi, da je vojaški odsek sklenil, naj začnem z organiziranjem oddelka prostovoljcev, ki bi bili pripravljene iti na teren, ko jim bo dalo vodstvo SL zadevno povelje za odhod. Naročila sta mi tudi, naj iščem mlade begunce in vojne ubežnike iz nemške vojske, ki so pribežali z Gorenjske in Štajerske.

Po nekaj dnevih zaposlitve na tehničnem oddelku sem dobil sporočilo, da sem prestavljen na Prehranjevalni urad v Mestni dom. Pozneje sem zvedel, da sem bil prestavljen po posredovanju vodstva SL. Javil sem se svojemu predstojniku Slaparju, ki me je dodelil k omizju, kjer so bili zaposleni: dr. J. Godnič, prof. Tine Orel, Lojze Primožič, Kulovec in gđc. šmon. Godnič in šmonova sta bila zavedna protikomunista. Ostali so bili naši nasprotniki, najbolj zagrizen privrženec Osvobodilne fronte (OF) je bil Lojze Primožič,

ki je bil pred vojno okrajni podnačelnik. Ker pa je bil tudi moj predstojnik član SL, sem dobil možnost boljšega vpogleda glede uradovanja na tem mestu. Z dr. Godničem sva kmalu ugotovila, da se stalno izdaja približno 900 živilskih nakaznic (okrog 250 za delavce pri težkih delih in 650 za delavce pri lažje mdelu) za ljudi, ki jih sploh ni bilo v Ljubljani. Tako je OF podpisala svoje ljudi.

Začel sem z organiziranjem oddelka prostovoljcev, v katerem so se nahajali ljudje vseh poklicev in starosti; največ je bilo mladih fantov, starih od 18 do 25 let. Šlo je počasi in je bilo v odredu v začetku maja 1942 — 38 prostovoljcev. V tem času sem imel redne sestanke z dr. Šmajdom in Smersujem ter tudi z ostalimi člani vodstva SL.

Tedaj se je tudi poskušalo, da bi se vse protikomunistične skupine zedinile in skupno udarile na partizane, ki so pobijali naše ljudi po vsej tako imenovani Ljubljanski pokrajini.

Prav ob tem času pa se je pričelo moje sodelovanje tudi s predstavniki Jugoslovanske vojske v domovini (Mihajlovičevo gibanje), o čemer želim danes podrobneje pisati. Moram pa takoj povedati, da se je vse to sodelovanje vršilo kar preveč počasi in z nekim nezaupanjem, namesto, da bi takoj začeli z oboroženim odporom zoper komunistične likvidatorje, ki so začeli z načrtnim pobijanjem naših ljudi. Ti likvidatorji so se menda deloma izučili svojega „posla“ v Moskvi deloma pa v španski državljanski vojni.

Prvo srečanje s četniškimi voditelji

Dr. Albin Šmajd mi je v začetku meseca marca 1942., nekaj dni prej, predno so Italijani pričeli z aretacijami jugoslovanskih aktivnih oficirjev, naročil, naj spremljam na zaupni sestanek Ivota Peršuha, ker da je on sam nepričakovano zadržan. Nič mi ni omenil, kje in kakšen bo ta sestanek. Ko sem se ob dogovorjenem času sestal s Peršuhom, sva odšla v nebotičnik. Če se pravilno spominjam, sva šla v tretje nadstropje. Pred nekimi vrati je Peršuh potegnil iz škatlice vžigalico in jo vtaknil v skoraj nevidno luknjico, ki je bila na levi strani vrat v steni. Nekolikokrat jo je pritisnil in že se je nekdo oglasil. Mislim, da je bil to električni zvonec, toda kdor ga je pritisnil, je moral vedeti, kolikokrat naj pritisne. Peršuh je osebi, ki je prišla odpirat, povedal geslo in tako sva lahko vstopila. Pri vratih naju je sprejel človek srbske narodnosti (pozneje sem ga srečal pri četnikih; ime sem pozabil). Peljal je naju v večjo sobo, kjer sta bila dva moža, ki sta pri najinem prihodu vstala in nas pozdravila. Takoj sem opazil, da je eden manjše postave, drugi pa skoraj za glavo višji in močne postave. Tedaj sem zvedel, da je manjši mož polkovnik Jaka Avšič, večji mož pa major Karel Novak. Peršuh je mene predstavil z mojim pravim imenom in psevdanimom, ki sem ga imel pri SL. Novak je naju povabil, da se usedeva, kar mi je vzbudilo vtis, da je Novak gospodar stanovanja. Nato se je začel razgovor, ki pa je bil kratek, približno 7 do 10 minut. Govorila sta največ Novak in Peršuh. Avšič je samo vprašal, koliko orožja in opreme ima Slo-

venska legija. To je bil moj prvi razgovor z Avšičem, ki je kmalu potem odšel k partizanom in postal partizanski general ter sodeloval pri porazu Grčaric in pri likvidiranju svojih bivših stanovskih tovarišev — jugoslovan-
skih oficirjev.

Z majorjem Novakom sem imel pozneje na priporočilo dr. Šmajda in Franceta Malovrha redne stike, zlasti še potem, konec 1942, ko sem že aktivno deloval v Vaških stražah. Ker sem imel na razpolago motorno vozilo, sem postal tudi njegov „šofer“. Redno sem ga vozil, kadar je šel na teren ali pa se vračal v Ljubljano. Ko sva se nekoč precej pozno vračala v Ljubljano, je zaradi varnosti prespal v mojem stanovanju za Bežigradom.

Kadar sem prišel v Ljubljano, sem se navadno oglasil tudi v Prosvetni zvezi na Miklošičevi cesti, kjer sem se sestajal s Francetom Malovrhom in Tonetom Duhovnikom in drugimi funkcionarji SL in njenimi kurirji, ki so prinašali poročila z dežele in prihajali po navodila.

Pri vsakem obisku Ljubljane sem obiskal tudi dr. Šmajda in majorja Novaka. Oba sta stanovala v Trdinovi ulici številka 7. Dr. Šmajd je imel svoje stanovanje v prvem nadstropju, Novak pa v tretjem. Pri Šmajdu mi je vedno prišla odpirat gospa Šmajdova, pri Novaku pa „Vesna“, Jovanka Krištof, ki je bila navzoča tudi pri razgovorih in je bilo videti, da je njegova tajnica. Tam sem se spoznal tudi z majorjem Koprivico, kapetanom Ilovarem, poročnikom Strnišo in še z več drugimi oficirji.

Dvakrat sem dobil povelje, da grem na sestanek v prvo nadstropje nad Verovškovo železninsko trgovino. Tam so se shajali razni bivši jugoslovan-
ski oficirji in Mihajlovičevi simpatizerji. Na nekem sestanku so me prosili, da pomagam spraviti v notranjost Italije nekega srbskega polkovnika, ki je menda želel doseči Švico.

Proti koncu leta 1942 je dalo vodstvo SL svojim poveljnikom in članom Vaških straž povelje, da pomagajo četnikom in jim preskrbijo orožje ter strelivo.

Že večkrat sem premišljeval, zakaj ni tudi naš odred prostovoljcev odšel že maja 1942 na teren. Ali je imel Novak kake posebne namene z njim?! Novak mi je večkrat omenil, da bo poslan na teren tudi Notranjski odred in da mu bo postavil za poveljnika kapetana Pavla Vošnarja, mene pa za njegovega namestnika zlasti zato, ker sem poznal vse člane odreda. Toda do tega ni prišlo.

Sodelovanje Slovenske legije s četniki

Omenil sem že, da je SL pomagala četnikom s tem, da jim je preskrbela orožje in strelivo.

Naj navedem drug primer take pomoči. Nekaj dni, predno so odskočili iz angleškega letala pri Sv. Treh Kraljih (17. marca 1943) trije padalci — telegrafisti (o tem več v tretjem poglavju), me je Novak poklical v Ljubljano in mi naročil, naj preskrbim močno zaščitnico iz članov Vaških straž, da bodo v primeru italijanskega napada varovali padalce. To sem tudi storil

Za zaključek naj še pripomnim, da bi v tako imenovani Ljubljanski pokrajini četništvo težko obstajalo, če bi ne imelo pomoči s strani Vaških straž in pozneje od Slovenskega domobranstva.

Dopolnilo k članku „Medvojni čas v mojih spominih,“ ki je bil objavljen v prejšnji številki Vestnika. Na str. 60 so navedeni funkcionarji Slovenske legije. K navedenim imenom je potrebno dodati še naslednje: dr. Albin Šmajd, Andrej Križman, Viktor Češnovar, France Malovrh, Tone Duhovnik, prof. Vinko Lipovec, prof. Janez Grum, Milko Pirih, Lado Pirih, dr. Ludovik Puš in Henrik Goričan.

Rudolf Smersu

Pot krščanskih socialistov v komunizem

Eno izmed žalostnih poglavij slovenske zgodovine med obema svetovni vojnama in zlasti še med drugo svetovno vojno in komunistično revolucijo je bil prehod krščanskih socialistov v komunizem. To pot je dosti dobro popisal (čeprav je marsikaj zamolčal) **Janko Prunk**, bivši krščanski socialist, ki je — kakor večina krščanskih socialistov — postal pozneje član Komunistične partije. Naslov Prunkove knjige je „Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda“ (izdala leta 1977 Cankarjeva založba v Ljubljani).

O tej knjigi je v „Svobodni Sloveniji“ leta 1979 napisal obširno poročilo dr. Tine Debeljak, pa se nam zdi potrebno, da se tudi v Vestniku ozremo na to knjigo zato, da spoznamo komunistične infiltracije v razne stranke in organizacije v tedanjem času, ki se pa prav nič ne razlikujejo od poskusov infiltracije v sedanjem času po vsem svobodnem svetu.

Prunk podrobno popisuje razvoj delavskega gibanja na Slovenskem. Glavno pozornost posveča Jugoslovanski strokovni zvezi, ki je združevala med obema vojnama slovensko katoliško delavstvo, in pokaže, kako je ta organizacija polagoma sprejemala nauke Karla Marxa in je njen vodilni del skupaj z zapeljanci ob komunistični revoluciji zajadral v komunistični tabor, kjer pa je kot nepomemben privesek popolnoma utonil.

Zanimiv je že Prunkov predgovor v knjigi, kjer pravi, da je knjiga „študija o idejno političnem razvoju krščanskosocialističnega gibanja na Slovenskem med obema vojnama, ki se je ob usodnem času za slovenski narod povežalo z revolucionarno avantgardo komunistične partije Slovenije v **Protiimperialistično** oziroma Osvobodilno fronto“. Treba pa je vedeti, da je bila Protiimperialistična fronta naperjena zoper zahodne zaveznike (Anglijo, Francijo, Ameriko), ne pa zoper fašistično Italijo in nacistično Nemčijo, s katero je imela Sovjetska zveza nenapadalno pogodbo. Do napada Hitlerja na Sovjetsko zvezo je bilo tudi v slovenskih komunističnih listih in

letakih polno žolčnih napadov na imperialiste Angleže in Amerikance. Protiimperialistična fronta, ki se je po napadu Hitlerja na Sovjetsko zvezo preimenovala v Osvobodilno fronto, je bila v službi sovjetskega komunizma in v službi svetovne komunistične revolucije.

Med obema vojnama

Slovensko delavstvo, povezano v krščanski delavski organizaciji „Jugoslovanski strokovni zvezi“ (JSZ), ki jo je postavil na noge dr. Janez E. Krek, je bilo protisocialistično in protikomunistično usmerjeno. Še leta 1919 je JSZ v svojem programu obsodila pogubni značaj Marxovega socializma in Bakuninovega komunizma.

Tedanje komunistično vodstvo na Slovenskem (dr. Lemež, ing. Gustinčič, Dušan Kermavner in dr.) je iskalo na vseh straneh pristaše za svoje gibanje in svojo stranko. Vodje slovenskih socialistov (dr. Reisman, Petijan, Likar, Uratnik in dr.) niso hoteli imeti stikov s komunisti. Zato pa so skušali komunisti prodreti med krščansko delavstvo. V januarju 1923 so povabili zastopnike JSZ na konferenco, na kateri naj bi se ustanovila nova „Socialistična stranka delovnega ljudstva“. Toda vodstvo krščanskih delavcev je to vabilo odklonilo. Kljub temu odklonilnemu stališču je komunistično vodstvo še večkrat povabilo zastopnike krščanskega delavstva k sodelovanju pri raznih akcijah.

Komunistična infiltracija

Ker pa je krščansko delavstvo tedaj dosledno odklanjalo sodelovanje s komunisti, je komunistično vodstvo ubralo drugo pot — pot infiltracije ali vtihotapljenja svojih agentov v vrste krščanskih delavcev in malo pozneje tudi v vrste katoliških visokošolcev... Tisti, ki so bili že tedaj poučeni o komunistični taktiki, so takoj spoznali, da so se komunistični agenti prikrito vrinili v organizacije krščanskih delavcev in dijakov. Prunk sedaj v svoji knjigi odkrito pove, kateri so bili tisti komunistični agenti, ki pa seveda niso pokazali prave barve.

Komunisti so najprej naskočili „Krekovo mladino“, ki je bila mladinska organizacija Jugoslovanske strokovne zveze. Vanjo so se vrinili izšolani komunisti: Jože Slak, Danilo Puc, Edi Štok in Ernest Vilfan. Te sta — po izjavi Prunka na str. 123 — sprejela v komunistično partijo Dušan Kermavner in Boris Kidrič meseca marca 1933; že mnogo prej pa so bili navedeni komunistično usmerjeni. V komunistično partijo so bili sprejeti tudi še drugi: Vilko Pitako, kateremu se je posrečilo vrniti se na vodstveno mesto Jugoslovanske strokovne zveze, kjer je organizacijo vztrajno potiskal v komunistične vode; Tone Bukovec, predsednik tovarniške organizacije v Količevem, in dr.

Ni naš namen, da v tem članku razgalimo vso komunistično infiltracijo v razne slovenske organizacije npr. v katoliška društva visokošolcev (Borba, Zarja, Danica, Akademski Orel) ali celo v bogoslovje v Mariboru, kjer sta bila agenta partije Franc Šmon in Jože Lampret. Danes hočemo orisati

samo pot krščanskega delavstva, organiziranega v JSZ in v Krekovi mladini, v komunizem.

Do srede leta 1924 so pristaši JSZ in Krekove mladine uporabljali za svoje gibanje izraz „krščansko socialno gibanje“. Od srede leta 1924 pa so svoje gibanje imenovali „krščansko socialistično gibanje“, sebe pa so imenovali „krščanske socialiste“.

Od krščansko socialističnih publikacij je bil mesečnik „Ogenj“, glasilo Krekove mladine, najbolj napadalen in je že kar odkrito zagovarjal komunistične nauke. škof dr. A. B. Jeglič je npr. v svoj dnevnik (ki ga citira Prunk na str. 93) zapisal: „V nedavni številki Ognja je nekdo grdil samostanske šole, povzdigoval pa boljševiške.“ — Konec leta 1928 je „Ogenj“ zapisal, da je vsak krščanski socialist vžigalna vrva, ki vodi do smodnika“. Glede slovenske narodnosti je bilo v Ognju tole: „Slovenski nacionalizem vstaja. Mi pa hočemo, da vstane proletariat. Borba proletariata je internacionalna. Narodnostno gledanje onemogoča politično in gospodarsko borbo proletariata“ (citira Prunk na str. 121). — Komunisti se niso v svojem ilegalnem časopisju tako napadalno izražali kot krščanskosocialistični Ogenj.

„QUADRAGESIMO ANNO“

Papeška socialna okrožnica „Quadragesimo anno“, ki je izšla 15. maja 1931, je izbila sodu dno. Krščanski socialisti (JSZ in Krekova mladina) so okrožnico odklonili, češ, da zagovarja kapitalistično ureditev sveta, da zagovarja zasebno lastnino, da pripisuje kapitalu enak delež na dohodkih kot delu in končno, da jih okrožnica ne obvezuje, ker ni bila razglašena „ex cathedra“. Tudi niso hoteli opustiti — v okrožnici obsojenega naziva krščanski socializem“ in „krščanski socialist“. To pa je slovensko javnost, zlasti pa slovensko duhovščino in katoliške delavce zdramilo. Prvi so se od JSZ odcepili in ustanovili svojo organizacijo zasebni in trgovski nameščenci. Tem so kmalu sledili delavci, ki so osnovali novo delavsko organizacijo „Zvezo združenih delavcev“ (ZZD), ki je prinesla idejno jasnost v delavske vrste. Obe organizaciji sta hitro napredovali. Za dokaz, kako je ZZD zajela delavske množice, naj služijo številke delavskih zaupnikov, ki sta jih dobili Jugoslovanska strokovna zveza in Zveza združenih delavcev na volitvah delavskih zaupnikov leta 1939: ZZD je dobila 665 zaupnikov, dočim jih je imela leta 1937 samo 38, JSZ pa jih je dobila leta 1939 samo 261. Katoliško delavstvo je trumoa zapuščalo JSZ in prehajalo v odločno katoliško Zvezo združenih delavcev, ki se je preimenovala v Slovensko delavsko zvezo in je postala tik pred drugo svetovno vojno najmočnejša slovenska sindikalna organizacija.

Spravni poskusi

Mnoge nepoučene ljudi (tudi nekatere duhovnike) je bolelo, da je krščansko delavstvo razcepljeno. Bilo je več spravnih poskusov. Naj ome-

nimo enega, katerega se je udeležil tudi pisec teh vrstic. Vršil se je na pobudo nekaterih dobrih štajerskih duhovnikov dne 15. decembra 1935 v Celju. Prunk piše o tem sestanku, da sta zastopnika ZZD (Francé Preželj in Rudolf Smersu) pristala na sporazum, po katerem bosta razpuščeni Društvo slovenskih zasebnih in trgovskih nameščencev in Zveza združenih delavcev in bodo vsi njihovi člani prešli v Jugoslovansko strokovno zvezo. Toda Prunk zamolči pogoj, ki sta ga stavila Preželj in Smersu, da bodo člani njenih organizacij takoj likvidirali svoji organizaciji, kakor hitro JSZ javno izjavi, da se odpoveduje marksizmu in sprejme v celoti papeške socialne okrožnice vključno Quadragesimo anno. Tega pa zastopniki JSZ niti tedaj niti pozneje niso hoteli izjaviti in tako seveda ni moglo priti do sporazuma.

Ljudska fronta

Komunistične stranke v Evropi so bile šibke. Zato je dala Kominterneta v Moskvi vodjem komunističnih strank v Evropi povelje, da naj za vsako ceno iščejo zaveznike in z njimi ustanavljajo „ljudske fronte“, in naj seveda prevzamejo vodstvo v teh frontah; opustijo pa naj nastope pod lastnim imenom. To navodilo Kominterne so začeli komunisti izvajati po vsej Evropi in tudi v Sloveniji. Že v letu 1936 so bili prvi pojavi ljudske fronte na Slovenskem. Tako se je npr. ustanovila ljudska fronta iz vseh levičarskih skupin za občinske volitve na Jesenicah leta 1936 z imenom „opozicijska lista slovenskega delovnega ljudstva“, ki pa na volitvah ni zmagala in je že leta 1937 razpadla. Nov poskus je bil za parlamentarne volitve leta 1938. Ta poskus si je nadel ime Slovenska združena opozicija, ki so jo vodili komunisti; pri volitvah ni dobila ta opozicija niti enega poslanca. Pri teh in še drugih ljudsko frontnih poskusih so od strani krščanskih socialistov sodelovali zlasti „tajno politično vodstvo JSZ“: dr. Aleš Stanovnik, dr. Jože Pokorn, dr. Tomaž Furlan, Miro Jeršič, Edi Kocbek, dr. Marjan Breclj in dr. Vodstvo JSZ je skušalo prikriti svojo udeležbo v ljudski fronti, pa se je v svojih izjavah večkrat zagovarilo. Razkrila pa sta tajni obstoj ljudske fronte na Slovenskem ljubljansko Jutro (30. 7. 1936) in zagrebški Obzor.

„Zakaj nismo krščanski socialisti“

Popolno jasnost v tem boju med krščanskimi socialisti (ki pa so besedo „krščanski“ ohranili v nazivu samo še za varanje javnosti) in med odločno katoliškim delavstvom pa je prinesla odlično napisana knjiga z naslovom „Zakaj nismo krščanski socialisti!“, ki jo je leta 1937 napisal v Argentini živeči naš rojak Francé Pernišek. Kdor si do tedaj še ni bil na jasnem, kaj je krščanski socializem na Slovenskem, mu je po tej knjigi postalo popolnoma jasno. S citati iz Ognja, Delavske pravice in drugih tiskovin je Pernišek nazorno prikazal marksistično in že kar protikrščansko usmerjenost krščanskih socialistov. Po izidu te knjige se je stavba krščanskega socializma vidno in hitro podirala. Zanimivo pa je dejstvo, da Prunk te knjige sploh ne omenja, čeprav vsebuje njegova bibliografija 35 strani.

Cerkvena obsodba krščanskega socializma

Morda je bila prav Perniškova knjiga povod, da je stopila na plan tudi slovenska duhovščina. Knjigo so namreč poleg vseh delavskih organizacij dobili tudi vsi slovenski duhovniki. Na pobudo duhovščine ljubljanske škofije je bila marca 1940 v Ljubljani konferenca duhovnikov ljubljanske škofije, katero je vodil škof dr. Rožman. Na tej konferenci so ugotovili, da pisanja Delavske pravice in izjav voditeljev JSZ ni mogoče smatrati za krščansko. Zoper to ugotovitev se je vodstvo JSZ pritožilo pri škofu dr. Rožmanu in zahtevalo, da javno pove svoje mnenje o Jugoslovanski strokovni zvezi.

Škof dr. Rožman je v ljubljanskem škofijskem listu dne 25. aprila 1940 objavil in s tem odobril resolucijo duhovnikov ljubljanske škofije, ki je obsodila JSZ. Obsodba se je glasila (po prunku na str. 197) takole: „škodljivo razcepljenost v vrstah katoliškega delavstva je povzročilo predvsem to, da so zašli nekateri vodilni krogi Jugoslovanske strokovne zveze pod vpliv marksističnih idej in se niso oklenili takoj v začetku papeževe socialne okrožnice Quadragesimo anno. — Pisanje Delavske pravice in delovanje Jugoslovanske strokovne zveze je že nekaj let tako, da se je organizacija sama izločila iz skupnosti celotne katoliške dejavnosti. — V JSZ pa je gotovo mnogo vernega krščanskega delavstva: vse to vabimo, da vstopi v katoliško strokovno organizacijo ZZZ.“

Ta cerkvena obsodba je zadala krščanskemu socializmu odločilni udarec.

JSZ ponudi sodelovanje komunistični partiji

Poleti 1940 je bil v Laškem sestanek vodilnih članov JSZ, katerim se je pridružil dr. Aleš Stanovnik, ki je bil nekaj politični vodja krščanskih socialistov. Na tem sestanku je bilo sklenjeno, da krščanski socialisti ponudijo sodelovanje in zaveznitvo komunistični partiji Slovenije, ter so pooblastili Toneta Fajfarja (ki je že tedaj bil partijec) in Lojzeta Hartmana, da navežeta stike s KPS in ponudita „sodelovanje, kakršno se bo zdelo partiji potrebno“ (Prunk, str. 199).

Toda Kidriču se krščanski socialisti še vedno niso zdeli dovolj zanesljivi, da bi partija takoj začela z njimi direktno sodelovati. Zato jih je napotil na svojo sopotniško organizacijo „Društvo prijateljev Sovjetske zveze“, katero je partija ustanovila in jo je imela tedaj za svojo najpomembnejšo politično akcijo. Zanimivo pa je, da v glavnem odboru tega društva ni bilo komunistov, pač pa so imeli v rokah tajni akcijski odbor, v katerega so milostno sprejeli tudi krščanske socialiste (Toneta Fajfarja, Toneta Marinčka, Edija Kocbeka in Jožeta Zemljaka).

Okupacija in komunistična revolucija

Okupacija Slovenije po Italijanih, Nemcih in Madžarih je našla krščanske socialiste že v polnem objemu s komunisti. Ko so komunisti ustanovili Protiimperialistično fronto (o kateri smo že govorili) in so povabili k sodelovanju tudi krščanske socialiste in leve sokole, so ti vabilo takoj sprejeli,

in je prišel kot zastopnik krščanskih socialistov v to fronto Tone Fajfar. Partija je po 22. juniju začela snovati partizanske oddelke in je pozvala svoje zaveznike — krščanske socialiste in leve sokole —, da pripeljejo na teren svoje pristaše. Tedaj se je pokazalo, kako malo zaslombe in besede ima vodstvo krščanskih socialistov pri ljudeh. JSZ naj bi imela po svoji lastni trditvi leta 1937 organiziranih 7859 delavcev. Vodstvu krščanskih socialistov pa je sledilo v partizanstvo (po raznih poročilih) le okoli 150 delavcev in nekaj visokošolcev. Da pa bi dali komunisti Osvobodilni fronti videz koalicije, so kljub temu v njeno vodstvo sprejeli Edija Kocbeka, ki pa je v tej tovarišiji doživel grenka razočaranja in ponižanja, zlasti ko je moral podpisati tako imenovano „dolomitsko izjavo“, in poznejšo „pugleško izjavo“, s katerima so se morali krščanski socialisti (in tudi levi sokoli) odpovedati vsaki svoji posebni politični akciji in podvreči vodstvu komunistov. S tem je Kocbek in so tudi krščanski socialisti nehali biti sodelujoč činitelj v revoluciji, ki je bila komunistična revolucija. To pa seveda niti njemu niti ostalim krščanskim socialistom ne jemlje odgovornosti za bistveno njihovo krivdo pri nastanku komunistične revolucije na Slovenskem in za vse, kar se je zgodilo. KPS je po tej dolomitski izjavi tudi formalno (dejansko jo je imela že preje) prevzela vso oblast v Osvobodilni fronti in v partizanstvu. Po tej dolomitski izjavi so krščanski socialisti izgubili še zadnje — do tedaj še zaslepljene — idealiste. S koncem druge svetovne vojne se je žalostno končal na Slovenskem tudi krščanski socializem“.

Ludvik Ceglar

PAPEŽI IN FATIMSKA SKRIVNOST (8)

Marijino sporočilo svetu (6)

(Nadaljevanje)

(11) Hude pregrehe

1. Po marijinih besedah Bog kaznuje svet zaradi njegovih hudobij in zavoljo neizpolnjevanja božjih zapovedi. V izvirniku stoji beseda crime (krimi), ki v civilnem pravu pomeni kaznivo dejanje, v cerkveni govorici pa greh, hudo pregreho ali hudodelstvo. Čeprav je vsak smrtni greh strašno hudodelstvo, nismo vajeni reči, da je grešna opustitev nedeljske maše hudodelstvo. Lahko pa izraz hudodelstvo rabimo za nekatere grehe, npr. načrtno uničevanje vere, bogokletje, uboj itd. Otroci so pozneje rabili vedno samo besedo „greh“ namesto „hudodelstvo“.

Na prvem mestu hudih pregreh, ki kličejo božjo kazen nad človeštvo, smemo omeniti greh ateizma, zlasti sovraštvo do Boga in načrtno rušenje vere in npravnosti.

S. Lucija je 19. 3. 1940 zapisala, da ji je naš Gospod razodel: „Bliža

se trenutek, ko bo trdota moje Pravičnosti kaznovala hudodelstva raznih držav (narodov). Nekatero bodo uničene. Končno bo trdota moje Pravičnosti padla z večjo strogostjo na tiste, ki hočejo porušiti moje kraljestvo v dušah“ (SF 199). V tistem času je rušila božje kraljestvo v dušah odraslih in otrok zlasti Nemčija, ki je res prejela hudo kazen. — Gorje svetu zaradi pohujšanja (Mt 18, 7).

Med najhujšimi grehi je treba omeniti tudi bogokletje in preklinjanje božje Matere. Kristus je Luciji razodel, da imajo zadostilna obhajila, ki jih je Marija prišla prosit, namen, da z njimi zadostujemo za žalitve njegove brezmadežne Matere in za žalitve tistih, ki vcepljajo v otroška srca prezir in sovraštvo do nje (SF 169).

2. Med hude pregehe štejemo nadalje nečisti greh. V zavetišču v Lizboni je bolni Hijacinti stregla predstojnica mati Godinho (Godinjo). Deklica ji je rekla „botra“ in ji marsikaj zaupala, m. Godinho pa si je nje ne izreke zapisovala. Hijacinta ji je rekla, da je njej nekaj od tega povedala Marija, drugo je pa sama premišljevala. Med drugimi ji je Hijacinta rekla: Grehi, zaradi katerih gre največ duš v pekel, so grehi mesa (Marchi 254).

Hijacinta se je že prej zelo zanimala, kateri greh najbolj žali Boga. Lucija je v 3. Spominih škofu o Hijacinti zapisala: „Včasih so nas vprašali, ali nam je naša Gospa v kaki prikazni povedala, katere vrste grehov najbolj žalijo Boga. Kakor pravijo, je Hijacinta v Lizboni imenovala greh mesa. Ker me je o tem včasih spraševala, mislim sedaj, da ji je morda v Lizboni prišlo na misel, da bi vprašala našo Gospo in da ji je bilo to povedano“ (SF 93). Če Bog največ ljudi kaznuje z večnim pogubljenjem zaradi nečistega greha, si lahko mislimo, kako strašne kazni človeštvo zasluži tudi na tem svetu. Kazen Sodome nam to misel potrjuje.

3. Takoj za tem si je m. Godinho zapisala Hijacintine besede: Prišle bodo nedostojne mode, ki bodo zelo žalile našega Gospoda (Marchi 254). Uradni postulator za beatifikacijo Hijacinte in Frančiška Luiz Kondor je dejal uredniku Voice of Fatima, R. Berginu, da more v portugalsčini pomenijo obleko, navade, šege in nagnjenja (AM 1965, 12, 371/2). Isto trdi Bergin v svoji knjigi.

V Brazilu se beseda modas (množina) rabi samo v pomenu „moda“, vendar je odločilna raba besede na Portugalskem. Vprašal sem Portugalke, ki je študirala v zavodu v Fatimi, in mi je rekla, da so gojenke to Hijacintino besedo razumele zmerom samo v pomenu nedostojnega oblačenja. Tudi Bergin po gornji opombi govori na dolgo samo o nedostojni modi in njenih zlih nasledkih.

Hijacintina napoved se uresničuje pred našimi očmi. Ker je nedostojna moda sredstvo za rušenje morale in povod za mnoge pregrehe ter osebne in družinske tragedije, zelo žali Boga in kliče nad človeštvo božjo kazen. Krivdo imajo vsi tisti, ki bi jo z zakoni lahko preprečili, pa tega nočejo storiti.

4. Nekateri grehi, ki so izzivali in izzivajo božjo kazen, so naštetih v pismu s. Lucije, ki ga je 10. 1. 1941 pisala lizbonskemu kardinalu: „Naš

Gospod je nezadovoljen in žaljen z grehi sveta in Portugalske. Pritožuje se zaradi pomanjkanja sodelovanja (z milostmi) in grešnega življenja ljudi, zlasti mlačnosti, brezbržnosti in preveč lagodnega življenja večine duhovnikov, redovnikov in redovnic. Število duš, s katerimi se sreča v molitvi in žrtvi, je zelo omejeno. Da bomo zadoščevali zase in za druge narode, želi naš Gospod, da se na Portugalskem odpravijo pustna praznovanja, ki naj jih nadomestijo molitev in žrtve z javnimi prošnjami na ulicah... Naš Gospod želi, da izprosimo miru ne samo za Portugalsko, ampak tudi za druge narode“ (SF 184).

Če so Portugalci žalili Boga s svojim ne tako zelo nedostojnim pustnim norenjem, kako je Bog žaljen s strašno grešnim praznovanjem pusta drugod, npr. v Riu de Janeiro!! Ni čudno, da se je 6. 11. 1983 v tem mestu Marijin kip solzil, ali z drugo besedo, da je Marija jokala, kakor je jokala v Sirakuzah na Siciliji, v kraju Maasmechelen v Belgiji in drugod. V Sirakuzah se je Marijina podoba (plastični relief Marijinega brezmadežnega Srca) v hiši delavca Angela Ianussa solzila štiri dni od jutra 29. 8. 1953 dalje. Tretji dan zajete solze so pregledali v deželnem laboratoriju in ugotovili, da so človeške solze. Sicilski škofje, zbrani na redni konferenci v Palermu, so izjavili: Sklepamo, da ni nikakršnega vzroka za morebitne dvome o resničnosti solzenja. Želimo, da ta zunanji poseg nebeške Matere prebudi vernike k spokornosti in prenovljenju pobožnosti do Marijinega brezmadežnega Srca (Koledar gor. Moh. dr. 1982, 159). V Maasmehelenu se je na dan Žalostne Matere božje 15. 9. 1982 pričel solziti kip fatimske Marije, pozneje drug kip in l. 1984 se solze ponavljajo na 78 cm visokem kipu (Družina 1984, 9, 2). V Riu so solze videli številni verniki in trije duhovniki, med njimi škofijski vikar in en kanonik.

5. Na tem mestu ni mogoče govoriti o številnih pregrehah, zaradi katerih je naše stoletje postalo stoletje greha, vojsk in preganjanj, ne bo pa menda preveč, če se za primer, kako zelo se je greh razbohotil na svetu, zamudimo malo dlje pri hudodelstvih, ki človeštvu jemljejo vsako pravico, da bi se pritoževalo zaradi milijonov smrtnih žrtev vojske. Gre za splav, najhujšo vojsko 20. stoletja, ki divja po vsem svetu, v mnogih državah celo pod plaščem zakonitosti, ker so se zakoniti ali nezakoniti predstavniki ljudstva uprli dekalogu in samovoljno uzakonili rododomor v lastnem narodu.

Na pet nosečnosti prideta danes dva splava. Na dan umorijo 120.000 nerojenih otrok. To število presega število mrtvih v najhujših časih druge svetovne vojske. Manilski nadškof in kardinal Jaime Sin je dejal, da je „najbolj ogroženo bivališče na svetu materino telo“ (DŽ 1982, 12, 695).

Do leta 1983 so že vse evropske države razen Irske, Grčije, Španije in Portugalske uzakonile splav. Večkrat je le malo glasov večine bilo odločilnih za uzakonitev pravice do splava. Italijanski senat je leta 1978 z večino 12 glasov potrdil zakonski osnutek za uzakonitev splava (DŽ 1978, 8, 508). Avstrijski parlament je s 55 glasovi večine (93:88) izglasoval zakon, po katerem je dovoljeno nerojenega otroka v prvih treh mesecih

življenja umoriti, razkosati, zadušiti, na katerikoli način spraviti ob življenje. Ko bi le trije poslanci spremenili svoj glas, bi bil splav še nadalje umor, tako pa je postal „pravica“, po kateri bodo v Avstriji nekaznovano morili na stotisoče otrok. Nekaznovano pred človeškim sodiščem. Pred Bogom bo še vedno krivica, pred otrokom nasilje nad življenjem, pred vestjo strašna zabloda. (Družina 1974, 2, 5).

Portugalski parlament je leta 1982 s 127 glasov zavrnil zakonski predlog komunistične stranke o uzakonitvi splava (Družina 1982, 47, 2).

Na Irskem sta leta 1983 v plebiscitu dve tretjini državljanov glasovali, da se v ustavo zapiše določba, po kateri država ščiti življenje vsakega nerojenega državljana. Po papeževih besedah je to bilo „pričevanje pred Evropo in vsem svetom o dostojanstvu in svetosti človekovega življenja od spočetja pa do smrti“ (Misli 1983, okt. 233).

6. Na Dunaju je papež dejal o splavu: „To je hudič, katerega še nismo mogli kontrolirati in katerega grozno naravo malo ljudi razume“ (Kat. glas 1983, 37, 1). Menim, da bo grozno naravo splava marsikdo bolje razumel, ako navedem govor, ki ga je na združenju španskih zdravnikov v Madridu 15. 12. 1982 imel bivši direktor največje ameriške klinike za splave dr. Bernard Nathanson. V dolgem govoru je zavračal upravičenost splava. Njegove trditve so zelo zanimive in so tu kolikor mogoče na kratko povzete.

Nathanson je priznal, da je bilo v kliniki dnevno narejenih 120 splavov. On jih je osebno ukazal narediti 60.000, sam jih je naredil kakih 5.000. Bil je ustanovitelj državne družbe za izvedbo zakona o splavu. Njihova gonja za uzakonitev splava je bila uspešna. Leta 1968 niti en odstotek Amerikancev ni zagovarjal svobodnega splava. Zato so širili dve veliki laži. Prva je bila ponarejanje statistik in izmišljenih poizvedovanj (intervjujev). Trdili so, da v ZDA letno umrje zaradi skritih splavov 10.000 splavov mater, čeprav so vedeli, da jih ne umrje niti dvesto. Trdili so, da z javnimi poizvedbami ugotovili, da je 25% ljudi za splav. Tri mesece pozneje so trdili, da jih je 50% itd. Ljudje so verjeli, ker so hoteli biti napredni. Ko so pozneje res napravili poizvedbe, so v glavnem potrdile njihove predhodne lažne trditve. Javna občila so njihove laži širila. Zakonodajavci so jim verjeli kot drugi ljudje.

Druga velika laž je bilo metanje vse krivde na katoliške škofe za vse zlo, ki bo zadelo Amerikance, če zakon ne bo sprejet. Mladina in protestanti so to laž radi sprejeli. Tiste, ki so bili za splav, so imenovali bolj moderne, napredne, liberalne in daljnovidne kot druge, ki so se dali škofom začarati. Zakon je bil sprejet.

Nathanson je za 10 operacijskih sob imel na voljo 35 zdravnikov. Njihove žene so mu pripovedovale, da so možje ponoči imeli težke sanje in so kričali o krvi in kruto pobitih otrokih. Drugi so se zapili ali navadili na mamila. Nekateri so se morali zateči k psihiatrom. Veliko bolničark se je zapilo, druge so jokajoče zapustile kliniko.

Leta 1972 je Nathanson z najmodernejšimi aparati pričel opazovati

zarodek v materinem telesu. Ugotovil je, da je zarodek človeško bitje z vsemi značilnostmi in da se mu morajo priznati vse pravice, ki jih imajo državljani na Zahodu. Kot zdravnik je to vedel že prej, ni pa bil tega sam znanstveno ugotovil. Na nerojenem otroku je mogoče zdraviti veliko bolezni in napraviti okoli 50 operacij. Nathanson je sklepal: Če je spočeto bitje pacient, ki ga je mogoče zdraviti, je oseba. Če je oseba, ima pravico do življenja.

Nato zavrača razloge v korist splava: posilstvo, nepravilno razvitost zarodka in nevarnost za materino zdravje. Nobeden od teh razlogov splava ne opraviči. Z napredkom medicine nevarnost za mater praktično ne obstoji. Glede neupravičenosti splava zaradi okvare zarodka je Nathanson z vso gotovostjo trdil zdravnikom: V tej dvorani ni človeka, ki bi bil fizično popoln. Sprejeti ta razlog je nadvse nevarno, ker bi to vodilo do poka, kakršnega je zagovarjal Hitler. — Potlej je zdravnikom na zgledu pokazal, da so celo mongoloidni otroci ljubljani. Če bo zakon o splavu za določene primere v Španiji sprejet, se bo izkoriščal za vse primere, kakor se dogaja v Kanadi. „Kadar se splav dovoli, se dovoli dejanje smrtnega nasilja, preiščeno dejanje uničenja in zato hudodelstvo. Če bo Španija šla po krvavi poti splava, ji bodo trije apokaliptični konji (hudodelsko nasilje, mamila in evtanazija) kmalu sledili, kakor se dogaja v ZDA.“

„Končam kot znanstvenik: Ne verujem, ampak vem, da se življenje začne v trenutku spočetja in mora biti nedotakljivo. Čeprav ne izpovedujem nobene vere, menim, da obstoji Božanstvo, ki nam ukazuje, da prenehamo s tem žalostnim, nerazložljivim in sramotnim hudodelstvom proti človeštvu. Če ne bomo zmagali in posvetili vse svoje pozornosti tej tako važni zadevi, nam zgodovina ne bo nikoli odpustila.“

1.) Ali je spočeto bitje živo bitje? — Da, ker ima svoje značilnosti: se rodi, živi, raste, se množi in umrje.

2.) Ali je človeško bitje? — Tega dejstva ni mogoče zanikati. Ne more biti nič drugega... Je novo človeko bitje kakor njegov starši.

3.) Ali je bitje, ki ima svojo osebnost, različno od očeta in matere? — Da, nedvomno je edinstveno bitje, ki se ne more ponoviti.

4.) Koliko časa je potrebno za oblikovanje organov in njihovo delovanje? — Deseti teden po spočetju so oblikovani vsi udje za delovanje. Po desetem tednu se samo še večajo in izpopolnjujejo, dokler ne dosežejo po puberteti polni razvoj.

5.) Kdaj se oblikuje živčni sistem? — Živčno tkivo je med prvimi, ki se formirajo. Z modernimi aparati je šesti teden mogoče zaznati električne variacije (elektroencefalogram). Po mnenju znanstvenikov bo to že prej mogoče, ko bodo na voljo finejši aparati.

6.) Kdaj se v spočetem otroku oblikuje kri? — Po 17 dneh se oblikujejo rdeča in bela krvna telesa, ki jih poganja primitivno srce. Pri 6 tednih je že mogoče napraviti elektrokardiogram.

7.) Ali zarodek dojema dražljaje? — Da. Nevšečni dražljaji ga vznemirjajo, prijetni ga pomirjujejo...

8.) Ali ima čustveno življenje? — Postane nemiren, kadar je mati

nervozna, spi, kadar mati počiva. Kadar se mati vznemiri, liže prst ali se obrača. (Dokazano s fotografijo in ekografijo.)

9.) Je zmožen razločevati med prijetno in neprijetno snovjo? — Pa še kako! Če se postavi v maternico sladka snov, je použije. Če je neokusna, je ne mara.

10.) Ali vsa ta znanstvena odkritja družba priznava? — Žal ne. Eno je stvarnost, ki jo genetika in biologija dokazujeta, in drugo so pravice, ki jih družba mora priznati.

11.) Ali ni to krivica in nesmisel? — Bolj ko krivica je izločenost iz družbe (marginalizacija) in zloraba proti slabotnemu in nedolžnemu bitju, ki se ne more braniti. (Democrata, 21. 1. 1984) — Seveda je tudi huda krivica, ker otrok vso večnost ne bo gledal Boga. Pač pa je Nathanson za splav pravilno rabil izraz hudodelstvo, ki ga beremo tudi v Marijinem sporočilu.

7. španski škofje so skušali preprečiti uzakonitev splava. „Družina“ je pod naslovom „Dvojnua mera“ poudarila nedoslednost svetovne javnosti, ki je na strani ameriških škofov, ko se bojujejo proti jedrski vojski, ob istem času pa je proti španskim škofom, ki se borijo proti splavu. In vendar gre v obeh primerih za obrambo človeških življenj (1983, 9, 3).

Kljub prizadevanju papežev, škofov in Nathansona je španski parlament 6. 10. 1983 splav uzakonil. Kakor da bi se hoteli norčevati iz Nathansonovih trditev, so poslanci dovolili splav za primer, da bi otrok imel okvaro ali bi bilo materino življenje v nevarnosti, in za primer ugrabitve ženske.

Podobno je portugalski parlament 27. 1. 1984 uzakonil splav za primere posilstva, nevarnosti za materino življenje in okvare zarodka, kar imenujejo „zdravilni“ (terapevtični) splav. Hudič, oče laži in ubijavec od začetka (Jan 8, 44) hoče biti lep tudi takrat, ko ubija. Očitno je v ozadju dvojne mere pacifistov in gonje za splav ZSSR, ki hoče oslabiti Zahod fizično in moralno, in ji je uspelo, da je v kratkem presledku splav bil sprejet v dveh katoliških državah, potem ko je bil v eni od njiju malo prej zavrnjen.

Da vsa gonja za uzakonitve splava sloni na laži in da je v njenem ozadju svetovni komunizem, potrjuje tale okoliščina. Po pisanju brazilskih listov je poizvedovanje na Portugalskem odkrilo, da je 70% ljudi za splav. Nekaj dni za tem se je s Portugalskega vrnil prestolonaslednik Duarte de Bragança (Bragansa), ki je enemu teh listov sporočil: Lahko vam zagotovim, da so tudi splavu naklonjeni časnikarji priznavali, da je proti splavu večina ljudi. Samo listi, ki so povezani s KP, trdijo nasprotno. „Zdi se, da vaši lizbonski dopisniki berejo samo te vrste liste, ki se zavoljo poznanih doktrinarnih in ideoloških razlogov ne zanimajo za resnico, kadar nasprotuje njihovim ciljem“ (O Estado de Sao Paulo, 3. 2. 84).

S tem je vsa evropska celina — v Grčiji oblast splav tolerira — postala zakonito morišče najslabotnejših človeških bitij.

8. Nasledki splava so porazni za države, ki splav dovolijo. — Pod naslovom: „Ameriške klinike — mrtvašnice za nerojene“ je tednik „Družina“

pisal: Leta 1973 je splavilo 750.000 Američank, leta 1980 pa že en milijon in pol ali ena tretjina nosečnic. Med temi je največ mladoletnic pod 20 leti. Številke, ki vzbujajo strah. — Zato v javnosti marsikje žalujejo za 15 milijoni otrok, ki bi se lahko rodili, pa se niso (družina 1981, 19, 2 in 1983, 9, 3).

Podobno tudi drugod število splavov strahotno narašča. V Angliji je leta 1969 bilo 54.157 zakonitih splavov, l. 1970 pa v prvih osmih mesecih že 82.000 (Družina 1970, 17, 3).

V Avstriji je splav od leta 1977 dalje dovoljen prve tri mesece nosečnosti. Predstojnik druge dunajske univerzitetne klinike za ženske bolezni dr. Hugo Husslein je po sprejetju zakona na zborovanju avstrijskih zdravnikov na Dunaju v svojem predavanju navedel tele številke: Leta 1963 je na tisoč mater prišlo 92 živih rojstev, leta 1975 že samo 60, leta 1990 pa jih bo samo še 42, če se bodo sedanje težnje nadaljevale (Družina 1977, 45, 3). Njegovo napoved potrjujejo najnovejše številke: „Družina“ je l. 1984 po celovški „Nedelji“ pisala: Vsako leto umre v Avstriji zaradi splavov približno toliko otrok kot se jih rodi — od 80 do 100.000. Grozljivo! (Družina 1984, 22, 2). Grozljivo še posebej za nas, ker gre za našo sosedo, v kateri živi naša narodna manjšina.

V Zahodni Nemčiji ni nič boljše. Vsako leto imajo do milijon splavov, kar pomeni, da pred rojstvom umorijo vsako drugo dete. Država ta narodni samomor podpira, saj dobijo matere, ki se odločijo za splav, podporo iz sklada zdravstvenega zavarovanja. Vsako leto gre iz tega sklada za zakoniti splav kar 275 milijonov mark (Družina 1984, 26, 3).

NADŠKOF JOŽE ŽABKAR:

„...popoln razvoj le v lastni narodni državi!“

Kot je bilo oznanjeno v eni od letošnjih junijskih številčk buenosaireskega „Oznanila“, je umrl nadškof JOŽE ŽABKAR, ki je bil apostolski pronuncij na Finskem in Islandiji ter apostolski delegat v skandinavskih deželah.

V njegov spomin in kot zgovoren prikaz njegove prizadetosti za slovenske probleme in marsikomu nepoznanega stališča v prid slovenske narodne države, nam je ljubo priobčiti na tem mestu njegove — večkrat zelo svojske — misli, ki jih je bil izrekel v nekem napol zasebnem pismu februarja 1968. leta. Iz tega pisma izpuščamo le nekatere manj važne osebnosti. — Ured.

P. 6. februarja 1968.

Vračam Ti izvod spisa — ali spomenice — „Pomen emigracije in nje organizacija“. Kot je razvidno iz njegove zadnje strani, je spis sestavljen po predavanju, ki ga je imel pri SKAD-u v Buenos Airesu Marko Kremžar; pri njegovem preoblikovanju pa so sodelovali še drugi gospodje.

Prvo, kar bi Ti rad povedal, je to, da sem v preteklosti vsaj nekatere od avtorjev poznal in cenil, in da je potem, ko sem spis prebral, moje spoštovanje do vsakega izmed njih postalo še večje in še bolj prisrčno. S spisom so si pridobili precejšnjo zaslugo. Njihova izvajanja pa se v nekaterih bistvenih točkah krijejo z mojo mislijo, marsikaterega od njihovih načrtov odobravam, v marsičem drugem smo si blizu, v nekaterih stvareh, se mi zdi, da drug drugega izpopolnjujemo, v drugih znabiti nismo povsem edini, v vseh pa sem pripravljen na odkritosrčen in bratski pogovor.

Ena glavnih reči, ki smo si v njej popolnoma edini, je ta, da smo vsi trdno prepričani, da imajo vsi Slovenci, ki bivajo izven Jugoslavije, do svojega naroda na splošno, posebej pa še do Slovencev v Jugoslaviji neko važno, moralno nujno, neodložljivo in neizogibno dolžnost, da so v moralno nujni službi onih, ki so prisiljeni k molku in mirovanju.

Druga osnovna reč, ki smo si — tako se mi zdi — v njej edini, je jasno in neomajno spoznanje, da spadajo tri dejstva — narod, pripadnost k narodu in pa demokracija — k tistim najvišjim vrednotam na tem svetu, ki je vredno, da jim zvesto služi vsakdo izmed nas. Verjetno je, da je to bilo že od nekdaj naše prepričanje. A nekaterim med nami je postalo razumsko in čustveno jasno šele po dolgem razmišljanju in po velikih, često trpkih preizkušnjah na poteh, ki so nas vodile po domovini in po tujem svetu. Vsi prihajamo (če se ne motim) iz takozvanega „slovenskega katoliškega tabora“, katerega posamezni predstavniki so v preteklosti semtertja poskušali vsaj v teoriji postaviti narod na bolj nizko mesto. Tembolj je zato naše spoznanje pomembno, a obenem tudi polno posledic. Kajti od spoznanja je treba preiti k dejanju. O nujnosti, a tudi o težavnosti tega koraka si vsaj jaz ne delam nobenih iluzij.

Še prej pa, predno bom poskušal naznačiti, v kateri smeri ga je treba po mojem mnenju narediti, je važno, da razjasnim, kaj razumem pod pojmom „narod“ in kaj pod pojmom „demokracija“. Tudi važnost te razjasnitve so avtorji spomenice pravilno razumeli.

Osebnostno sem mnenja, da ni treba razpravljati o tem, kako se v drugih jezikih imenuje to, kar mi označujemo z besedo „narod“. Dvomim, da pomeni npr. francoska beseda „Nation“ to, kar pomeni v slovenščini beseda „narod“. Zdi se, da se naprednejši del Francozov tega tudi zave in da začenja uporabljati besedo „communauté ethnique“, ki izgleda bližja pojmu „narod“. Konzervativnejši del Francozov, in z njimi vsi tisti, ki njihovemu vzgledu npr. v Afriki sledijo, pa uporabljajo semtertja še vedno izraz „Nation“; tako se zgodi, da na kaki mednarodni konferenci pripiše združena večina frakofonih in komunističnih „nacij“ (v francoskem) oz. „narodu“ (v ruskem tekstu) neke gotove pravice, ki so o njih „frankofone“ države mnenja, da so jih pripisale državi, Rusi in njih zavezniki pa so jih pripisali narodu (v slovenskem pomenu besede) ali celo narodni manjšini. — Tudi Nemci vedno bolj redko uporabljajo besedo „Nation“; mesto nje se poslužujejo besede „Volk“, a če jo hočejo rabiti v pomenu, ki je soroden

pomenu naše besede „narod“, stavijo pred njo pridevnik: „deutsches Volk“ „slovenisches Volk“.

Mislím torej, da je vsaj zaenkrat najbolje, da ostanemo kar pri slovenščini in da postavimo za pojem „narod“ tisto definicijo, ki se krije z vsako človeško skupnostjo ki jo Slovenci označujejo z besedo „narod“. Vtis imam, da so avtorji spomenice skoro prav zadeli, ko so narod definirali takole: „Skupnost ljudi, ki hočejo ohranjati skupne, sebi lastne duhovne, kulturne in stvarne dobrine ter skupno ustvarjati nove, in ki jih povezuje predvsem ljubezen do lastne skupnosti, okrepljena s skupnimi interesi, v katerih obrambo in razvoj segajo njeni člani tudi po političnih sredstvih.“

Ko sem bil še študent na univerzi, sem napisal pri profesorju Kleinhapplu seminarsko nalogo o „bistvu naroda“. Narod sem takrat definiral takole: „...je občestvo ljudi, 1) ki se zavedajo neke skupne kulturne, politične in duhovne preteklosti, drugačne od preteklosti fenomenološko in ontološko podobnih občestev, 2) ki so obenem odločeni obstoj tega občestva zagotoviti, razviti in braniti v bodočnosti, in 3) ki je zanje to občestvo tisto osnovno in historično ter nujno okolje, ki v njem drug drugemu dajejo in drug drugega prejemajo najvažnejše gospodarske, politične, kulturne, socialne in duhovne proizvode“. Verjetno je, da bi bilo treba to definicijo danes nekoliko revidirati in še poglobiti, a v bistvu se mi zdi še vedno prava. Vsekakor jo predlagam v diskusijo.

Kaj razumem pod besedo „občestvo“? Tole: ozko, usodno (to se pravi: v svojem nastanku ne od posameznih nameravano) povezanost neke skupine ljudi. Občestvo se loči od družbe po tem, da so vezi, ki ga družijo, same po sebi ne-juridične narave, čeprav utegnejo seveda vsebovati tudi juridične postulate; in res: vprav narod je eno tistih občestev, ki v stanju svoje dovršenosti juridične postulate z moralno, politično, človečansko nujnostjo, to se pravi, ne na fizičen, ampak na moralen in političen ter človečanski način nujno vsebuje.

Če bi bil takrat pisal s teološkega stališča, bi dodal še tole: narod je intra-mundano občestvo. Kaj to pomeni? To, kar npr. Nemeč razume pod besedo „innerweltlich“; trenutno ne najdem za ta pojem v slovenščini pravega izraza. V definiciji naroda bi ga bil dostavil z ozirom na tiste kristjane, ki bi utegnili misliti, da „v nebesih ne bo samo Slovencev, ampak da bo tam tudi slovenski narod kot tak“. To namreč ne drži. Res pa se mi zdi nasprotno, da se ima namreč vsa usoda naroda kot takega odigrati na tem svetu; narod kot tak ne bo za nobeno svojih dejanj poplačan ali kaznovan v večnosti; v tem smislu je narod „svetni pojem“ in „svetna reč“, čeprav je res, da se posameznik v delu za narod lahko tudi posveti in zveliča; vprav to je smisel „časnega angažmaja“, ki so zanj poklicani predvsem laiki.

Vsi ostali člani definicije, ki jo predlagam, se mi zde jasni že sami po sebi in torej ne potrebujejo razlage. Razumemo jih, mislim, takoj, ko pogledamo vsako posamezno od tistih občestev, ki jih imenujemo „narod“. Obenem je tudi upoštevana rast naroda, njegova dovršenost in njegov

propad. Ontološki značaj definicije pa bi se dal gotovo še poglobiti. V tem slučaju bi morali njegove temelje najbrž iskati na tisti bistveni sestavi človeške narave, ki je radi nje človek neizogibno tak, da lahko sočloveku nekaj dá, oziroma celo mora dati. To bistvenost človeka pa bi morali spraviti s pravtako njegovo nujnostjo, da se kulturno, gospodarsko, socialno, duhovno, politično razvija in diferencira. A vse to za moje današnje razglabljanje ni nujno potrebno. Saj mi gre danes predvsem za vprašanje etičnega značaja in zgodovinskih ter moralnih postulatov.

Če si torej živo predstaviš, kaj je narod, Ti postane tudi jasno kot beli dan, da ni naroda brez politike, da narod, ki nima politike, nujno odmira, da narod, ki se odpove političnim sredstvom za svojo ohranitev in za svoj razvoj, umre. A tudi marsikaj drugega Ti bo postalo jasno, kot npr. dejstvo, da je obstoj in razvoj naroda izven posega cerkvene hierarhije kot take.

Ko pa je narod dovršen, ko je zgrajen, to se pravi: ko se popolnoma zaveda samega sebe in ko je odločen svoje občestvo obdržati tudi v bodočnosti, tedaj mora narod napeti vse sile, da ustanovi lastno družbo, da zgradi tisto juridično stavbo sil, ki najboljše jamči njeno skupnost in njegov obstoj, njegovo sedanost in njegovo bodočnost; tedaj mora storiti vse, da se ta družba krije z njim kot občestvom; tedaj mora seči po zadnjem in najbolj vzvišenem sredstvu: tedaj mora ustanoviti svojo lastno narodno državo. Narava sama žene stvari takó in kdor se ji vdano in ponižno ne preda, ta prej ali slej izgine.

Slovenci po tem cilju teže že najmanj od leta 1848. Združena Slovenija, ki so ji jo takrat postavili za cilj, je gotovo bila mišljena kot nekaka država. Dežela Kranjska bi bila morda lahko postala zametek slovenske države. Da do tega ni prišlo, tega je kriva najbrž predvsem nadmoč nemškega Dunaja oziroma Nemcev, ki so vladali staro Avstrijo. Nekaj je morda kriva tudi slovenska politika sama, ki je bila — in ki je deloma morala biti — v tistih letih usmerjena na male in večje dnevne pridobitve. Včasih se vprašam, ali ni morda del krivde tudi na tistih politikih, ki so bili v časih pred prvo svetovno vojno preenostransko kranjski in morda pre malo vseslovenski. — Leto 1918 nam je prineslo Jugoslavijo. Kako je do nje prišlo, to v tej zvezi ni važno. Gotovo je, da je zelo velik del Slovencev smatral takratno jugoslovansko državo za „tudi — slovensko“ narodno državo. Saj jo je prav zato sprejel in nanjo pristal, ker jo je smatral za tako! Da pa je to vedno bila v zelo majhni meri, je razvidno že iz tega, da slovenski narod kot tak nikoli ni imel odločilnega vpliva na važnejše politične odločitve beograjske vlade. Slovenski ministri so v Beogradu sicer morda res jamčili Sloveniji neko omejeno dejansko avtonomijo na tem ali onem polju, v ostalem pa so bili le v okras velesrbski politiki. Posamezni Slovenec je bil abstraktno-pravno enakopraven s posameznim Srbom, a slovenski narod kot tak gotovo ni bil enakopraven s srbskim narodom. Vendar so Slovenci dolgo časa vzdrževali sami pri sebi fikcijo Jugoslavije kot *tudi* — svoje narodne države.

Ustanovitev Slovenske Republike, ki jo je prinesla zmaga komunistične revolucije, je v tem kontekstu gotovo nek napredek z ozirom na stanje v „stari“ Jugoslaviji. Cilj Slovencev pa ostane — in sicer nujno — lastna samostojna država. Vsi Slovenci pristržno želé ceniti in spoštovati ostale narode današnje Jugoslavije. Vsi Slovenci so edini v sklepu, da žive z vsemi sosedi v miru in sporazumu. Za vse Slovence so meje, ki do njih sega dejanska oblast vlade, ki danes sedi v Ljubljani in vlada Slovensko Republiko, deloma dobre, deloma pa vsaj znosne in torej sprejemljive. Vsi Slovenci zatrdno želé in so pripravljeni, da raste in doraste slovenska državnost v duhu miru in bratstva med narodi. Ali pa se ta duh more ustvariti, obdržati in ali more brez prestanka vladati, to žal ne zavisi samo od njih, in tudi tega se zavedajo. Vsekakor imajo vsi Slovenci vtis, da se bližajo točki, od katere naprej jim ne bo več mogoče prinašati žrtev na oltar tega duha, kot so velikodušno delali doslej. Nekateri mislijo, da bi bila sedanja Republika Slovenija najprimernejša izhodna stopnja k dokončni rasti. Ali je to mogoče ali ne, to zavisi — se mi zdi — predvsem od onih Slovencev, ki imajo danes oblast v rokah.

Da zaključim to poglavje, samo še to: osebno sem do dna duše prepričan — in vse izkušnje po širnem svetu me potrjujejo v tem prepričanju — da se človek ne more popolnoma razviti, da se ne more tako razviti kot sta mu narava in Bog dala, nikjer drugje kot v lastni narodni državi. Gotovo so za razvoj človeka bistvene še druge reči, a ena osnovnih je ta: lastna narodna država. Kdor pripada neki narodni manjšini, ali kdor pripada manjšinskemu narodu, ima na papirju lahko popolnoma enake pravice kot član večinskega, državnega naroda; nekaj teh pravic morda lahko tudi uživa; vseh nikoli; neka diskriminacija vedno obstaja. Te diskriminacije noben Slovenec ni več pripravljen sprejeti. In iz te diskriminacije ni druge poti kot lastna državnost. Brez nje si vedno vsaj v nekem smislu državljan druge vrste, omejen v svojem osebnem razvoju. Od Boga in narave človeku določeni integralni razvoj kriči torej po lastni narodni državi.

Od narave in Boga človeku odločeni integralni razvoj pa kriči tudi po demokraciji in po vseh svoboščinah, ki demokracija na njih nujno temelji. Čas, ki mi je danes zelo odmerjen, mi žal ne dopušča, da bi Ti pisal o teoriji demokratične vladavine. Da pa ne bo nobenega dvoma ali nespornuma, Ti povem, da — ko jaz govorim o demokraciji — mislim samo na tako demokracijo, kot je danes v veljavi npr. v Angliji ali skandinavskih deželah; kar je od tistega v kaki osnovni točki različno, je zame diktatura, ne demokracija. Za Slovence je demokracija tudi zato nujna, ker je njihova družba pluralistično in ideološko deljena, če ne od 16. stoletja, pa vsaj od začetka 19. stoletja. Tudi vse ono, kar argentinski prijatelji v svoji spomenici navajajo v prilog demokratične vladavine, je izvrstno; demokracija sprosti bogastvo duha na vseh poljih, diktatura pa narod obuboža, ko ga s silo priganja k eni sami formuli.

Kot vidiš, jaz prijateljem v Argentini ne samo priznam veliko zaslugo, ki so si jo pridobili s svojo spomenico, ampak sem z njimi tudi v marsičem

enih misli. Zdi se mi sicer (ali se motim?), da obstoja nekaka razlika v poudarku; pri njih je glavni povdarek na narodu; jaz pa sem Ti obširno razložil, zakaj mi to ni mogoče: ne podobni, ne enaki, marveč isti, identični povdarek je za mene na narodu in na lastni, samostojni narodni državi. Drugačnega stališča zavzeti meni ni mogoče. Sem pa uverjen, da je razliko, če obstoja, prav lahko poravnati v odkritosrčni in temeljiti debati.

Tale je torej zame tista trojica, ki dá smisel vsaj slovenski emigraciji: narod — lastna narodna država — demokracija. Prva dva člena te trojice se krijeta in sovpadata z moralno in politično nujnostjo. Tretji člen trojice — demokracija — pa dejansko in s politično nujnostjo sovpada s prvima dvema. Na vsem svetu nisem namreč našel enega samega človeka, ki bi resno trdil in verjel, da je možna demokratična Jugoslavija.

Kaj naj bi v tem kontekstu delal Narodni svet, stari ali obnovljeni ter razširjeni? Njegov šef je velikega spoštovanja vreden mož; imam ga zelo rad in cenim in spoštujem ga. Nič manj spoštovanja vredni se mi ne zdijo ostali člani Narodnega sveta. Jaz ne bi bil rad med tistimi, ki jim očitajo, da ponavljajo samo pravljice davnih dni. Narodni svet sam pa se mi zdi le v toliko koristen, v kolikor je v stanu ter pripravljen služiti idejam in ciljem, ki sem Ti doslej o njih pisal. Če tega ni v stanu ali če za to ni pripravljen, potem je bolje, da dremlje še naprej. V tem slučaju bi se mi zdelo pametneje ustanoviti neko razmišljevalno, agitacijsko in stvarilno slovensko bratstvo, ki bi ideje in načrte, ki sem Ti jih razložil, ali vsaj naznačil, poglobljalo, razširjalo in uresničevalo ter takó doprineslo svoj delež k velikemu narodnemu gibanju doma in na tujem. Zavedajmo se, da vse, kar se na tujem med Slovenci godi, tudi doma odmeva! Delež, ki bi ga k temu gibanju bratstvo doprineslo, bi bil torej lahko zelo važen, dá, bistven. O družabnih oblikah, ki jih mora gibanje s časom zavzeti, bi bilo treba seveda prav tako razmišljati že takoj od začetka. Ali pa more to gibanje imeti za svojo osrednjo in vsaj deloma tudi izhodno točko Narodni svet, sedanji ali obnovljeni? To je vprašanje, ki ga stavljam prijateljem v Argentini. Osebo se bolj nagibljem k negativnemu kot k pozitivnemu odgovoru. A jasno je, da sem pripravljen pozorno poslušati vse pozitivne argumente. Še več: kolikor od mene zavisi, prav toplo priporočam, da se obdrže s predsednikom Narodnega sveta prijateljski in spoštljivi odnosi.

To bi bile najvažnejše stvari, ki Ti jih imam danes povedati. —

Na tri stvari bi pa še vendar rad opozoril prijatelje v Argentini.

Na nekaterih mestih spomenice se izražajo takó, kot da bi bili „krščanski demokratje“ oz. privrženci „Krščansko-demokratske stranke“. Vem, da je ta stranka vzkliła in zrastle na veliki in velikodušni misli. Rad pustim ob strani tudi vtis tistih, ki so mnenja, da se je stranka medtem že precej obrabila. Samega sebe pa vsak dan sprašujem tole: ali bi ne kazalo še enkrat temeljito razmisliti, kaj med Slovenci danes krščanstvu in narodu bolj služi, Krščansko-demokratska stranka, ki je vsaj za njeno krščansko inspiracijo hoté ali nehoté cerkvena hierarhija vedno neka garancija in sodnica, ali pa enostavno Demokratska stranka, ki so v njej prav radi svo-

jega krščanstva tudi kristjani, čeprav bi bili lahko tudi v kaki drugi demokratični stranki? Marsikdaj, ko to razmišljam, se mi skoro zdi druga pot boljša. Novi začetek ima veliko na sebi. Lahko bi bil nov začetek za vso politično bodočnost slovenskega naroda. Pa kakorkoli naj že bo: ne slovensko bratstvo, ne slovensko gibanje, ne Narodni svet ne morejo biti last Krščansko-demokratske stranke. Ta bo na vsak način lahko vladala sama tedaj, ko bo na svobodnih volitvah dobila absolutno večino.

Druga stvar, ki me nekoliko skrbi, je ta: Izgleda (ali se motim?), kot da bi naši prijatelji v Argentini radi razčistili vprašanje medvojne krivde, ki loči slovenske nekomuniste od slovenskih komunistov. Vprašanje zgodovinske krivde! Eno Ti rečem: v tej zvezi sem zlahka prerok! O tej krivdi bodo razpravljali še pozni rodovi, tudi takrat še, ko ne komunistov ne krščanskih demokratov ne bo več. In tudi pozni rodovi še ne bodo prišli do dokončnega zaključka, ki bi bil tako jasen, da bi bil za vse sprejemljiv. Da so komunisti izrabili priliko in naredili revolucijo, to je najbrže za zelo pomemben del Slovencev silno žalostno. A komunistom jaz tega zameriti ne morem, že zato ne, ker so vedno oznanjali, da bodo priliko porabili, ko se jim bo nudila. Da nekomunisti niso mogli zmagati, je zame tudi jasno, prvič zato, ker nobene skupne nekomunistične fronte v Jugoslaviji ni bilo in tudi mogoča ni bila, drugič zato, ker se je velik del nekomunistov v Jugoslaviji zanašal ali na nemško ali na zavezniško zmago, ne pa predvsem na lastno silo v odporu do tujega okupatorja in v boju za demokracijo, tretjič zato, ker so padle zadnje odločitve na jugoslovanski ravni, ki se je na ta način pokazala za usodapolno. Jaz tako mislim. Drugi morda mislijo drugače. S komunisti o tem razgovarjati se, nima veliko smisla. Glavno, kar nas danes loči od slovenskih komunistov ni to, marveč alternativa med demokracijo in diktaturo in pa državna samostojnost. Seveda nimamo ne mi ne naš narod nobenega interesa na tem, da se slovenski komunisti na svojih uradnih pozicijah fosilizirajo. Smisel bi torej utegnil imeti razgovor s slovenskimi komunisti samo o tem, kako pospešiti dekolonizacijo in kako uveljaviti v Sloveniji demokracijo in njene svoboščine. Čas za ta razgovor še ni prišel. A razgovor z njimi o drugih političnih stvareh nima nobenega smisla. O čem pa bomo z njimi govorili takrat, ko bomo imeli demokracijo in samostojnost, to bomo že videli potem. Na vsak način sem jaz proti vsaki vladi maščevanja in proti vsakemu zakonu in postopku, ki bi smatral že mnenje samo za kaznivo.

Tretja stvar, ki me skrbi, je to, da se ne bi med nami zarastla ideja o kakem poslanstvu, ki bi ga naj slovenski narod imel napram drugim narodom ali pa ideja o nekem njegovem nujnem političnem zapadnjaštvu. Ne verjame, da ima slovenski narod kako drugo poslanstvo kot to, da skrbi za samega sebe, za svojo ntoranjo rast, za svoj dobrobit in za rast moči svoje državnosti. Intenzivnost vsega tega, to je gotovo njegovo poslanstvo. Če pa ima še kako drugo poslanstvo, se ga gotovo spoznati ne da. Posredovanje med vzhodom in zapadom, misija v pravoslavnem svetu, geopolitična razmišljanja; vse to so same po sebi prazne, a zato lahko

tudi nevarne sanje. Da pripadamo Slovenci evropski kulturi zapadnega tipa (če ta tip še obstoja), to je res. A to ne pomeni nujnosti zapadne zunanje-politične usmeritve. Glavno je ohranitev naroda, njegova samostojnost in pa demokracija. Biti moramo pripravljeni živeti v prijateljstvu z vsemi narodi, ki te naše reči spoštujejo. Nobenega haska nima za slovenski narod, npr. zahteva, da moramo nujno in na vsak način pripadati Atlantskemu paktu, Združeni Evropi ali Varšavskemu paktu. Ena glavnih skrbi slovenske zunanje politike je ta, da ne moti ravnovesja večjih sil. Če je temu po njih sporazumnem mnenju bolje služeno z nevtralnostjo avstrijskega tipa, je za nas tudi prav. Če jim bolj služi situacija finskega tipa, je tudi prav. Pravtako vsaka druga situacija, ki je v njej ohranjena „trojica“, ki nam je nadyse pri srcu in ki je za naše življenje neobhodno potrebna. Če pa se večje sile ne morejo zediniti, nam ne preostane drugega kot da v malem in na previdnejši in zbranejši način vodimo naprej zunanjo politiko, ki jo danes Beograd vodi za Jugoslavijo.

Vem, da razumeš, da smatram to pismo za važno. Potrди mi torej, prosim, njegov prejem. Pismo samo pa pošlji prijateljem v Argentino. Na Tvoj zadnji dopis bom še posebej odgovoril. Moje današnje pismo je, to se razume, zgolj privatnega in zaupnega značaja. Nanj pričakujem odgovor iz Argentine. Pozdravi v Argentini vse, posebej še pisce spomenice. Vsakega od njih se spominjam, vsakega pristrčno pozdravljam. Podpis.

Ludovik Ceglar

Opombe h knjigi Škof Rožman (5)

(Nadaljevanje)

Od Ljubljane do Celovca.

43. Kolarič govori o škofovem potovanju bolj na kratko. Veliko pove o razmerah ob škofovem odhodu (405—411).

Tudi Kraljič pove več o pogovoru s škofom tik pred odhodom kakor o potovanju samem: „In prevzvišeni je začel z mano carinsko razpravo: Kraljič, kje je prtljaga? — Tamle, sem rekel. — Ja, pravi, to še 15 kil ni! Ali ste opravili brevir za danes? — Sem rekel: Ja! — Celega? — Celega! — Ste vzeli s sabo? — Da! — Koliko delov? — Vse štiri. — Vidim, da položaj prav presoimate. In koliko denarja imate? — šestnajst dolarjev! sem dejal, ki so mi jih pozneje vzeli, dva dni pozneje ukradli na Koroškem. — Znete kaj angleško? — Nič, sem rekel. — Vas kaj skrbi? — Sem rekel: Ne preveč. — Mene pa zelo! — Blagoslovil je ljudi. Vstopil je v avto. Po njegovih navadi smo zmolili v čast angelom varuhom eno zdravamarijo in on je naročil gospodu Babniku, ki je bil šofer: „Ne vozite čez frančiškanski most! Tam sem videl velike množice. Vzemite zmajski most!“ In tako smo šli po Reslovi in

Komenskega ulici... Tako smo šli mimo Figovca. Škofa so povsod prepoznali. Moški so se odkrivali in ne pokrili nazaj, dokler so bili v navzočnosti škofa. Ženske so jemale robce in kjer smo mogli (moralni) čakati, so poklekovale na pločnike in sredi ulice, da bi prejele zadnji škofov blagoslov. Še tisti večer smo prišli v Celovec.“

Kraljič je vzel s seboj vse štiri dele brevirja, to se pravi za vse leto in za več let. Škof ga je pohvalil, da položaj prav presoja. Torej je tudi on računal z možnostjo, da bo ostal vsaj eno leto zunaj škofije. Da se je zavedal resnosti položaja, se vidi iz njegovih besed, da ga zelo skrbi. — Ime tretje ulice, po kateri so vozili, je na traku nerazločno povedano. Figovec je ime gostilne na bivši Dunajski cesti.

44. Ne Kolarič ne Kraljič ne omenjata, da bi bil škof šel na postajo v št. Vid, kjer ga je po dogovoru verjetno čakal p. Heinzl. — Jagodičeva trditev: Na meji so ga sprejeli Korošci in ga pospremili do Celovca (MŽT, 245), je brez podlage. Dokler kdo ne pove nasprotno, smemo domnevati, da je avto peljal mimo št. Vida.

P. Heinzl ne pove natančno, ali je škofa v št. Vidu čakal ali ne. Piše samo: „Vlak ni več vozil. Tako se je peljal škof s svojo priletno sestro in enim stolnim kanonikom z avtom proti Celovcu, kamor je tri do štiri ure pozneje srečno došel. Jaz sem se mogel šele po več ko 24 urah predstaviti na škofijstvu v Celovcu“ (K M D C, 61). Mogoče je torej, da je p. Heinzl čakal škofa v št. Vidu na postaji. Z vlakom, ki ni več vozil, je pač mišljen vlak, ki bi bil moral peljati od Kranja proti Jesenicam. Med njimi so se peljali bogoslovni profesor dr. Jožef Turk, stolni župnik in kanonik dr. Klinar, dr. Kolarič, Alojzij Košmerlj, dr. Trdan idr. V škofovem avtu se je peljal škofov tajni detektiv, ki je nekje na Gorenjskem izstopil. — Pozneje sta škof in Kraljič s p. Heinzlom na Koroškem govorila.

Zanimivo je, da je tako, kakor je bil Rožman okraden ob selitvi v Ljubljano leta 1920, ob njegovem odhodu iz Ljubljane bil na Koroškem okraden njegov spremljevalec.

P. Odilo pove tole podrobnost: Na sedanji avstrijski meji na Ljubelju so Nemci škofov avtomobil ustavili in zahtevali lastninsko listino. Škof te listine ni vzel s seboj. Pokazal je samo potno dovoljenje s pripombo: „Saj se vrnem!“ Na podlagi potnega dovoljenja so ga Nemci pustili. To je dokaz, da se je škof Rožman nameraval vrniti v Ljubljano (KDMC, 61). Kakšno potno dovoljenje je škof pokazal? Morda Kadrasovo vabilo. Morda je dobil dovoljenje od Rupnika v Ljubljani, v Kamnik k Doujaku pa zelo verjetno ni šel po dovoljenje.

Kolarič pove, da so prišli v Celovec ob sedmih ali še pozneje. Heinzl pravi, da so se vozili tri do štiri ure. Novo potrdilo, da so odšli iz Ljubljane že ob pol petih.

Ali je škofa sprejel nadškof Rohrercher?

45. Kolarič piše: Po poročilu tajnika je škofa Rožmana sprejel nadškof dr. Andrej Rohrercher. Pozno v noč sta hodila po hodniku v prvem nadstropju

škofijske palače in se pogovarjala. Tajnik je čakal, da je pogovor bil končan. Škof mu pravi: „Zastonj smo prišli na Koroško. Jutri se peljemo nazaj v Ljubljano“ (411).

Iz tega poročila more bravec sklepati ne samo, da je Rohrachter tisti večer bil v Celovcu, temveč tudi to, da se je Rožman v dolgotrajnem pogovoru z njim prepričal, da je prišel zastonj v Celovec, in napravil pomemben sklep, da se že v nedeljo vrne domov. Ker ga je Kadras povabil na uradni pogovor z Natmessnikom, bi bil Rožman v nočnem pogovoru prišel do ugotovitve in sklepa, da z Natmessnikom sploh ni vredno, potrebno ali mogoče govoriti, oziroma do prepričanja, da je bilo povabilo na pogovor samo dokument, s katerim naj bi dobil potno dovoljenje za umik na Koroško. Ker ga je ljubljanski kapitelj soglasno prosil, naj gre prek Celovca v Rim, bi se bil škof pozno ponoči 5. V. odločil, da tudi te prošnje kanonikov ne bo več skušal izpolniti.

Pogovor z Rohrachterjem bi bil torej v Rožmanovem mišljenju napravil velik preobrat. Bil je do kraja razočaran. Vsega tega bi ne bilo, če bi se bil Heinzel z njim peljal od št. Vida do Celovca in mu na poti pojasnil namen Kadrasovega vabila. V tem primeru bi bil že vedel, kaj ga čaka v Celovcu ali pa bi se vrnil z Gorenjske v Ljubljano. Verjetno bi mu bili to spremljevalci preprečili in bi bil nočni pogovor v Celovcu veliko krajši in prijetnejši.

46. Treba je torej odgovoriti vsaj na dve vprašanji. Najprej na vprašanje, ali je Rohrachter tisti večer sploh bil v Celovcu. Kolarič sam piše, da Rohrachterja tistikrat ni bilo v Celovcu (400). „Tistikrat“ pomeni nekako drugega in tretjega maja, ko se je Kadras obrnil na Natmessniga, ki mu je 3. V. odgovoril, naj Rožmana pokliče pismeno v Celovec, kar je Kadras še isti dan storil. Povabilo je sklenil z besedami: „V nenavzočnosti prevzvišenega g. kapitularnega vikarja“ (401).

P. Heinzel je v spremnem pismu 4. V. zapisal, da je Rohrachter popolnoma privezan na Salzburg (403).

Rožmanova sestra, ki je škofa spremljala v Celovec, je 15. 7. 1964 Kolariču sporočila, da Rohrachterja že ni bilo v Celovcu. Tudi Jagodic je leta 1971 Kolariču izjavil, da nadškofa ob Rožmanovem prihodu ni bilo v Celovcu (814).

Zakaj je Kolarič navedel v tekstu Babnikovo poročilo glede Rohrachterjeve navzočnosti v Celovcu, poročili škofove sestre in Jagodica pa dal v opombe? Babniku je dal prednost pač zato, ker je bil osebna priča, Jagodic pa ne. Škofovi sestri je verjel manj kot Babniku morda zato, ker je bila tedaj že „priletna“ kot pove p. Heinzel. Zdi se, da je o Babnikovem sporočilu sam Kolarič dvomil, saj prične stavek z besedami: „Po poročilu tajnika Babnika“. Morda je upal, da se nasprotje pojasni pozneje. Da se to zgodi, je treba navedi nove priče.

V poročilu o svojem potovanju iz Celovca v Kranj v dneh 3. in 4. maja Heinzel ponovno piše, da nadškof tedaj ni bil v Celovcu (KMDC 61). To njegovo trditev smemo raztegniti tudi na 6.V., ko se je že po Rožmanovem odhodu vrnil na škofijstvo v Celovcu.

47. Čeprav je s tem Babnikova trditev že zelo omajana, je odločilna tretja, 5. V. navzoča priča dr. Kraljič, ki pove tole: „še isti večer smo prišli v Celovec. Škof Rohrercher, ki pa ni bil doma, ampak se je preselil v Salzburg, kjer je postal primas Nemčije, je naročil svoji sestri: „Če Rožman pride, mu daj vse na razpolago. On je popolnoma gospodar vsega, kar imam in kolikor zmorem, dokler nov škof ne bo imenovan“.

Nadškofa torej ni bilo v Celovcu, a je pred odhodom zelo lepo poskrbel za sobrata v škofovstvu. Tako docela razumemo Heinzlove besede v sprememnem pismu: „Če bi se V. E. odločila, da pride na Koroško, najbolje kar jutri... Za vse drugo je poskrbljeno“.

Ni pa Rohrercher postal salzburški nadškof šele tedaj, ampak že dve leti prej. Vendar se tudi ob koncu vojske še ni dokončno preselil v Salzburg, ker je po Rožmanovem odhodu še prihajal uradno na Koroško. Jagodic je ž njim govoril na Koroškem in ga prosil, da bi slovenske duhovnike nastavil na Južnem Koroškem. Šest ljubljanskih novomašnikov ga je 20. V. videlo v Krki. Pa tudi dr. Polanc in Vinko Zaletel sta ga isti dan tam videla. Pozneje se je župnik Vavti peljal ž njim iz Salzburga v Celovec. O dokončni preselitvi ni govora, ker je sestra še ostala v Celovcu. Iz Kraljičevega pripovedovanja se jasno vidi, da je Rohrercher z Rožmanovim prihodom računal in torej o zadevi govoril s Kadrasom. Brez vednosti nadškofa in kapitularnega vikarja bi Kadras Rožmana morda sploh ne bil vabil. Zato je Košir najprej tekel k Rohrercherju.“

Salzburški nadškof ima naslov „primas Nemčije“, ker je Salzburg najstarejša škofija na nemškem ozemlju.

Tako lahko rečemo: Sam primas Nemčije je ljubljanskega škofa povabil na Koroško in mu dal na voljo svoj dom v Celovcu. — Duhovnik, ki ga je Babnik zamenjal z nadškofom, je bil verjetno kancler Kadras.

Bo še

Razgledi z NAŠIH POSTOJANK:

„NAJ NIHČE NE ZASTRUPLJA MLADINE S POTVARJANJEM ZGODOVINE“ je rekel Bogo Gorjan, predsednik RO ZZB NOV Slovenije (kratic ne bomo tukaj razreševali; najbrž bo to spet kakšen forum, potreben za „ustoličevanje“ partiji uslužnih funkcionarjev. Preseneča pa dejstvo, da si Božidar Gorjan še ni dal spremeniti svojega krstnega imena).

Tako je namreč govoril Božidar ob praznovanju „dneva vstaje“, ki ga v Ljubljani obhajajo meseca julija, kar bi koga od novih generacij lahko zapeljalo in bi mislil, da so nas okupatorji zasedli šele meseca junija ali julija leta 1941 in ne že tri, štiri mesece popreje. Ja, seveda, ne smemo pozabiti, da je marca, aprila, maja in junija 1941 partijska raja živela še svoje medene tedne s tako osovraženimi nemškimi fašisti in so se pač z njimi „ramo ob rami“ borili v svoji Antiimperialistični fronti — proti kom? Potem pa je prišel trenutek, ko je bilo treba AF zamenjati v

OF, kar tako na hitro, in kar tudi ni bilo težko, saj je znano, kako odlična stvar da je dialektika, ki dovoljuje, da besede ostvarjajo realnost in poustvarjajo zgodovino. Ena besedica pač, pa že lahko določimo, da bo to, kar je nekoč bilo takó, odslej naprej drugače in tako dalje. Tako naj bi tudi zavezništvo Kominterne z nacistično Nemčijo ne bi bilo pravo zavezništvo, ampak samo „zavezništvo“. Seveda pa je stvar drugačna, ko se govori o zavezništvu domobrancev, ki naj bi se borili „z ramo ob rami“ s Hitlerjevimi vojaki; to naj bi pa bilo res pravo zavezništvo. Seveda, Božidar Gorjan meni, da je dialektika vsemogočna in je lahko manipulirati z opranimi možgani novih generacij. Ker pa smelo trdi, da „težave niso v ničemer oslabile (naše) pripadnosti resnici tudi tedaj, ko moramo priznati napake“ mu bi radi pomagali z nekaterimi vprašanji do „cele“ resnice, ko onemogel motovili s serijo takomenovanih „polresnic“, ki pa so v „matični“ Sloveniji že dalj časa v modi.

Med drugimi je, namreč, Božidar povedal tole:

Ena od značilnosti nove Jugoslavije je bila ravno v tem, da smo večini domačih kvislingov, ki smo jih zajeli na naših tleh, dali možnost, da se vključijo v izgradnjo porušenih domov. Ljudska oblast je poskušala ustvariti enotno fronto delovnih ljudi pri izgradnji države, kot rezultat enake politike, v imenu katere smo neprestano pozivali v enotno fronto v boju proti zavojevalcem med vojno. Kljub vsem težavam takoj po vojni, ki smo jih imeli v boju proti silam restavracije starega, ki so prikrito, vendar od zunaj organizirano delovale na podlagi sporazuma o delitvi interesnih področij v Jugoslaviji, smo pri tem uspeli. Že med vojno smo nekajkrat proglasili široko amnestijo za vse tiste sodelavce okupatorja, ki so se pridružili NOB. Taka amnestija je bila ponovljena po vojni, seveda pa ni mogla veljati za tiste okupatorjeve sodelavce, ki so imeli krvave roke.

Naša kratka vprašanja k taki posodobitvi (aktualizaciji) zgodovine so pa tale: Kaj je bilo s „kvislingi“, ki so vam bili izročeni, razoroženi in prodani, na Koroškem — in jih pač vi niste zajeli? In še, kadar rečete „na Koroškem“, se to razume na „naših“ ali na „drugih“ tleh? Vaša „odločna pripadnost“, resnici pač terja, da „z lažnimi dilemami in s potvarjanjem zgodovine ne zastrupljate svoje mladine“ kot da to delajo med vami nekateri „iščočji oziroma tudi zlonamerni posamezniki“.

Prinašamo še tele cvetke iz Gorjanovega nagovora:

In končno: ali nismo prav na slovenskem ozemlju imeli še eno potrditev, da je naša NOB imela tudi pomembno vlogo pri uveljavljanju internacionalizma. Na našem ozemlju se je skupno z nami borilo tudi preko 4.000 pripadnikov drugih evropskih narodov, demokratov in svobodnjakov. Največ je bilo tovarišev iz Italije, z nami so se borili ruska bataljona, madžarski četi, francoska četa in ob koncu vojne brigada, nekaj av-

strijskih bataljonov, na naših spomenikih so grška, poljska in imena drugih narodov. Vsi ti so občutili, da se pri nas borijo za resnično svobodo in za nove demokratične odnose med ljudmi in državami.

Ne kaže torej drugega kot da se tudi mi, nekdanji „kvislingi“, poklonimo v svojem, še bolj pa v imenu koroških in primorskih Slovencev, žrtvam avstrijskih in italijanskih bataljonov za svobodo naše zemlje. Tako oni kot NOV, OF itd. so se borili pod geslom „Tujega nočemo, svojega ne damo“ ali pa (zakaj pa ne?) „Tujega nočemo, kar imamo, pa ne damo!“

Na koncu svojega dolgotrajnega govora pa nas Božidar resnično presenetil, ko se spomni in omeni tudi nam nepozabnega škofa Rožmana, posebno še, ker v svojih slavošpevih NOB-u, NOV-u, NOVJ-u itd. nikdar ne pride z besedo „domobranci“ na dan; ali bo zato, ker je bilo odločeno, da od danes naprej niso več zgodovinsko dejstvo?

Če smemo verjeti „Delu“, ki je Božidarjev govor prinesel, so bile njegove besede h koncu naslednje:

Kako bedni so videti v taki primerjavi vsi tisti, ki so z blagoslovom škofa Rožmana ali brez njega na lastni zemlji sodelovali z okupatorjem. Z njim so tudi zapustili osvobojeno domovino, s čimer so samo še enkrat dokazali svoje sovraštvo do naše svobode in demokracije.

Se popolnoma strinjamo s temle stavkom: dokazali so svoje sovraštvo do vaše „svobode“ in „demokracije“. Tako za njih kot za nas, svoboda ni bila in ni le prazna beseda!

—o—

MENDA VES NAROD NI BIL ZA „OSVOBODILNO FRONTO“.

Do takih sklepov lahko pridemo tudi tedaj, če beremo samó režimsko literaturo pa najsibo že „zgodovinsko-znanstvena“, memoarna ali slovstvena dela, priložnostne govorčke in napitnice ali pa, na primer, pisma bravecev „Pošt-nemu predalu 29“, ki je že stalna in vedno obsežnejša rubrika „Dela“ v njegovi sobotni prilogi.

Danes velja peti slavo nekdanjemu salezijanskemu RAKOVNIKU, medvojnemu predmetju bele Ljubljane. Za to nam daje priliko pismo nekega Francija Farčnika, nekdanjega stanovalca —kot sklepamo iz pisma— v proletarskem okolišu Galjevice, ki se drži Rakovnika, in je v zvezi (pismo) z monografijo o Galjevici, ki je bila objavljena doma. Pisec pisma očita avtorici te monografije z naslovom „Galjevica“, da je delo nastalo „v glavnem na podlagi podatkov iz klerikalnega časopisja“; da tudi ni znanstvenega značaja kot da bi rado bilo. Pa da bi moralo nositi naslov GALJEVICA IN RAKOVNIK, „saj se kar naprej vrstijo citati, kaj vse je salezijanski Rakovnik napravil...“ Farčnik, ki je bil ob začetku vojne star šele sedem let, ugotavlja, da je „Rakovnik odkrito sodeloval z Italijani in nato z Nemci ves čas okupacije.“ Tam da „je bil pravi center bele garde in domobranstva, tu je bila njihova tiskarna in arzenal.“ Farčniku ni všeč, da je avtorica monografije zapisala, kako da se je „med vojno cerkev ljudem zamerila, a jo kljub temu še vedno obiskujejo“.

Farčnik v svojem ogorčenja polnem pismu takole prikaže zadržanje Galjevičanov in Rakovnika med vojno:

Kakšno očitno izkrivljanje dejstev! Saj se ljudem ni zamerila cerkev kot institucija, ampak medvojno zločinsko početje salezijancev na Rakovniku, za kar bi jih morala po osvoboditvi doleteti pravična kazen, če je ne bi prej popihali na Koroško in še naprej, medtem ko so svoje ovčice prepustili „komunističnim razbojnikom“, kakor so s prižnice rohne prikazovali partizane.

Vendarle ves teror in lažna propaganda nista prinesla zelenega uspeha rakovniškim gospodom; čeprav so odkrito novačili za belo gardo in domobrance, so jim le redki nasledli. V pritajeni Galjevici je postajal odpor proti okupatorjem in domačim izdajalcem vse večji, njegove posledice pa vse bolj krute. Podatkov o zaprtih, mučenih, interniranih in padlih Galjevičanih seveda ni najti v virih, ki jih avtorica obilno uporablja (Slovenec, Salezijanski list), da o številnih revnih, pa zavednih družinah, ki so si dobesedno od ust pritrgovale za partizanski dinar, ne govorimo.

Starši pred nami niso skrivali politične opredelitve, pač pa so nas neprestano opozarjali na konspirativnost. Dobro smo vedeli, pred katere redke hiše moramo na gosto posuti listke s „Smrt fašizmu — svoboda narodu!“ Rerko katere baraka je pričakala dan osvoboditve brez slovenske zastave z rdečo zvezdo.

Kdo bi pozabil 9. maj petinštiridesetega! S kakšnim navdušenjem smo ves dan pozdravljali osvoboditelje na Dolenjski cesti, nad katero je obnemel prazen Rakovnik.

PRAZNI RAKOVNIK torej ni pozdravljaj „osvoboditeljev“; tako da ves narod le ni bil pristaša ljudske oblasti, ki se mu je vsedla za vrat po maju 1945!

Za zaključek se Farčnik sprašuje, kaj je bil resnični namen avtorice monografije o Galjevici, ko zapiše:

Le kje je avtorica monografije črpala podatke, da je za vojni čas in obdobje po njem napisala:

Družinske tragedije, uničeno medsebojno zaupanje, razločki v tem, kako se je kdo „znašel“ med vojno in po njej, vse to je ustvarilo med ljudmi nepremostljive pregrade. Tako je Galjevica začela vojno obdobje, v katerem so novi odtujevalni dejavniki samo še bolj utrjevali pregrade med ljudmi.

Po vsem tem se človek ne more znebiti občutka, da monografija o Galjevici ni le znanstveni spodrsrljaj, ampak namerno pačenje zgodovine in negiranje NOB.

Avtorica monografije, katere ime, žal, v dolgem protestnem pismu Francija Farčnika nikjer ni omenjeno, celo dopušča, da tudi Galjevica ni bila stoodstotno na strani tistih, ki so med vojno „redke hšše“ posipali z listki „Smrt fašizmu — svobodo narodu!“ Svobodo narodu, da si voli eno samo in edino stranko!

—o—

IMAAŠ PRAV, ČE... SI Z NAMI! Tako nekako bi prav kratko povzeli kritični zapis drugega bravca /v imenovanem „Poštnem predalu 29“. V zelo dolgem komentarju Matevž Krivic (!) oporeka, popravlja ali samo postavlja pike na i pri obravnavi zakonskega osnutka o temeljnih sistema javnega obveščanja. Gre za pravice občanov, določene v 167. in 168. členu federalne ustave, da smejo objavljati v javnih glasilih svoja mnenja, če so **pomembna za javnost**, in za pravico popravka objavljene infromacije, če so z njo prizadete občanove pravice, ter za pravico biti obveščen o pomembnih zadevah.

Na papirju res lepo, ampak — pravi Krivic — „sistem (obveščanja) pa seveda ni tisto, kar piše v ustavah, ampak tisto, kar v praksi resnično obstaja in deluje; in da se v naši praksi omenjene ustavne pravice ne urešnjujejo v polni meri (glede pravice do obveščenosti najbrž zadošča, če omenim le dolgo trajajočo popolno neobveščenost naših ljudi o naši zadolženosti v tujini in še vedno trajajočo neobveščenost odgovornih za to) je gotovo krivo tudi dejstvo, da ne naša zakonodaja ne pristojni državni in politični organi niso posvečali tema dvema pravicama (pravici do objavljajnja lastnih mnenj in pravici biti obveščen — op. ured.) tako rekoč nikakršne pozornosti.“ Krepke besede!

V začetku tele naše rubrike smo zapisali nekaj ironičnih besed z ozirom na slepomišenje z dialektiko, oziroma na žongliranje s praznimi besedami brez vsake stvarne podstave, ki ga partijski funkcionarji prakticirajo do onemoglosti z zgolj koristolovskimi nameni. In se nam ob prebiranju teh pisem, v katerih se vedno jasneje odraža podoba narodnostnega, moralnega, gospodarskega, političnega in kulturnega razkroja doma, misel ustavi ob predstavi, ki naj bi bila parabola iz davnih bibličnih časov, po kateri „beseda meso postane“ pa je resnično le okrajšana formula za srečen zakon o življenju. Besede namreč neizbežno peljejo v dejanje, kadarkoli le so utemeljene v stvarnem stanju in jim skladnost s tem podarja silno težo. V teh pismih se nedvomno zrcali (da tako rečemo) resnična resničnost, zato bodo imela svoje nužne posledice. Nekdaj partijski mogočniki so morali odviti zaklopke v časopisni cenzuri, kar, se zdi, je prva izsiljena koncesija v nadaljnjem verižnem in pospešenem osvobojevalnem procesu.

Pogosto je lastno mnenje o nečem to, ki nas vodi, namesto stvarnosti same. Seneka

MARXOVO IDEJO O SAMOODLOČBI NARODA so v matični Sloveniji uresničili v zadnjih štiridesetih letih. Tako nam pove (nam neznana) Vili Pšeničny v komentarju, ki ga je nasloвила „Pot slovenske državnosti“ in ga ji je objavil „Naš delavec“, „skupna revija slovenskih časnikov za delavce na začasnem delu v tujini“. Slejkoprej torej tudi „začasna“ skupna revija.

Vili Pšeničny lepo pove, da Ivan Cankar takrat, ko je v Hlapcih zapisal „Narod si bo pisal sodbo sam“, gotovo ni mogel pričakovati, da se bodo te njegove besede s tako preroško silo vtisnile v zavest naroda. Potem pa zvemo iz ust prav iste časnikarke (?), da smo si Slovenci v Kočevju leta 1943 pod Cankarjevim geslom prvič demokratično izvolili svojo oblast. Nato pa še pristavi, da je „diktatura (sic!) proletariata že sredi bojev z okupatorjem... morala in tudi dobila svoje prve organe, ki naj bi na temelju samoopredelitve naroda izbojevali dokončno zmago.“

Demokratične volitve pa diktatura proletariata — vse v enem in istem loncu. Človek res ne ve, kje se jih glava drži!

—o—

IZRAZ „ZDOMEC“ NI PRILJUBLJEN — „Na splošno med našimi ljudmi v tujini izraz zdomec ni kaj posebno priljubljen in tudi mi se mu izogibamo, kolikor le moremo. Uporabljamo ga le tedaj, ko želimo biti jedrnat, oz. se izogniti uradnemu skrupcalu 'naš delavec na začasnem delu v tujini'.“

Tako med drugim odgovarja „NAŠ DELAVEC, skupna revija slovenskih časnikov za delavce na začasnem delu v tujini“, dopisniku iz Nemčije, ki je uredništvu revije sporočil svoje predloge za izboljšanje revije, v prvi vrsti pa priporočilo, da bi reviji spremenili ime kot na primer „Naši zdomeci“.

Res primerno bi bilo, da bi uredniki Našega delavca, skupne revije itd., razložili prizadetemu naročniku, zakaj da jim „zdomec“ ni priljubljen, posebno še, ko je nam zdomecem odnos do te besede, prav nasprotno drag in ljub. Besedo je namreč skoval pokojni duhovnik Franc Dolinar, ki je želel biti pokopan v svoji domači zemlji, pa mu ta želja zaradi samoupravnih oblasti ni bila izpolnjena. S tem izrazom pa je pokojni Dolinar določil le stalež narodnjakov, ki so šli zdoma zaradi svojega svojega svobodnjaškega in protikomunističnega, protisuženjskega prepričanja. Tisti, ki so razširili potem pomen te lepe besede tudi na emigrante ekonomskega značaja, so si besedo svojevoljno prilastili, verjetno zaradi tega, ker je v današnjih razmerah res privlačna.

—o—

NE VEMO, ČE JE ZAOBSEŽENA KRITIKA BUENOSAIREŠKEGA „TRIGLAVA“ v besedah istega uredništva kot zgoraj, ko prav istemu tovarišu iz Nemčije zatrjuje tole:

Na žalost imate popolnoma prav, kar zadeva „jugoslovansko zajedništvo“ v tujini, katerega pojavi pa so samo od-

sev dogajanj v SFRJ. Kljub zelo jasnim načelom o federativni ureditvi naše države kot skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti in kljub jasnim določilom sedanje zvezne ustave se še vedno dogajajo stvari, ki dišijo po jugoslovanskem unitarizmu in ki so v bistvu proti ustavi SFRJ. Zelo dobro — verjemite nam — poznamo tudi pojave jugoslovanskega „zajedništva“ med našimi zdomci in vemo za njihove zelo škodljive posledice. S tem se nikoli ne mislimo sprijazniti: to smo že večkrat povedali in bomo vedno znova jasno izražali tudi v bodoče, vse dotlej, dokler bo to potrebno.

Res, jasno povedano in za to tudi — čestitamo! Obenem pa se izognemo morebitnemu očitku, da nam je vse, kar od doma pride, zoprno. „Od doma“ naj se razume „s strani režima“.

Naš fant v nemškem peklu

II. del.

Pri požarni straži

Ko so leta 1943 zavezniška letala začela bombardirati področje gornje Avstrije, takratni Oberdonau, je prišlo povelje, da se v taborišču ustanovi gasilska straža. Izbrali so 40 jetnikov, med njimi tudi mene in nas, razdelili v dve skupini. Eno za brambo taborišča, drugo pa za okolico. Bil sem prideljen skupini za taborišče. Skupina, ki je bila določena za zunaj, se je nazivala poklicna in je bila stalno v službi, medtem ko smo drugi hodili na vaje dvakrat tedensko in smo jih opravljali skupaj z ostalimi. Dobili smo tudi uniforme. Poklicni svetlomodro-sive, ki so jih izdelali iz starih nemških uniform iz prve svetovne vojne, drugi pa prav takšne temnozeleno barve. Za obutev smo dobili nove policijske škornje. Požarna obramba je bila najbolj moderno opremljena. Imeli smo dve avtobrizgalni in sicer LF 15 in LF 25, ki sta oddajali 1.500 oz. 2.500 lit. vode na minuto, zraven tega pa še dve prenosni brizgalni TS 6 in TS 8, 600 oz. 800 litrov vode na minuto. Dobili smo tudi 40 metrov dolgo mehanično lestvo na vozilu, več drugih lestev in veliko količino cevi in drugega pomožnega orodja. Razdeljeni smo bili v gasilne skupine po 9 mož. Dobili smo posebno sobo na bloku 6 in nazadnje na bloku 5 in bili podvrženi strogi disciplini. Pozneje so iz poklicne skupine po kazni odvrgli enega Nemca in na njegovo mesto nadomestili mene. Zapustiti sem moral pralnico in se priključiti prvi skupini. Prvi požar smo pogasili v taborišču, ko je izbruhnil v krojaški delavnici. Požar je bil kmalu pogasjen in smo celo delavnico zalili z vodo, da krojači več dni niso mogli delati, ker je bilo vse mokro. Izurili smo se v tej stroki tako, da nas je potem komandant večkrat poklical, da smo delali vaje pred raznimi visokimi obiski. Prišle so razne visoke osebnosti iz vojske, avijacije

in vladnih krogov in nazadnje Himmler sam. Vsak dan nam je šlo hitreje izpod rok. Od trenutka, ko smo skočili iz avta, razložili linije cevi, postavili lestve in splezali na streho in dokler ni pritekla voda, smo porabili samo 36 sekund in s tem potolkli nemškij rekord, lahko bi rekli celo svetovni, ki je bil takrat 37 sekund. To pa se je seveda moralo izvesti po predpisih. Pri polaganju petcevne linije smo rabili 13,7 sek., kar je bilo samo za 2 desetinki sekunde več kakor rekord, ki je bil 13,5 sek. Vaje so bile praktične pa tudi teoretične in smo se pri tem marsikaj naučili. Niso nas poučevali samo o gašenju požarov, ampak tudi pripravili na plinsko vojno, sanitetno službo, izkopavanje in uničevanje bomb, ki niso eksplodirale i. t. d.

Do konca leta 1943 nismo bili poslani nikamor, ker še niso bombardirali do tistega časa nikjer v našem okrožju, šele 21. januarja smo bili poslani v prvi ognjeni krst v mesto Steyer.

Bilo je ob 11. zvečer, ko so se oglašile sirene, ki so naznanjale zračni napad. Hitro smo bili napravljeni in zbrani v remizi ob gasilnih vozilih. Kmalu so se pojavile prve skupine letal, ki so odvrogle svetilne bombe. Nebo je izgledalo kot božično drevo in kmalu je bilo mesto Steyer, ki se je nahajalo od nas 30 km, vse razsvetljeno. Potem so sledili drugi vali letal in čule so se detonacije bomb. Čakali smo nekaj časa, potem pa priteče en SS-ovec in nam da povelje, da zasedemo vozila, nakar smo se naglo odpeljali. Spredaj je bil komandant s svojim avtom, za njim pa naše vozilo, katerega je vozil en SS-ovec. Za nami je bilo drugo vozilo z rezervo in odzadaj še eno, na katerem se je vozila SS-straža. Tako smo vozili z brzino 80 do 90 km na uro in čez pol ure prispeli v Steyer. Pred Steyer-om je bil hrib, ki je zapiral razgled na mesto, ko pa smo prispeli na vrh, se nam je nudil pošasten prizor. Tovarne in del mesta so bili vsi v plamenih in dimu. Poslani smo bili k tovarni, da gasimo požar. Požar je bil ogromen. Poslopja, ki so bila železne konstrukcije, so se od vročine kar topila v tla. V enem poslopju je bilo najmanj 500 motorjev, ki so bili vsi strnjeni v eno samo gorečo kepo, prav tako tudi ogromna količina krogličnih tečajev, ki so se nahajali v drugem poslopju. Tukaj smo gasili celo noč. Kar je že gorelo, ni imelo smisla gasiti, pač pa smo morali varovati ostala poslopja, da jih ni zajel požar. Najbolj nevarno je bilo prazniti garažo, v kateri je bilo nekaj sodov bencina. Valjali smo sode z mrzlično naglico iz garaže, katero so na eni strani že začeli lizati plameni. Ko smo mislili, da smo že opravili, pa nas je presenetil nov zračni napad. Ob pol osmi uri zjutraj se je pojavilo najprej nekaj dvotrupnih lovecev, ki so se začeli spuščati nizko in obstreljevati tovarne in mesto.

Usula se je toča svinčenk iz letalskih strojnic in topičev. Na srečo ni nobenega od naših zadelo. Hitro smo zapustili svoja mesta in se skrili v neko klet. SS-straža se je tudi razbežala na vse strani. V zaklonu smo bili kakšne pol ure dokler ni prenehal napad. To pot niso odvrgli zažigalnih bomb, pač pa odvrgli veliko količino tkim. FRAG 20 Lb. bomb, ki so napravile precej škode zlasti v mestu, kjer so pobile tudi nekaj ljudi. Potrgale so nam tudi gasilne cevi in uničile eno manjšo brizgalno, ki smo jo postavili med linijami, da je povečala pritisk vode. Tako smo prestali naš prvi ognjeni krst.

Za napadom na Steyer je sledil nekaj dni pozneje napad na Wells, ki se nahaja zapadno od Linza. Napaden je bil z razstrelilnimi bombami in zračnimi torpedi. Požarov ni bilo dosti, pač pa je bilo treba izkopati nekaj bomb in jih uničiti. Imeli smo polne roke dela. Je pa to zelo nevarno delo in je treba ravnati previdno, zato smo imeli prej tečaj, da smo se v tej stroki izurili. Predvsem je treba poznati vrste bomb in vedeti kako ravnati previdno, dokler se ne odstrani vžigalnik. Ko je odstranjen vžigalnik, pa ni več nevarnosti. Pri tempiranih bombah pa ni treba ravnati previdno, ampak mora imeti človek samo srečo, da pri tem ostane živ, ker nihče ne ve, kdaj bo eksplodirala, zato je ravnanje odvisno od časa in ne od prakse.

Dosti ljudi misli, da je v tempirani bombi vložena kakšna ura, ki naj bi določala čas, kdaj naj bomba eksplodira. V resnici je stvar čisto drugačna. Če bi bila kakšna ura, bi se gotovo pri padcu z višine več tisoč metrov pokvarila in ne bi mogla delovati in bi se dala tudi odstraniti.

V bombo je vložen poseben aparat oz. vžigalnik in sicer v zadnjem delu bombe. Vse druge bombe imajo vžigalnik spredaj.

Deluje pa ta aparat na sledeč način: Ko je bomba odvržena iz letala, pritisk zraka požene v pogon vetrnico, ki je pritrjena na vijak, ki se pri vrtenju vrti v notranjost aparata, kjer stisne in razbije stekleničico kisline, ki se nahaja pod njim. Tekočina se razlije navzdol po kanalu do plasti bombaža, kjer se enakomerno razdeli potem pa prerine do nekih ploščic. (Radi varnosti ne navedem ime kisline in ploščic.) Ker pa ta kislina polagoma razkraja in omehta ploščice, zrine do zadnje, na katero je pritrjen bat z močnimi peresi. Ko je kislina razjedla zadnjo ploščico peresa, na katere je pritrjen bat, ne morejo navzdol. Pri tem bat udari po vžigalniku in bomba eksplodira. Čas, kdaj naj bomba eksplodira, določa količina ploščic. Čim več je ploščic, tem dalje traja ta proces. Nekatere so eksplodirale že po dveh urah potem, ko so bile odvržene, druge pa tudi po par dneh in celo tednih. Te bombe smo po navadi potem naložili na avto in jih odpeljali v kakšno peščeno jamo, kjer smo jih razstrelili oz. uničili.

Zgodovina koncentracijskega taborišča Mauthausena

Mestece Mauthausen se nahaja na levem bregu Donave, 30 km vzhodno od Linza v Gornji Avstriji. Taborišče leži 3 Km zapadno od mesteca, 2 Km severno od Donave. Izgrajeno je na odprti planjavi med kmetijami. Pod planjavo je globoka soteska, ki se cepi v dva rokava. To je kamnolom granita. Taborišče za jetnike je tukaj obstajalo že med prvo svetovno vojno. Bilo je nekaj barak ob kamnolomu, v katerem so delali ruski vojni ujetniki. Po vojni je to taborišče bilo podrt.

Leta 1938, po zasedbi Avstrije po nacistih, pa je tukaj nastalo koncentracijsko taborišče. Prvi jetniki so bili Avstrijci, nasprotniki nacistov. Bilo jih je 1.300, od katerih pa je ostalo samo 30, med njimi tudi en koroški Slovenec, od katerega sem celo zgodbo zvedel.

Prve dni so morali spat kar na prostem, dokler niso postavili nekaj

barak. Najprej so morali ravnati celo planjavo v obsegu 300x800 m. Ni bilo dovolj orodja za vse in so morali nekateri zemljo kopati kar z rokami in jo odnašati v suknjičih. Zraven tega garanja pa so jih neprestano pretrepali in pobijali SS-vojaki, ki so bili sama nacistična mladež od 18 do 20 leta. Pozneje je prišlo v Mauthausen okrog 1.500 ciganov in asocialnih. 1.700 nemških kriminalcev in po padcu Poljske še do 2.000 Poljakov. Taborišče je postalo premajhno, zato so začeli graditi v 5 Km oddaljenem Gusenu novo taborišče. V Mauthausenu in Gusenu so potem odprli kamnolom, kamor je večina jetnikov hodila na delo.

Dotok jetnikov je postajal vedno večji, zato so ustanovili še več taborišč po celi Avstriji. Ko sem prišel leta 1941, jih je bilo nekaj 6 ali 7 taborišč, do leta 1945 pa je nastalo nič manj kakor 37 mauthausenskih podružnic. Največji dotok jetnikov je bil med zasedanjem evropskih držav po Nemcih. Prišle so velike množice ljudi iz vseh delov Evrope. Največ je prišlo Židov, katere so pa sproti pobijali. V taborišču je bilo zastopanih okrog 30 narodnosti. Da bi se razlikovali, je imel vsak prišit trikot na hlačah in suknjiču. Razdelitev po trikotih je bila sledeča:

Rdeč trikot: Na njem so bile začetne črke države, kateri je pripadal kot n. pr. „J“ (Jugoslavija) za politične jetnike.

Zelen trikot: Kriminalci.

Črn trikot: Cigani in delomrzneži.

Moder trikot: Emigranti (španski republikanci).

Roza trikot: Homoseksualci.

Vijoličast trikot: Bibelforšeri.

Rdeč trikot čez zelenega ali rumenega v obliki šestokrake zvezde: Judeje.

Tisti, ki so se pregrešili proti postavam v taborišču, so dobili še pod trikot črno piko in bili poslani v tkzv. Strafkompnije.

Tisti, ki so bili osumljeni pobega, pa so zraven črne pike dobili še rdečo.

Rdeč trak nad trikotom pa je pomenil, da je taisti že drugič v jetništvu.

Skoraj vsi tujci so bili politični jetniki. Nemških političnih jetnikov v tem taborišču ni bilo dosti.

Kriminalci so bili skoraj vsi Nemci. Bili so iz jetnišnic premeščeni v koncentracijsko taborišče. Bili so pa tudi taki, ki so kazni že odslužili, pa so jih vseeno vtaknili v taborišče zaradi varnosti.

Pod črne ali asocialne so spadali cigani, delomrzneži in ženskarji.

Moderne trikot so nosili španski republikanci in monarhisti, ki so bili v francoski vojski, ki so jih v Franciji ujeli in poslali v jetništvo v taborišče.

Bibelforšeri so bili neka verska sekta v Nemčiji s to vero, da ne smejo prijati za orožje in zato so jih poslali v koncentracijsko taborišče.

V taborišču je bila oblast v rokah nemških kriminalcev. Starešina taborišča, starešine barak in sob, pisarji in kapoži so bili sami kriminalci, ki so neusmiljeno ravnali z ostalimi jetniki. Bili so hujši od samih SS-ovcev. Nihče jih ni poklical na odgovornost, če so ubili človeka, ker je SS-ovcem

šlo v račun, če se je pobilo več ljudi. Kriminalci so mislili, da bodo s tem dosegli svobodo. Nekaj jih je bilo reš odpuščenih. Kapo Schmit Georg, pri katerem sem najprej delal, ima na vesti več stotin jetnikov. Bil je prava zverina v človeški podobi. Bil je potem odpuščen in vzet v SS-vojsko in poslan v Jugoslavijo v borbo proti partizanom. Tam je bil ujet in ko so se ljudje vračali domov, so ga tam našli in obesili. Drugi znani kapoži so bili Matucha, Marian, Lutz, Peltzer in drugi, katerih imena se več ne spomnim. Tudi glavni pisar taborišča Leitzinger je pobil mnogo ljudi, zlasti Židov, katere je prisilil, da so poskakali v žično oviro, kjer so bili ubiti od električnega toka. Tudi starešine blokov niso bili boljši. Pretepali so ljudi za vsako malenkost. Veliko je bilo tudi samomorov med jetniki samimi, ki so obupali ali pa celo znoreli. Dostikrat smo jih videli zjutraj obešene po tramovih v stranišču, umivalnici ali pa veži, druge pa ležeče v žični oviri s prežganimi udi ali pa pobite od stražarjev.

Kazni v taborišču so bile različne. Pod kazenske prestopke so spadali sledeči: Neurejena postelja, umazana obleka in čevlji, neprišita številka ali trikot, neurejena omara, posoda in jedilni pribor, neostrižena glava, srečanje SS-ovca s pokrito glavo i. t. d. Meni se v vseh štirih letih ni zgodilo, da bi me zasačili; kar je dosti pripomoglo, da sem ostal živ.

Kazni so bile sledeče: 25 ali 50 palic in tri dni zopora. V največ slučajih je bil potem poslan v tkzv. Strafkompanijo. Za tatvino je bila smrtna kazen. Od tistih, ki so bili poslani v štrafkompanijo, se jih je le malo rešilo in je lahko vsakdo računal, da bi ga vsak prestopok stal življenje.

Druga kazen je bila, da so ga privezali na kol z rokami na hrbtu, tako, da je visel pol metra nad zemljo in tako pustili viseti po dve uri. Potem so ga zaprli v bunker, kjer je moral ležati tri dni na betonskem podu.

Štrafkompanija je bila odrejena za nošenje kamenja na hrbtu iz kamnoloma v taborišče. Vsakemu so naložili 40 do 50 Kg težak kamen na hrbet, katerega je bilo treba nositi preko strmih kamenitih stopnic s 187 neenako visokimi stopnišči. Razdalja od kamnoloma do taborišča je bila 500 oz. 800 m, kjer se je pač kamen rabil za gradnjo obzidja. Nazaj so se vračali v trččem koraku in to se je ponavljalo po 15- ali 16-krat na dan. Pri tej skupini je izginilo mnogo jetnikov. Za to skupino so bili odbrani vedno najsurovejši kapoži in SS-ovci. Dosti jetnikov je že takoj izvolilo smrt, da bi si prihranili muke. Leta 1943 je bilo pripeljanih v to skupino 40 zavezniških vojakov za nošenje kamenja. Vodil jih je kapo Peltzer in kommandofuehrer Farkaš. Samo enkrat so nesli kamenje, potem pa so se sami vsi po vrsti dali pobiti od stražarjev.

Pozneje je bilo poslanih v štrafkompanijo 300 bolnikov, da bi po mnenju komandanta prej „ozdraveli“ in v nekaj dneh so bili vsi likvidirani. Za njimi je bilo poslanih v to skupino 70 dunajskih gasilcev, ki so jih osumili sabotaze. Od teh jih je nekaj bilo pobitih, druge so pa pomilostili, ne tako drugo skupino Avstrijcev, katere so vse likvidirali razen dveh, ki sta bila pripeljana posebej. Eden od teh je bil poznejši avstrijski minister Leopold

Figl. — Konec leta 1943 pa so štrafkompanijo ukinili, pa tudi disciplina je precej popustila. Vzrok tega so bili porazi nemške armade na frontah. Tudi SS-ovce so zamenjali, mlajše s starejšimi, ki pa niso bili tako zagrizeni. Mlajši so morali na fronto in na njihovo mesto so prišli Volksdeutscherji iz Jugoslavije, Madžarske, Romunije i. t. d.

V celi dobi mojega bivanja v taborišču je bilo izpuščenih na svobodo samo par Nemcev in nekaj Slovencev, ki so spadali pod policijsko nadzorstvo s 6 mesečnim zaporom tkim. „Polizeischutz“, ostali jetniki pa smo spadali pod „Schutzhaft“, to se pravi, direktno v krempljih Gestapa. Od 250 Slovencev, ki smo prišli leta 1941, jih je šlo domov 37, ostali so pa pomrli, še preden je minilo šest mesecev. Zadnji so odšli iz te skupine v juniju 1942 in sem bil nekaj časa edini Slovenec v taborišču, dokler niso pripeljali druge čez tri mesece. Tudi ta skupina je bila obsojena na šest mesecev. Ker so pa od tistih, ki so bili prej puščeni domov, nekateri šli k partizanom, so jih tu zadržali in jih niso pustili več domov.

Nič manj težje delo kot v štrafkompaniji je bilo v kamnolomu, kjer je delala večina jetnikov, okrog 3—5.000. Za komandofuehrerja je bil v kamnolomu Oberscharfuehrer Spatzenegger, največji sadist od vseh SS-ovcev, kar sem jih poznal v taborišču. Največja zabava za tega je bila, da je pošiljal jetnike, zlasti Žide na vrh kamnoloma, kjer so morali skakati v globino 70 metrov, da so se pobili. Neki Žid je pri tem padel na peščen plaz in ostal živ. Zlomil si je samo nogo, toda moral se je plaziti nazaj na vrh in skočiti znova, da se je ubil. Med temi, ki so tukaj morali skakati, je bil tudi en Žid iz Zagreba, Spitzer po imenu.

Drugi način, ki se ga je posluževal ta SS-ovec, je bil ta, da je jetniku dal na izbiro če hoče, da ga ustrelji on ali pa da vzame vrv in se sam obesí. Rezultati so bili različni.

Ko so Čehi ubili nacističnega guvernerja Heydricha, je bilo zaradi tega pripeljanih v Mauthausen čez 3.000 Čehov. Vsi so bili poslani v štrafkompanijo in druga težka dela, kjer so jih mučili in ubijali v masah. Najhujše je bilo pobijanje Čehov okrog božiča leta 1941. Dan za dnevom so njih trupla na saneh vozili v krematorij.

Na večer pred božičem so postavili sredi taborišča veliko drevo, katero so okrasili z električnim žarnicami. Isti dan so pripeljali tri sani mrličev in obstali ravno pri božičnem drevesu, da jim je pisar vzel številke. Trupla so bila vsa krvava in je kri še lila iz njih. Ko so vse popisali, so jih odpeljali naprej v krematorij, pod božičnim drevesom pa je ostala velika mlaka krvi in krvava sled skozi taborišče. Tako so obhajali Božič v taborišču leta 1941.

Beg jetnikov iz taborišča

V letih mojega bivanja v Mauthausenu je bilo pet slučajev pobega jetnikov iz taborišča. Prvič so zbežali štirje Nemci. Bili so zaposleni pri gradnji zidov. Na skrivaj so zgradili tanko steno v kleti za premog, katero so potem neke noči prebili in skozi luknjo pobegnili. Niso pa imeli sreče. Po

dveh dnevih so jih že prijeli, potem pa pred vsemi jetniki na Apelpplatz-u obesili.

V drugem slučaju je pobegnili spet neki Nemec. Čez pet dni so ga pa prijeli in pripeljali nazaj v taborišče. Takrat so za ta sprejem pripravili veliko ceremonijo. Pred vrati taborišča so ga čakali z mrtvaškim vozom, ki je bil okrašen s trakovi vseh barv, zraven pa napis: „Alle Foegeln sind schon da“. V taborišču so nas vse postavili v špalir, potem so odprli vrata in spreved se je začel pomikati skozi vhod v taborišče. Spreved je korakal starešina taborišča kot dirigent s korobačem v roki, za njim pa godba 30 mož, ki so med sprevedom morali igrati znani šlager „Komm zurück, ich warte auf dich“. Za godbo je bil voz z nakičenim prestolom, na katerem je sedel „Ausreisser“ — ubežnik, ves blede in potrte. V voz so bili vpreženi njegovi bližnji tovariši, s katerimi je bil zaposlen. Tako se je ta spreved pomikal skozi vrste jetnikov na gornji del taborišča in spet nazaj. Potem je stopil komandant pred vrste in začel z govorom sestavljenim iz samih groženj. Potem je ukazal ubežniku, da stopi z voza. Prinesli so lesenega kozla, na katerega so privezali ubežnika. Pristopila sta dva SS-ovca s korobači in mu odštela 25 udarcev, godba pa je morala pri tem zaigrati „Florentiner-marsch“. Potem so ga vtaknili v lesen zaboj, v katerem je moral neprestano peti. V zaboju so ga imeli nekaj dni in nazadnje so nas zopet postavili v vrste, da bi gledali kako ga obešajo. Pri tem se nam je nudil nenavaden prizor. Postavili so ga na avtomatičen stol pod vešali in vrgli zanko na vrat. Na komandantovo povelje je Raportfuehrer pritisnil na ročaj, da je deska na stolu padla in človek zdrknil navzdol, pa ni obvisel. Vrv se je utrgala in padel je po tleh. Naredili so novo zanko in ga znova obesili, pa se je zanka zopet utrgala. Šele tretjič je vrv zdržala in je obvisel. Vsi smo morali potem v vrstah korakati mimo visečega trupla, kar nam bi naj služilo kot svarilo. Pustili so ga viseti celo noč, zjutraj pa so ga spravili v krematorij.

Tretji slučaj je bil spet en Nemec. Arbeitsfuehrer Truhm ga je odpeljal k nekemu kmetu, da bi mu popravil opravo za konje. Med tem ko se je SS-ovec v hiši zabaval z ženskami, mu je ta popihal in ga ni bilo več nazaj. To je bil eden, ki je srečno odnesel pete. Bil je Tirolec in je gotovo imel kakšnega človeka blizu, ki ga je mogel skriti.

Četrty slučaj je bil tudi en Nemec. Bil je z nami v gasilni straži. Neki dan je bil z drugimi tremi poslan pobirati mrliče v bližnji gozd, kjer se je izmuznil. Tudi tega ni bilo več nazaj. Po vojni sem ga našel v Muenchenu. Med tem časom je bil izgubil nogo.

Masovni beg jetnikov pa se je zgodil v januarju leta 1945. Bloka 19 in 20 sta bila zadnji čas izolirana bloka, vsak posebej zgrajen s 4 metri visokim zidom. Na bloku 19 so bili jetniki, za katere nihče od nas ni vedel, kdo in odkod so bili. Ta skrivnost je bila odkrita šele po osvobojenju. To so bili sami specialisti zaposleni pri izdelavi dolarjev in funtov šterlingov. Kdo so bili ti ljudje, pa nihče ni zvedel, ker so jih pred prihodom Amerikancev vse pobili. Tega denarja pa je bilo za več milijonov vrednosti.

Blok 20 je bil posebej zgrajen. Tudi ti ljudje niso smeli priti z nami v stik. Bilo jih je najmanj 1.000 v tem bloku. Dobivali so malo hrane in čez mesec dni se je njih število skrčilo na okrog 500. Dobro so vedeli, da so obsojenci na pogin in so sklenili, da pobegnejo. Zgodilo se je pa to na sledeč način:

Tisti dan pred begom jih je šlo nekaj na streho čistit sneg. Ves sneg so potem nagrmadili ob zid. Od zunaj se to ni moglo videti, noter pa tudi nihče ni prihajal. Hrano so jim prinesli do vrat pa tudi SS-ovci niso noter zahajali. Zvečer, ko se je stemnilo, so se pa pripravili za beg. Zrezali so vse odeje, s katerimi so si zavili noge in roke, da bi lažje preplezali zid z žično oviro, v kateri je bil električni tok. Potem so polomili vse kadi v straniščih in umivalnicah, kar naj bi služilo kot orožje proti stražarjem. Počakali so do polnoči, potem pa je bil dan znak za udar. Najprej se je vsula toča kamenja na stražarje, da niso bili v stanju uporabiti orožja. Najbližjega je eden napadel z aparatom za gašenje požara in mu nasul peska v oči, da ni mogel videti, drugi pa mu je vzel strojnico in zbežal. Medtem so ostali začeli skakati čez žico in bežati čez njivo v bližnji gozd med točo svinca, ki so ga pošiljali stražarji z drugih stolpov. Na mestu je ostalo 36 mrtvih, drugim pa je uspelo razbežati se na vse strani. Takoj je bil dan alarm pri SS-ovcih in v kratkem času je bila vsa okolica domala obkoljena. Od vseh teh je uspelo pobegniti samo petim. To je bila skupina, ki je ugrabila strojnico, s katero so se pretolkli do zavezniških linij. Večino so izdali in pobili kmetje iz okolice. Bili so izstradani pa so mislili, da bodo pri kmetih dobili pomoč, a ti so jih sprejemali s svinčcem. Dva tedna je trajala ta gonja. Ves ta čas so me pošiljali pobirat mrliče po okolici. Bili so tako izstradani, da sem lahko nosil po enega v vsaki roki. V vasi Ried blizu Mauthausena je bilo na dvorišču 60 mrličev, ki so jih kmetje pripeljali na vozech. Te smo morali naložiti na kamion in odpeljati v taborišče, kjer so jih zažgali v krematoriju.

Plinske kamre

Zraven krematorija se je nahajala plinska kamra, kjer je tudi izginila masa ljudi. V njej so uničevali jetnike, ki niso mogli hitro ozdraveti, izhirane, ženske in otroke.

V času mojega bivanja v taborišču so dvakrat odbirali jetnike za plinsko kamro. Postavili so nas vse v vrste, kjer nas je odbiral Lagerfuehrer. Pogledal je vsakega od pete do glave, potem pa naredil znamenje s palcem na desno ali pa nazaj. Vsi tisti, ki so bili poslani nazaj za njegov hrbet, so bili potem popisani in poslani na poseben blok, kjer so čakali na plinsko kamro. Če bi bilo izbiranje v času, ko sem bil oddeljen k valjarju, bi bil gotovo odbran za plinsko kamro.

V kamri je bilo prostora za 40 ljudi. Izgledala je pa ta kamra kot kopalnica, obložena z belimi ploščami. Na steni so visele cevi kot v kopalnici in kdor ni vedel, da je to plinska kamra, je bil prepričan, da se nahaja v

kopalnici. Pred vrati so se morali sleči. Dobili so milo in brisačo, potem pa so jih poslali v kamro in hermetično za njimi zapahnilo vrata, toda namesto vode je prihajal plin in v približno 20 minutah so bili vsi mrtvi. Vsaka smrt je strašna, toda smrt v plinski kamri je najhuša. Strašno izgledajo trupla tistih, ki so se borili s smrtjo v plinu. Vsi so bili razmesarjeni, razgrizli so eden drugemu vrat, izkopavali oči in pulili lase.

Za drugi način ubijanja s plinom sta služila dva maskirana avtobusa, ki sta nosila zunaj napis „Deutsche Reichspost“. V vsakega so spravili po 30 ljudi, potem pa avto hermetično zaprli. Vozil pa je ta avto sam komandant, zraven njega pa še zdravnik. Peljali so jih v drugo taborišče, med potjo pa jih zadušili. To so bili večinoma bolniki. Dva dni pred prihodom Amerikancev so plinsko kamro porušili, da bi zbrisali sled. Seveda jim to ni nič koristilo, ker je ostalo tisoče prič zločinskim orgijam nacistov. Mnogo jetnikov, zlasti Židov, je bilo uničenih v žični oviri z električnim tokom.

Ko sem bil še na bloku 4, je neke noči prišel na blok 5, ki je stal ob žični oviri nasproti našega bloka, SS-ovec. Skočil je v sobo in prižgal luč. Potem je začel skakati po novodošlih Židih, ki so ležali po tleh in jih začel goniti po sobi. Potem je ukazal starešini bloka odpreti okno, skozi katero jih je naganjal, da so poskakali v žico. To je trajalo skoraj pol ure, dokler ni polovica ljudi tamkaj obvisela. Ko se je zdelo temu dovolj, je odšel. To so delali takrat, kadar je bil nastavljen nov transport in ni bilo dovolj prostora v karanteni, zato so „pospravili“ nekaj Židov, da so mogli na njihova mesta spraviti nove.

Krematorji za upepeljevanje mrličev je imel tri peči. Dve s kurjavo na oglje, eno pa na olje. Ogenj v krematoriju nikdar ni ugasnil, ker so bili v mrtvašnici dan za dnem kupi mrličev. V eno peč je bilo vrženih kar 7 trupel naenkrat, ki so gorela približno pol ure, potem pa so ta pepel izgrebli in napolnili z novimi in to se nikdar ni nehalo. Bilo je zažganih dnevno po 300 mrličev. V zadnjih mesecih do osvoboditve ni bilo več prostora v krematoriju zaradi ogromnega dovoza mrličev od vseh strani, zato so napravili zunaj taborišča na neki njivi masovni grob, v katerega so zadnje 3 mesece zakopali nad 15.000 mrtvih, večinoma madžarskih Židov in Rusov.

Po želji svojcev so tudi papel v žarah pošiljali tem domov, za katere so morali plačati 1.000 RM. Dostikrat niso bili to ostanki svojca, ampak so pepel nagrebli kar s kupa, ki se je nahajal v kamri zraven peči in tako so te „internacionalne kosti“ prodajali za drag denar. Če je jetnik umrl naravne smrti, so mogli svojci dobiti truplo v krsti proti palčilu 5.000 RM.

V februarju leta 1945 je bilo pripeljanih 25.000 madžarskih Židov. Ker ni bilo prostora za njih v taborišču, so zanje postavili 4 velike šotore pod taboriščem, vendar ni bilo prostora za vse in je večina morala spati kar na prostem pod drevesi. Od vseh jih je ostalo do meseca maja samo blizu 500, potem pa so tudi te neko noč neznano kam odpeljali. Glad je v tem taborišču bil tako strašen, da so začeli uživati meso mrtvakov. Vsako jutro je bilo pri

vohodu nagrmdenih po stotine mrličev, katere so potem naložili na vozove in odpeljali v skupinski grob. Neke noči, ko so kurili ogenj in pekli človeško meso, so jih zalotili ruska letala in spustili 5 bomb med nje. Štiri bombe niso ubile nikogar, ker so bile odvržene predaleč vstran, pač pa je ena padla na drevo, pod katerim so spali, in jih 47 ubila.

Drugi način kanibalizma so povzročili Rusi, ki so bili zaposleni v krematoriju. Rezali so meso še iz ne popolnoma izhiraanih mrličev in ga prodajali po taborišču. Da ne bi ljudje vedeli, odkod je meso, so ga prodajali s pretvezo, da so ga prijatelji prinesli iz gozda, kjer so delali pri sekanju drv. Prodajali so ga po 5 do 7 RM po kilogramu. To naj bi bila divjačina, ki so jo ujeli med delom. Ker pa je bil glad v taborišču velik, se nihče ni oziral na to, kakšno naj bi bilo meso. Tako je bilo precej tega mesa zaužitega. Ni izključno, da sem tudi sam bil med temi kanibali. Kmalu so pa tudi tem prišli na sled in jih vse pobili.

ZADNJI DNEVI V MAUTHAUSENU

Čeprav nismo mogli dobiti nobenih novic od zunaj, smo slutili, da se bliža konec vojne. Prej je bil v vsaki baraki radio, ki je prinašal novice z bojišč. Po porazu nemške armade pri Stalingradu pa so oddaje prenehale. Potem smo edine novice zvedeli iz časopisa „Voelkischer Beobachter“, katerega so nekateri na skrivaj prinesli v taborišče iz smetišča. Invazijo zaveznikov v Normandiji so Nemci hoteli prikazati kot neuspelo. Pri tem so naglašali, da so bili vsi zavezniški padalci pobiti ali pa ujeti. Izgub niso hoteli priznati nikdar, ampak so narod varali z raznimi čudnimi izrazi kakor n. pr. „Planmaessige Räumung“, če so bili na frontah vrženi nazaj. S tem so varali zagrizene naciste, nikakor pa ne nas v taborišču. Bombardiranje iz zavezniških letal je postajalo čimdalje bolj pogosto. Protivionske topove, ki so bili postavljeni po okolici, so ameriški dvotrupni lovci popolnoma uničili. Nemških letal ni bilo videti več nikjer in so zavezniška letala nemoteno krožila po celem področju. Nekega dne sem opazil izvidniško dvokrilno letalo nad našim taboriščem. Stražarji so najbrž mislili, da je to nemški „Storch“, zato niso streljali nanj. Šele, ko je švignil čez taborišče, so opazili, da nosi zvezde na sebi in so od samega začudenja pozabili streljati nanj. Ker pa ta letala nimajo velikega akcijskega radija, sem sodil, da fronta ni več daleč. Potem so še večkrat preleteli taborišče posamezni lovci tipa „Moustant“ in si celo dovolili delati akrobacije nad taboriščem. SS-ovci so vedno pazili, da bi jetniki ne zvedeli resnice o položaju na frontah. Nekaj dni pred koncem vojne so SS-ovce zamenjali z dunajskimi gasilci, katere so oborožili in postavili v taborišču za stražo, vendar je ostalo še nekaj SS-ovcev, da bi jetniki ne slutili preveč spremembe. Zelo so se tudi bali, da bi jetniki prišli do letakov, ki so jih odvrгла zavezniška letala. Pri gasilskih vajah sem slučajno našel na strehi pralnice za dimnikom en tak letak, na katerem je pisalo: „Im März bombardieren wir, im April marschieren wir, im May regieren wir“. To se je tudi uresničilo. Zadnji večji letalski napad je bil ob Veliki

noči 1945. leta. Bil je lep jasen dan in letala, ki so letela v skupinah po 7 so bila videti kot srebrne ribe, ki so nemoteno plavale po sinjem nebu. Naštel sem 846 letal, ki so potem odvrгла svoj smrtonosni tovor na Leipzig.

Bil je 2. maja — ko smo prvič začeli grmenje topov, ki je prihajalo od zapadne strani in dve noči smo gledali odseve topovskega ognja. 5. maja pa smo že opazili čez Donavo tanke, ki so se valili po polju proti nam. Oglašila se je sirena in vsi jetniki smo morali zapustiti svoja dela in se podati v taborišče. Ker pa so bili stražarji sami gasilci, ni bil potreben noben upor in smo mirno čakali na osvoboditelje.

Ko smo opazili prve tanke, ki so se priplazili čez hrib proti taborišču, nismo mogli več zdržati. Kot povodenj smo se prebili skozi vrata, plazili čez zidove in ograje in tekli tankom nasproti. Tudi bolniki iz spodnjega taborišča so prebili ograjo in se pognali na prosto. Nekateri so se od slabosti kar po vseh štirih plazili po bregu navzgor do tankov. Tanki so bili polni jetnikov, ki so objemali vojake in tudi tanke. Veselje je bilo nepopisno. Za stražarje se nihče več ni zmenil in ti so mirno gledali ves ta vrvež, saj se jim ni bilo ničesar bati.

Amerikanski vojaki, ki so nas osvobodili, so pripadali 11. tankovski diviziji, njihov poveljnik pa je bil polkovnik Richard Seibel. Ta je dal poklicati vse jetnike v taborišče, kjer nam je po tolmačih vseh narodnosti govoril s stolpa nad vhodom. Obljubil je takojšnjo pošiljko živil in tudi zdravniško pomoč. Potem so Amerikanci zapustili taborišče in dali oblast jetnikom z dovoljenjem, da ga očistijo nezaželenih oseb in takoj so začele padati glave kapotov, starešin in drugih, ki so imeli dosti žrtev na vesti. Vsi so bili linčani po ujetnikih. Tudi po okolici smo jih polovili, potem pa odpeljali nazaj v taborišče, kjer jih je čakala ista usoda. Po 48 urah pa so bili poboji prepovedani in jih je bilo treba predajati ameriški vojaški oblasti. Dosti teh zločincev se je rešilo s tem, da so bili pred osvoboditvijo preoblečeni v SS in poslani na fronto, potem pa so izginili neznano kam.

Dosti jetnikov, okrog 2.000, je umrlo še po osvoboditvi zaradi tifusa, ki je izbruhnil v bolniškem taborišču samo zaradi tega, ker so se preveč najedli. Že prvi dan po prihodu Amerikancev so se mnogi, zlasti Rusi, podali ropat po bližnji okolici in se tam preobjedli in na teh posledicah umrli.

Amerikanci so potem vse jetnike, ki so se klatili po okolici, polovili in jih z jeepi pripeljali v taborišče. Potem so na neki kmetiji, 2 km od taborišča proč, sredi žitnega polja, postavili bolniške šotore, kamor so peljali vse bolnike, da so jih tam zdravili. Nekaj so jih rešili, nekaj pa jih je pomrlo. Nekaj dni za tem ni smel nihče iz taborišča, ker smo se morali držati jedilnega reda. Prvi dan smo dobili samo nekaj prepečenca, marmelado, čaj in redko grahovo juho, da smo si s tem privadili želodce in to je mnoge rešilo. Ruske jetnike so Amerikanci zaradi varnosti, da ne bi šli nazaj ropat po kmetih, vtaknili v posebne barake in jih potem oddali ruski vojski, ki jih je prišla iskat. Ruska vojska se je nahajala samo 3 km od nas. Taborišče in del mesta so bili zasedli Amerikanci, drugi del mesta in postajo pa Rusi. Če bi bili Amerikanci prišli 1 uro pozneje, bi taborišče padlo v ruske roke.

ZAPISNIK O IZJAVI KOMANDANTA MAUTHAUSEN-A

Sestavljen dne 24. maja 1945 leta od 9 do 13 ure v pisarni bivšega Lagerfuehrerja Sedlera v koncentracijskem taborišču Gusen, kakor sledi:

Jaz sem Franz Ziereis, rojen 13. 8. 1905 leta v Muenchen-u. Oče je padel v vojni leta 1916. Po poklicu je bil železniški uradnik. Mati je živa in stanuje v Muenchenu. Imam enega brata Rudolfa (38 let), ki je po poklicu strojevodja a razen njega tudi dve sestri, Margareto (47 let) Wilhelmino (32 let). Po poklicu sem trgovec. Za časa dolge nezaposlenosti sem se bil naučil tudi tesarsko cbrt. Od 1. 4. 1924 do 30. 9. 1936. sem bil pri vojakih pri 19. bavarskem polku s činom Feldwebel-a. Kot poročnik sem zapustil Wehrmacht in stopil 30. 9. 1936 v Wafen SS kot Ausbildungsreferent s činom Obersturmfuehrerja in dodeljen v 4 steg v Oranienburgu. V Mauthausen sem prišel 17. 2. 1939 kot Hauptsturmfuehrer v svojstvu prejšnjega komandanta taborišča Sauerja. Hitremu napredovanju v moji nenavadni karieri se imam zahvaliti temu, da sem se često javljal na fronto (Laž! Uničevanju jetnikov. — Op. pisca).

Po naredbi Reichsfuehrer-a SS Himmlerja sem bil primoran ostati v taborišču. Posadka v taborišču je bila 1 SS-ovec na 10 jetnikov. Največje število jetnikov v taborišču je znašalo 17.000, ne računajoč Ausenkommando, kjer je bilo nad 75.000 jetnikov, skupaj približno 95.000. število mrtvih prekorajči 65.000. (V resnici 223.000 mrtvih, po statistiki iz pisarne taborišča.)

Posadka SS je sestojala iz Totenkopfverbaende, 4 do 5.000 vojakov in se je delila na stražo in štab komandanture. Ostanek preko 6.000 vojakov je bil vzet iz Wehrmachta in Luftwaffeja preoblečenih v SS-ovce, kakor tudi večje število Volksdeutscherjev, ki niso bili za fronto. Jemanje jetnikov (Nemcev) v SS, katerih je bilo nad 450, je bilo izvršeno na izrecni poziv Himmlerja. Ti jetniki bi se morali boriti proti sovražnikom, a predvsem proti boljševikom. Bili so sprejeti večji del prostovoljno, ostale so pa prisilili Lagerfuehrerji brez moje vednosti. Povelja za vpepeljevanje jetnikov je izdal A. M. T. D. v Berlinu v osebi Gruppenfuehrerja Gliks-a. Povelja za pobijanje jetnikov sem ponovil samo tista, ki so prišla od Himmlerja.

V moji prisotnosti je Himmler sam vzdignil kamen 45 kg. in ga natovalil na hrbet jetnika ter odredil, da se na tak način hitro pobija ljudi. Jaz osebno sem pobil ne samo 100 ljudi, morda najmanj 4.000 s tem da sem jih pošiljal v štrafkompanijo, kjer je vsakega dne izginila masa ljudi. Berlin je izdal povelje, da se ustvarijo te kompanije radi pobijanja ljudi s težkim delom. Ob prilikah, ko so streljali ujetnike, sem sam uradno prisostvoval. Leta 1940 je bila izvršena eksekucija 320 Poljakov iz Varšave na povelje Gliksovo. Često sem sam streljal s strojno puško, ker so Volksdeutscherji slabo streljali. Uporaba orožja malega kalibra pri eksekucijah je bil potem odredil Gliks iz Berlina. V Sashenhausenu je dal zgraditi strelišče na poseben način. V bloku, ki je bil zgrajen kot kino-dvorana, ni bilo nič drugega kakor maskirano strelišče. Tja so privedli jetnike in pobili nepričakovano s Genickschussom, t. j. strelom v tilnik.

Po naredbi Hauptsturmfuehrerjev Dr. Lohnsauerja in Dr. Rensulta so bili poslani v Hartheim pri Linzu nepopravljivo rojeni pohabljeni, kakor tudi umobolni in tam so jih pobili s posebnim izumom zdravnika Dr. Krebsbacha. To so bile injekcije, sestavljene iz benzina, salmiaka, ewipana in calcium-sulfuricum, ki so jih vbrizgavali v žile človeka.

Največ jetnikov, nekoliko tisočev, je pobil Lagerfuehrer Bachmayer, a istotako ali morda še več je pobil Seidler v Gusenu, Smilewsky in Seidler so odredili v Gusenu, da so jim morali specialno strojiti človeške kože z originalno tetuazo. (To je tetovirana koža, katero so sneli z mrtvih jetnikov). Potem so s to kožo vezali knjige, napravili iz nje razne torbe, senčnike za luč, albume i. t. d. Jaz nisem storil nikdar kaj takega, a pozneje je tudi Berlin to prepovedal. Akcija „R“ je bila sestavljena iz ljudi, kateri z nikomur niso smeli priti v stik, potem pa so jih pobili po naredbi Himmelerja. (To so bili tisti, ki so bili zaposleni pri tiskanju denarja na bloku 19.) Smilewsky v Gusenu je tudi pobil nekoliko jetnikov. Pri njegovih orgijah nisem bil prisoten. Jaz nisem odgovoren za pobijanje ljudi, ker so naredbe prišle iz Berlina in bile podpisane po Lagerfuehrerjih.

Akcionist v firmi D. E. S. T. nisem bil. Dobival sem 300 RM mesečno kot upravnik, čeprav te funkcije nisem izvrševal. Kot komandant taborišča sem dobil mesečno plačo 600 RM. Drugih dohodkov nisem imel. Lovišča me niso stala dosti, ker mi je terene dodelil državni svetnik. Zdržavanje malega aviona, ki sem ga imel, me tudi ni stalo dosti.

Dobil sem povelje, da minimam ves Gusen I in II in sicer „Kellerbau“ in „Bargkristal“ v slučaju, če bi se približali Rusi. Če bi pa prišli Amerikanci, sem pa imel povelje, da vse jetnike osvobodim.

Gruppenfuehrer Pohl je februarja t. l. izdal povelje, da se morajo vsi jetniki odgnati v gozdove in da se tam pobijejo na razne načine in to v primeru, da izgubimo vojno. S tem poveljem je bila neverjetno prizadeta moja žena, ki je imela velik vpliv na mene; zato sem ignoriral Berlin in nisem hitel z izpolnitvijo povelja. Imel sem takšno povelje za nesmiselno, če tudi me je to stalo dosti živcev.

Mauthausen je bilo zadnje taborišče, v katerega so evakuirali mnogo transportov iz drugih taborišč, posebno iz Auschwitza, Buchenwalda, Dachaa, i. t. d. Nepričakovano je prišlo tisoče žensk, otrok in moških. Zaradi tega ni bilo dovolj hrane. Bauernfuehrer je odklonil vsako pošiljanje hrane za te transporte. Ko sem se obrnil na Berlin za pomoč, da se preprečijo te strahote, so mi prepovedali, da se sploh še povrnem na to vprašanje in sem bil hudo kritiziran. V vsakem transportu je bilo od 6—800 mrtvih a mnogi so med vožnjo pomrli in so jih zmetali iz vagonov. Iz Dachaua je bil 8 dni pred koncem vojne poslan transport 4.800 ljudi, od katerih vse jih je 180 prišlo v Mauthausen, ostali so pa pomrli, ker so dobili hrano samo za en dan ali pa so bili pobiti, ko so skušali zbežati. Zadnje dni je Lagerfuehrer Bachmayer pobil jetnike, ki so bili zaposleni v krematoriju, da ne bi mogli potem ničesar izpovedati.

Dalje našteje mnoga imena visokih osebnosti iz SS, med drugimi tudi Gauleiterja Eigruberja in izreče domneve, kje da se vsi nahajajo. Eigruberja da je srečal v Alpah in meni, da je trenutno v mestu Watschang (2400 m višine). Himmlerja da je zadnjič videl na Dunaju. Misli, da se nahaja na Češkem. Pohl in Schultz bi morala biti pri Ravensbruecku.

Na vprašanje, če se je zavedal, da bo Nemčija izgubila vojno, odgovarja pritrdilno: Da, od trenutka ko so Amerikanci prekoračili Porurje! Istotako prizna, kakšno opustošenje je napravil tak norec, kot je bil Hitler. Meni, da so največji podleži Himmler in ostale osebnosti iz SS s Pohlom na čelu.

S tem je bilo pretrgano zasliševanje, ker je zaslišanemu postalo slabo in ni mogel več govoriti.

Komandant taborišča Franz Ziereis, ležeč na slamnjači, ranjen v trebuh in noge, je odgovarjal zbrano in brez vsakega prisiljevanja na vprašanja dveh policijskih uradnikov poslanih iz ameriške komande. Po zasliševanju je umrl na posledicah ran, ker so ga obstrelili ameriški vojaki, ko je skušal zbežati.

Preblaga smrt za tega zločinca!

Konec.

OPOMBA UREDNIŠTVA: Ker smo imeli dostop do spominov FRANČKA VRESNIKA, tipkanih na pisalni stroj, šele po njegovi prerani smrti, nam ni bilo mogoče, preko posvetovanja s piscem, preveriti predvsem številčne podatke in pokazati na vire za včasih zelo strahotne trditve.

Pisma uredništvu:

Dragi soborei:

Predvsem Vas prav lepo pozdravljam, v upanju da ste še vedno v delovnem letu in dobrem zdravju. Prejel sem pošiljko Vestnika za Maj-Julij; res lepo in zanimivo branje, je pa seveda vmes tudi nekaj „bodic“ ob katerih se nehote poraja vprašanje, koliko koristijo naši skupni stvari. Grešiti ali pogrešiti kaj, je človeško, prav zato bi bilo želeli, da bi Tudi naš Vestnik rabil bolj umirjeno kritiko do teh, ki so pogrešili, ter ostal svetla luč vsem, ki želijo delati za naš skupni cilj — za resnično svobodo naše domovine. Drugače nam pa Vestnik veliko pomeni, saj nas že dolgo vrsto let povezuje v naši skupni ideji in našem prijateljstvu, ki sega preko vseh tako oddaljenih kontinentov.

Zopet se je nabralo nekaj naročnine, ki Vam jo prilagam. V imenu odbora DSPB Vas prav lepo pozdravljam in želim vse dobro. Naj Vas dobri BOG živi!

Lojze Bajec

Dragi g. urednik:

.. Naj porabim to priliko, da Vam kot uredniku izrazim svoje nezadovoljstvo nad napadom na Mohorjevo družbo in zlasti še nad napadom na msgr. Hornboeckea, ki je ravnatelj družbe. Več naročnikov Vestnika mi je naročilo, naj Vam tudi njihovo nezadovoljstvo sporočim in dam vedeti, če bo Vestnik še nadalje take in podobne napade objavljal, ga bodo odpovedali.

Ne vem, iz kakšnih razlogov dovolite, da se take stvari objavljajo. Saj je bila ista Mohorjeva pripravljena natisniti dva naša daljša dopisa, ki jih je Zveza DSPB poslala v objavo.

Lepo Vas prosim, opustite vendar nepotrebne napade in direktna izzivanja, saj to nikomur nič ne koristi, le slabo voljo ustvarjate in krhate zveze, ki naj bi naši stvari pomagale. Mohorjeva je na Koroškem tista, ki zasluži našo podporo, ne pa napade.

Upam, da boste upoštevali to dobronamerno kritiko in v naslednjih številkah opustili pisanje, ki več škoduje kot koristi.

Priporočam Vam, da morda v zameno razširite na več strani dopise Ludovika Cegljarja, katere mnogi z zanimanjem beró.

Bog z Vami in brez zamere.

Vdani O. M.

Prilagam denarno nakaznico za naročnino
in za tiskovni sklad. —

PRIPIS UREDNIKA: Kot vidite, je Vestnik oster tudi do samega sebe, ne samo do drugih! Zato tudi objava Vaše kritike in ponujen prostor komurkoli, ki bi rad zavrnil dozdevno neomnovane ali nepotrebne napade. In ne bo nikakšne zamere.

Vse, kar je trdno v sebi, je kot skala,
ki nam oporo nudi, ko smo slabi;
kar je samo prehodno, se pozabi,
ljubezni prave moč pa bo ostala.

Milan Komar

Nove knjige:

Stane Kos, Stalinistična revolucija na Slovenskem 1941–1945. – I. del.

Samozaložba. Rim, junij 1984. Tisk: Mohorjeva tiskarna v Celovcu. 366 strani.

Ta knjiga je pregled in zanesljiv priročnik za zgodovino do italijanskega zloma l. 1943. Bog daj, da bi jo bralo čim več ljudi doma in da bi kmalu prišlo do prevoda v tuje jezike. Avtor —ali avtorji— je imel verjetno ti mogočnosti pred očmi. Že naslov meri na brave v SRS. Saj tam je uradno bilo najprej zanikano, nato stopoma dopuščeno ali priznано, da je imelo delovanje KP in OF poleg lažnega cilja narodne osvoboditve za cilj revolucijo.* šlo je za komunistično revolucijo.** Pisec jo oznamuje kot stalinistično — nedvomno zato, da proti uradni odreki Stalinu, potem ko je ta l. 1948 zavrgel Tita; proti uradnemu preklinjanju njegovih hudodelskih metod (po prelomu z njim) opomni na dejstvo, da so komunisti do srede leta 1948 vse delali za tega malika in se posluževali „njegovih“ metod, s čimer so se tedaj ponašali, dasi so bile in so preprosto — komunistične.

Cilja revolucije komunisti med vojsko in zasedbo niso dosegli; po vojski so jim ga dali v roke vsi trije „veliki“ premagavci osi. Peščica rdečih fanatikov in obsedencev je razen človeške neumnosti in pokvarjenosti imela na svoji strani satanovo pomoč. O tem, kako je prišlo do omenjene peščice, govori prvi del knjige (poglavja: Slovenci v prvi Jugoslaviji, Trije miselni krogi v predvojni Sloveniji, Začetek vojne). Ta posrečeni pregled naše zgodovine v prvi Jugoslaviji zajema slabo tretjino knjige.

Dobo revolucije je Kos razčlenil v dva dela. Prvi sega do jeseni l. 1942 (poglavja: Začetki revolucije, Revolucija na pohodu, Samoobramba), drugi

* — Na podlagi režimskih virov, poldrugo desetletje in več oddaljenih od konca vojske, ugotavlja Kos: „Z ustanovitvijo (komunistične) SNOO (16. IX. 41) se je torej 'narodnoosvobodilna vojna' tudi formalno sprevrгла v ideološki boj: partija je za to, da bi po vojni uredila Slovenijo po (Marxovih načelih, slovenski narod idejno razbila in dosledno s tem s svojim nasiljem sprožila državljansko vojno.“ (170)

** — Ne bo odveč, ako citiram režimskega zgodovinarja Janka Prunka o nazoru in metodah KPS v dobi 1941—45: Bila je „ves čas obstoja OF na leninističnem stališču in je v svoji politični ontologiji imela docela monolitno zamišljeno socialistično družbo...“ (Pluralizem v OF kot zgodovinsko vprašanje, Naši razgledi, 24. februarja 1984, str. 99. — Na koncu obširnega članka povzema svoje sklepe tako:) „KPS je svojo strategijo v času NOB in v Osvobodilni fronti razvijala v okvirih leninistične ideologije in leninističnih predstav o socialistični revoluciji in diktaturi proletariata, na osnovi teh predstav pa je gradila svojo avtentično stvaritev Osvobodilne fronte.“ (ib., str. 100).

do zloma Italije (poglavji: Jesen 1942 — pomlad 1943, Pomlad 1943 — zlom Italije). Na koncu tega dela se pisec dvakrat sprosti v obširnejše pripovedovanje. Sicer znani dogodki se bero kot del napetega romana. Mislim na opis „tragičnega konca četnikov v Grčaricah“ (318—322) in „bojev za Turjak“ (322—347). V obeh sledimo dogajanju dan za dnev, včasih uro za uro. Zadnjih sedem strani (Epilog) zavzema Kočevski proces in partizanske likvidacije nasprotnikov.

* * *

Stane Kos je snov dobro, temeljito predelal. Že danes skoro nepregledno gradivo in neštivilne, večkrat nasprotujoče si vire je vestno preučil ter zarisal poglavitne struje dogajanja. Začudi nas, s kakšno gotovostjo je med izredno zapletenimi dogodki potegnil vodilne črte. Pri tem nujnem poenostavljanju pa se nikakor ne izogiba **spornim vprašanjem**, temveč jim išče pravilno razlago ali oceno. Le redko se hravec njegovemu sklepanju (ali že vprašanju) ne more pridružiti. Navedem več primerov takih vprašanj in njih rešitve (pravilne ali dvomne). Pridružujem jim nekatere izvirne in pogumne trditve.

I. — Iz orisa razmer v prvi Jugoslaviji.

Še konec l. 1920 so mlajši člani vodstva SLS zahtevali ustanovitev slovenske in hrvatske republike. Ti dve bi lahko stopili v carinsko in gospodarsko zvezo s kraljevino Srbijo. „Takšna zveza bi bila za južne Slovane daleč najbolj ustrezna rešitev.“ (11)

Pred zedinjenjem l. 1918 „bi bili Slovenci potrebovali v Zagrebu spretnega parlamentarca in premočrtnega politika.“ (Pa ga ni bilo.) (11)

Na dveh mestih pod črto govori o Koroščevih pomanjkljivostih. Str. 12: Ko se je l. 1918 v Parizu trudil za priznanje Države SHS in Narodnega sveta (vijeća), se je poznalo, da ne obvlada francoščine in da kot duhovnik sredi francokse in srbske frumasonsko usmerjene diplomacije nima lahkega stališča. Na str. 48 beremo pod črto: „Korošču so očitali tele napake“: sporazum s srbskimi radikali l. 1927, baje iz političnega oportunitizma; ni dosegel slovenske banovine; v vladah se je preveč „pobeogradil“; premalo je čutil, da je SLS izšla iz katoliškega gibanja; ni poskrbel za naslednika preveč je bil naklonjen stražarski skupini. Na str. 30 obsodi Kos to, da je po volitvah l. 1927 Korošec v novi vladi prevzel mesto notranjega ministra, „česar kot duhovnik ne bi smel storiti, saj to ministrstvo usmerja delo in nastope policije in orožništva.“ Radič ga je takrat ozmerjal kot svečenikajaničarja, in v dobi tega ministროvanja je prišlo do krvavih junijskih prizorov v parlamentu. Knjiga omenja tudi, da so nasprotniki v stranki Korošču očitali avtoritarnost (62). Povzdigne pa Kos njegovo skromnost in radodarnost.

Od predvojnih voditeljev se Kos ustavi pri dr. Janezu Kreku in Ivanu Šušteršiču. Prvemu ob vsem priznanju oponese, da ni imel posluha za kulturo in da ni pazil na zunanost (60). Pod črto na str. 61 pa podaja drugo plat šušteršičeve uradne podobe (saj je bilo „med obema vojnama, pa tudi

še dobrih deset let v emigraciji (...) kakršno koli omenjanje dr. Šušteršiča tabu.“)

Pravilno je med neugodnimi posledicami prehoda Slovencev v državo SHS podčrtan psihološki dejavnik, vpliv na narodni značaj: „Medtem ko so Čehi v svoji novi državi ostali Srednjeevropecji (...), smo Slovenci v novi državi postajali hočeš nočeš vedno bolj balkanski in pri tem pozabljali, da živimo v Srednji Evropi, ob geopolitični črti Trst-Ljubljana-Maribor-Gradec-Dunaj-Praga.“ (25)

V „bežnem pregledu“ zunanjepolitičnih dogodkov presenečajo (in so odveč) pripombe kot ta, da bi takoj po nemškem vdoru na Poljsko udar 110 francoskih in angleških divizij na Nemce ob Renu izsilil zmago (44); ali druga, da je bil de Gaulleov poziv rojakom k uporabi proti okupatorju pred podpisom premirja za Francoze zelo pomembna reč, češ da so se potem člani rezistence lahko sklicevali na ta poziv; še bolj preseneča dodatek k temu v oklepaju: „škoda, da ni v Jugoslaviji naročil kralj pred premirjem vojakom: „Bojujte se naprej!“ (45)

Ali ima to, kar poroča knjiga na str. 53 o vlogi M. Kreka in Kulovca v Berlin 5. aprila 1941 s predlogom slovenske ali slovensko-hrvatske države pod nemškim varuštvom, oporo še kje drugod kot v navedenem viru: Ferdo Čulinović, Okupatorska podela, Beograd 1970? Vprašljiv je tudi še zmerom Kulovčev govor na seji ministrskega sveta istega 5. aprila. (53/4)

Poglavje Trije miselni krogi v predvojni Sloveniji razgrinja na pičlih 36 straneh sliko Slovenije pred 2. svetovno vojsko. Tudi to se avtor ne izogne zapaženim važnejšim vprašanjem. Posebej je opozoriti na oceno SLS, na vlogo duhovščine v politiki, na tehtanje obeh načelno jasnih katoliških organizacij KA in Stražarjev. Strnitev položaja tik pred padcem Jugoslavije prepusti Kos Cirilu Žebotu (Slovenija včeraj, danes in jutri, str. 129), a s kritično opazko o njem. (91)

II. — Iz prikaza okupacije in revolucije

Ravnanju slovenskih politikov pod italijansko zasedbo daje Kos v vsem bistvenem prav. Vprašanje, „ali niso šli slovenski predstavniki v taktiziranju z Italijani sem in tja predaleč“, (107) je zastavljeno brez potrebe, saj Kos na istem mestu pravilno pove, da je KPS njihove poštene namene in načrte izigrala. Brez komunističnega izdajstva in uničevalnosti „bi gotovo Slovenci (...) ne bili plačali tako visokega krvnega davka, kot smo ga,“ in marsičesa drugega tudi ne. Tega vprašanja se dotakne še na str. 113 in trdi in ocenjuje: „Namesto da bi slovenski politiki vodili do italijanskega okupatorja pasivno rezistenco, so bili do njega lojalni.“

Podobno odvečno vprašanje, ki stopa iz okvira dejstev v ozračje domnev in ugibanj, je postavljeno na str. 109 pod črto: „Kaj bi bilo, ko bi se pustil škof Rožman internirati.“ (škof je hotel javno obsoditi fašizem in nacizem, pa mu je to Pij XII. odločno odsvetoval, češ da bi ga tedaj internirali, „s tem bi pa Slovenci izgubili še svojo zadnjo oporo.“)

O položaju, v katerem je nastala Slovenska zaveza, in o pobudah maj.

Novaka, Mihajlovičevega pooblaščenca za Slovenijo, „ki se je imel tudi za političnega predstavnika begunske vlade“, (204) je brati tehtne kritične pripombe na str. 202/3.

Kocbekov poklek pred komunisti v „dolomitki izjavi“ 1. III. 43 je deležen nekako literarne, a zadete sodbe: „Ko bi imel tedaj Kocbek več poguma kot strahu, bi izjave ne podpisal.“ Učinkovito dodaja Kos odstavek iz Pahor-Rebulovega pogovora s Kocbekom l. 1975, kjer ta kvasač še zmerom z lepo besedo rešuje, kar je zagrešil z najslabšimi dejanji (265/6).

O angleškem načrtu odločilnega izkrcanja ob jadranski obali podaja Kos podatke po knjigi Ralph Ingersolla, Strogo zaupno (Ljubljana 1947), po Pregledu zgodovine NOB v Sloveniji III. M. Mikuža (Ljubljana 1973) in po Vauhnikovi Nevidni fronti. Protikomunistično vodstvo je na izkrcanje „vse preveč računalo“ (313) in načrt podpolkovnika Peterlina za združitev vseh Vaških straž, izdelan poleti 1942, je bil po Kosovi sodbi izdelan na podlagi „precej nereálnih“ računov (314). Vzrok in posledice izostanka zavezniške invazije na Balkan povzema Kos po Vauhniku. Odgovarjajoči odstavek iz Nevidne fronte se glasi (osrednja stavka podčrtuje Kos: „... v Ameriki so temne sile z neverjetno energijo onemogočale vsako tako zahtevo, ki so jo Angleži, da ne omenim naših zastopnikov v Londonu, trajno ponavljali prav do konca vojne. Vpad zaveznikov na Balkan je izostal kot ena največjih koncesij Stalinu in njegovi tretji internacionali. S tem pa ni bila samo zapečatená usoda Balkana, temveč je bila usoda vse Evrope, da, vsega sveta, položena v roke komunizmu. Tako je komunistična ideologija dobila premoč, namesto da bi nastopilo ravnotežje sil, ki bi ga invazija zapadnih zaveznikov na Balkan gotovo dosegla.“

Prikaz dogajanja je vseskozi dokumentiran. S. Kos pozna vso „režimsko“ (kot pravi) literaturo o predmetu in se poslužuje njenih podatkov, seveda kritično in s primerjanjem virov z nasprotno strani. Debele knjige Belogardizem F. Sajeta, Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji M. Mikuža, Ljubljana v ilegali, Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941—1945, Dedijerovi Novi prilozi za biografiju J. Broza i. dr. prinašajo med obilico propagandistično izdelanih strani, izkrivljenih dejstev in laži marsikatero dragocene podatke. Prav tako manjša dela, revije in časniki. Kos dobro pozna vse, kar je izšlo na naši strani pa marsikaj v tujih jezikih. Njegova sinteza ima po lastni izjavi „veliko prednost pred vsem nepreglednim režimskim pisanjem, ker izhaja iz zgodovinske neobremenjenosti in ideološke nevezanosti ter zavestne nepristranosti in poštenosti do dogajanja.“ (6)

Ob ugotovitvah in potrditvah Kosove knjige, ki je poslej podlaga za zgodovinopisje te dobe, niso črne bukve ne dozdej napisani prispevki v emigraciji zgubili cene; nasprotno: na mnogih mestih spolnjujejo in oživljajo to, kar je v obravnavani knjigi podano v glavnih, varnih potezah. Dva primera: Kos piše v oddelku Partizanstvo (130): „Partizanske vojaške enote

so sestavljali vodi, čete, bataljoni, brigade in odredi, nič pa ni bilo določeno, kako velike naj bodo te enote: neredko je četo sestavljalo manj kot 10 ljudi, brigade pogosto niso bile večje kot bataljoni redne vojske. Bombastični naslovi vojaških enot so javnost zavestno zavajali: ustvarjali so videz množičnosti in pomembnosti.“ Glede tega najdeš različna dopolnila v razgibanem prispevku dr. Debeljaka Prvo leto komunistične revolucije v Sloveniji (s psevdonimom Janez Martinc, KZSS 1952, na strani 211): „Samo da je bilo par oseb, pa so dobili ime „čete“: Kamniška, Savinjska, Pohorska, Revirska, Kokrška itd. četa. Peter štante-Skala pravi: „Meseca julija se je formirala prva Celjska četa, kakor jo je formirala Partija in kakor je formirala tudi Savinjsko in Pohorsko četo. Vsega skupaj nas je bilo 12.“ Torej — tri čete: dvanajst ljudi! (...) Stane Rozman (...) je iz vseh štajerskih čet ustanovil štajerski bataljon, ki je štel — štiriinštirideset mož.“ — Drugi primer: 7. poglavje začenja Kos z omembo hudega položaja revolucije po italijanski ofenzivi poleti 1942. S požigom skladišča papirja in lesa v Vevčah so hoteli partizani dokazati, da jih še ni konec. O tem požigu poroča Kos v dveh vrstah. Miha Marijan Vir razpravlja o tem na 24 straneh („Najvažnejša ‘protiofenzivna’ akcija — zažig vevške papirnice. Cilj akcije: očistiti nezaželenih elementov rdeči pas okoli Ljubljane, v katerega se je mislil priti skrivat glavni štab NOV in člani IOOF.“ Podnaslovi: „a) Zažig, b) Represalije za zažig, c) Zvrčanje krivde na župnika, č) Resnični krivec — partija.“ Opis spremlja M. M. Vir s citati iz Podbevškove, Fajfarja, Sačeta ter zavrača njihova izvajanja (Pravi obraz OF II, str. 162—185).

Ena vrlin knjige je natančnost. Težko bi našel navedbo, ki bi zapuščala dvom ali nejasnost. Ako iz navedenega vira manjka kakšen koristen podatek, ga Kos izpopolni. Postreže tudi z vrsto nazornih in uporabnih pregledov. V njih najdemo: zakaj smo šli Slovenci v novo državo SHS (14), Ustanove in prireditve katoliškega tabora (58/9), Ustanove in prireditve liberalnega tabora (79), Nemoralna sredstva KPS v revoluciji (134—137), Streljanje talcev (Nemci), nekaj primerov do konca l. 1941 (158), do septembra 1943 (272/3), Atentati VOS-a (175/7), Množični grobovi l. 1942 (185), Mučenja l. 1942/43, nekaj primerov (186—195), Illegalna protiofarska propaganda (Italijani so dnevnemu tisku prepovedali omenjati OF in partizane — 199/200), Postojanke Legije smrti in VS konec oktobra 1942 (214), do julija 1943 (215), škofa Rožmana posegi v korist Slovencev (223/4), Umori duhovnikov in bogoslovcev do konca 1942 (231/2), Partizanske likvidacije vplivnih oseb na Gorenjskem (271/2), Obtoženci kočevskega procesa (351/2).

Iz težnje po jasnosti in najbrž iz ozira na mlajše bravece ali bravece v domovini je pisec vstavil nekatere razlage; tak didaktičen postopek je uporabil pri besedah rezistenca (45), kulturni boj (57), personalizem (63), Slovenska matica in njen nekdanji predsednik Josip Marn (79).

Tiskovnik napak je malo. Ne vem, če spada mednje dvakrat omenjeni

Uiberreither. Letnico češkoslovaške krize je popraviti v 1938 (ne 1933) (str. 89); popraviti je tudi uokvirjenje Bachovega absolutizma: 1848—61) (str. 16).

Med razlogi, zakaj bi KPS odbila velik del slovenskega naroda, če bi spočetka nastopila odkrito, bi Kos moral navesti tudi (na strani 123) to, da so naši ljudje na splošno dobro poznali komunistično bistvo, kar je prej omenjal v drugih zvezah.

V oddelku Nemoralna sredstva pri uresničevanju revolucije je odveč in brez smisla tale podčrtani odstavek: „Brez dvoma bi bila NOB ena največjih epopej v slovenski zgodovini (!), ko bi bil njen cilj res osvoboditev naroda, ne pa zamenjava ene diktature z drugo (med obema je velikanska razlika!) in ko bi uporabljala le poštena sredstva. A v tem primeru bi to ne bila več stalinistična revolucija!“

Podobno nima smisla polemična pripomba k osmi od Temeljnih točk OF, razglašeni v začetku l. 1942: da bo o „notranji ureditvi Združene Slove-nije in o svojih zunanjih odnosih odločal slovenski narod sam.“ S. Kos pri-stavlja: „Na izpolnitev 8. točke slovenski narod še vedno čaka.“

K novi izdaji predlagam uobičajeni način citiranja: seznam kratic, ki se potem uporabljajo na vseh mestih. (Ne pa, kot je v knjigi, za vsako poglavje posebej.)

„Vseбина“ (359—366) zavzema po nepotrebnem dvojen prostor, ker se mastno natisnjeni naslovi ponove v navadnem tisku z dodano stranjo.

Celotno delo bo potrebovalo seznam imen; gotovo bo v drugem delu.

V vrsti prednosti Kosove knjige nikakor ni zadnja živ, čist jezik in stvaren stil. (Nepričakovano nista v skladu s tem priznanjem nekajkratna raba pridevnika mali v službi nedoločne oblike („nekaj malih napadov“, 373) in nepotrebna ali celo pogrešena raba predpreteklih glagolskih oblik („rudarji, ki so bili sodelovali“) (!, 149); „Delavci so se bili pritoževali“ (!, 252).

S Kosovo „Stalinistično revolucijo“ (I.) smo dobili delo, na katerega smo dolgo čakali. Na objektivni, dokumentiran način je v njem odkrit pogled na strahovito, izdajavsko divjanje komunističnih apokaliptičnih jez-decev preko naše zemlje. Upajmo, da skoro izide II. del, s katerim bo podo-ba rdeče revolucije dokončana. Na žalost ta revolucija, potem ko je nagr-madila kupe mrličev,* moralne in materialne ruševine, ni bila uničena kot

* — V poglavju o Vaških stražah beremo v naši knjigi to označitev tistih mescev: „Slovenski človek je tedaj poleg fizičnega nasilja doživiljal tudi duhovno posilltvo: partijska propaganda je s svojo sugestivno dialektiko prikazovala stalinistično revolucijo kot narodno osvoboditev. (...) To preobračanje besednega pomena in dejstev, kar so tako zag-nano počenjali partijski propagandisti, pa tudi razni kulturniki in celo „katoličani v OF“, je doslej največje posillstvo v naši zgodovini. Uboj je bil herojstvo, zločin junaštvo.“ (297)

v Španiji, marveč se je okrepila v neusmiljeno zasedbo naše domovine, ali kot pravi Kos v uvodnih besedah: „Sad tistega dogajanja je enopartijska (...) družbena ureditev v matični Sloveniji, kar je neizmerna krivica do našega naroda.“ „A to še ni najhujše,“ nadaljuje Kos. „Najbolj usodno je, da je revolucija načela same temelje našega narodnega življenja. Ko je ustoličila sebe za boga in si podredila vse, je prekucnila pravila objektivnega vrednotenja vsega življenja na glavo. (...) Novi razred je s svojimi merili slovenski prostor zadušil in razmerja med ljudmi zastrupil. Ta zastrupljeni zrak mora vdihavati naš narod že malodane štirideset let.“ (6)

Alozij Geržinič

Knjigo, katere nakup zelo priporočamo, je naročiti pri Mohorjevi tiskarni v Celovcu (

Cena zanjo je 210 avstrijskih šilingov ali 30 nemških mark ali pa 11 severnoameriških dolarjev. Upati je tudi, da jo bodo kmalu lahko nabavili argentinski Slovenci tudi v Slovenski hiši na Ramon Falconu, Buenos Aires. Založnik knjige je prevzel nase veliko finančno breme, zato bo knjiga prav gotovo tudi v našem zdonskem svetu našla primeren odziv.

Glas Korotana — Leto 1984. številka 9. Izdal in založil: Ivan Tomažič (visokošolski dom Korotan, Dunaj. Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. 78 strani, 23 ilustracij.

Dobro pravi Vinko Mirt, da heraldika, pomožna veda zgodovine, „marsikaj razloži, osvetli in dopolni“ (32). To potrjujeta njegova živahno napisana prispevka *Nekaj o zgodovini zastav*, posebno naše (7—29) in o slovenskih grbih (29—52). Vodita nas skozi raznolike dobe in dogodke in skozi obsežno strokovno literaturo.

Naša zastava je nastala v vretju leta 1848 (takrat so svojo dobili tudi Nemci). Že 7. aprila so na ljubljanskem gradu izobešeni nemški zastavi dodali kranjske deželne barve: belo-modro-rdečo. Te barve so vodilni člani Slovenskega društva na Dunaju določili za barve slovenske narodne zastave. Dobili so jih iz kranjskega deželnega grba. Najti jih je že na prvem doslej odkritem grbu l. 1360. Cesar Friderik III. je l. 1463 v nagrado kranjskim plemičem za pomoč povzdignil srebrno (=belo) v zlato (=rumeno). To je veljalo do l. 1806, ko je cesar Franc I. odložil krono svetega rimskega cesarstva ter ostal le vladar avstrijskega cesarstva. Belo-modro-rdečo tribarvnicno so l. 1848 takoj sprejeli kot svojo Slovenci vseh dežel in se zanjo postavili po robu vsem nasprotovanjem, o čemer najdemo mikavne primere na str. 23—29.

Če nas malenkosti močno zjezijo, o naši majhnosti na glas kričijo. — S. H. S.

Kot pove avtor v povzetku (77), sta še starejši slovenski narodni barvi srebrna (bela) in črna. Najdemo ju na prvem znanem grbu Karantanije.

Mnogo zgodovinskega dogajanja iz dobe prve Jugoslavije razkrije **Mirtova razprava Slovenski grbi**. Teh je skozi stoletja izredno veliko. Srbi jih nimajo; pod turškim gospodstvom niso smeli imeti lastnih znamenj — nad vsem otomanskim imperijem je vladalo eno samo: muslimanski polmesec. „In vendar so ravno nam Slovincem“, pravi Mirt ironično, „v letu 1919 določili za grb in simbol Slovenije — polmesec, sveto znamenje bosanskih in vseh muslimanskih dežel.“ (31) Mirtova razprava je „prvi poizkus s pomočjo zgodovinskih virov in heraldične literature priti prav do izvira ali začetka tega grba.“ (35). Takoj spočetka opozori pisec, da je ta vsiljeni grb uradno veljal le 20 let in da ga imajo mnogi Slovenci za svojega, ker pač ne poznajo njegovega početka in so jim neznan pravi slovenski grbi.

Belgrajska vlada je takoj po „zedinjenju“ poskrbela za državno zastavo in grb. Izglasovali so ju skupno z vidovdansko ustavo 28. junija 1921. — „Službene novine“ so 14. oktobra 1922 poročale, kako je do tega prišlo. „Z banalnim in neumnim izgovorom, ki potrjuje popolno nevednost, pa tudi žaljivo obravnavanje slovenskega grba, beremo svojevrstno trditvev, češ da Slovenci niso hoteli grba Kranjske, ker je ‘grb njihovih tlačiteljev’ (ugnjetača).“ Mirt komentira: „Kakšen grb naj zastopa slovensko narodnost. (...) Drugič: Slovenski grb Kranjske se pojavi prvič že leta 1269 na velikem novčnem pečatu češkega kralja Otokarja.“ (37). Pozneje so ga uporabljali habsburški cesarji in vojvode.

V Belgradu so nam torej vsilili, najprej na seji ministrskega sveta 18. IV. 1919, podtaknjen „ilirski“ grb: na plavem polju bela peterožarna zvezda nad belim polmesecem. Proti temu je odločno vstal zgodovinar dr. Josip Mal, ki je med vojsko v Čas napisal razpravo Grb in barve dežele Kranjske (izšla tudi kot posebni odtis), in v Slovincu objavil članek Vprašanje slovenskega grba. Najprej zavrne, da bi bila predlagana risba grb stare Ilirije: grb Ilirskega kraljestva je predstavljala zlata galera na modrem polju; s Slovenijo nima nobenega stika. „Sedanji grb pa ima še vse druge napake, tako da se ga moramo naravnost sramovati. Ali ne veste, ljudje božji, da je polmesec znak naših stoletnih sovragov in trinogov, azijskih Turkov, peterožarna zvezda pa znak naših modernih trinogov in evropskih azijatov, barbarskih Italijanov? (...) Edini pravi grb Slovenije, ki bi bil tu na mestu, je stari kranjski grb, moder orel na srebrnem polju z belordeče šahiranim ščitom, rdečimi kremplji in rdečo krono.“ (39/40).

Po ustanovitvi ustavnega odbora je 9. II. 1921 Mal napisal v Slovincu članek: Grb Slovenije. Nastala je polemika s centralisti (Jutro!).

Malovi posegi so nagnili večino slovenskih poslancev, da so v ustavodajnem zboru zagovarjali njegov predlog. A bili so preglasovani. Za centralistično ustavo, s tem tudi za himno, zastavo in grb, jih je od 27 slovenskih poslancev glasovalo 11.

Neverjetno se sliši, da o tem, kako so nam naprtili za grb zmazek s

muslimanskim polmesečem, menda ni nihče nič napisal. Sprejeli smo to in še marsikaj kot ovce.

Za osvetlitev takratnih političnih razmer, ki so se kot posledek večletne propagande političnega jugoslovanstva izražale zlasti v omalovaževanju slovenske preteklosti in v ponižujočem servilizmu do novega gospodarja“ (45), citira Mirt iz tedanjega liberalnega časnika Domovina te stavke: „Smo del premagane drhali, ki so jo razgnali po vseh vetrovih z vseh bojišč. In v tej sili, kdo nas je otel pogina? Srbski gospodar je nad nami razgrnil svoj plašč in bili smo v varnem zavetju.“ (!)

O dogajanju v ustavodajnem zboru je javnost obvestil šele 1. 1956 v emigraciji dr. Celestin Jelenc v reviji Slovenska beseda (Mirt pravi Svobodna beseda, kar bo pomota). Tega letnika SB nimam, zato navedem Jelenčeve sklepne besede od drugod: „Vidovdanska ustava je bila v nevarnosti, da ne dobi zadostnega števila glasov. V lovu za njimi je predsednik srbske vlade N. Pašić obljubil bosanskim muslimanom, da jim v zameno za glasove da v grb kraljevine SHS njihov polmeseč.“ To poroča C. Puntar v članku Za naš slovenski grb (Sij s. s. 15. avgusta 1972). Od Puntarja zvevo dalje, da je Jelenc podatke o nečedni zadevi dobil od dr. Vekoslava Kukovca, ki je bil v Pašičevi vladi minister za socialno politiko. Mirt dodaja še to, da je za potrebne glasove vlada bosanskim begom izplačala 250.000.000 din kot odškodnino za zemljo, podvrženo agrarni reformi. To razkriva 1. 1973 v Ljubljani izišla knjiga Z. Kulundžića, Politika in korupcija v kr. Jugoslaviji, str. 326.

Slovenci pa so „znak našega suženjstva“ (Malova označitev) kar sprejeli; uporabljali so ga desničarji in levičarji. Vsiljeni grb so s sabo onesli emigranti „in z njim šarijo po domovih in cerkvah, po zborovanjih in razstavah, največkrat nepoučeni in v zmotnem mnenju, da je to resnični slovenski grb“ (C. Puntar). šele po Jelenčevem članku — ponatisnila ga je Mladinska vez III., št. 2 — in po članku dr. Debeljaka v ZSS 1971*72 (Slovenski narodni simboli...) se je začelo uveljavljati pravo spoznanje. Zato tudi ni polmesečev v buenosaireški Slovenski hiši.

Dr. Vladimir Murko je Glasu Korotana poslal Nekaj podatkov o vlogi slovensčine (53—59). Ti izpričujejo, da je bil naš jezik domač na dvorih, med plemstvom in meščanstvom, v pravnih in drugih listinah, v slovarskih delih. Pisec našteva tudi številna imena naših prednikov, ki so se po svetu vzpeli na mesta cerkvenih knezov, diplomatov, učenjakov, univerzitetnih profesorjev. Seže še na zemljepisne predele, kjer so naši predniki zapustili jezikovne sledove. Kratki pregled potrjuje, da je „z ozirom na število slovenskega naroda slovenski delež na kulturnem področju Evrope nadpovprečno visok“, kot povzame g. Tomažič (4). V Glasu priobčeni prispevek je le drobec iz raziskovanja prof. Murka, o čemer priča priloženi Seznam nekaterih njegovih razprav in predavanj o starejših slovenskih učenjaki. Glas napoveduje knjigo, „v kateri bo prof. dr. Murko podal skupen pregled najpomembnejših slovenskih kulturnih delavcev v preteklosti.“ (59).

Iliri, Veneti in Slovenci je naslov članka dr. Rajka Ložarja. (61—75). Iliri so ok. l. 1300 živeli skoraj po celi Evropi. Pri nas je ilirska vsa kultura hallstattske dobe.* Iliri so nam zapustili imena številnih rek in gora in krajev (Sava, Drava, Soča; Karavanke, Krn; Kranj, Rož), deloma po rimskem posredovanju. Za Ljubljano, o kateri je od Miklošiča dalje precej poskusov razlage (Oštir je domneval ilirski izvor), predlaga Ložar naslonitev na družino latinskih imen, kot je libatio (tekočina, pijača).

Naj pripomnim, da je na drugo latinsko podstavo mislil dr. Anton Grad, in sicer na alluvio (poplava) + —ana (pridevniška pripona), tovej: (aqua) alluviana, iz česar se dajo izvesti slovenska, italijanska (Lubiana) in nemška oblika (Lailbach). (Gl. Slavistična revija, 1980, str. 49—63).

Važno za raziskovalce slovenske daljne preteklosti je Ložarjevo opozorilo, da niso sledovi nekdanjega ilirskega prebivalstva samo zemljepisna imena, temveč da so Iliri „tudi začetniki neke tradicije v kulturnem življenju naroda, ki je na eni strani zelo protislovna, na drugi pa dokaz, da je bil naš narod izpostavljen vplivom drugih faktorjev, in da je postal to, kar je šele potom tega, kar prvotno ni bil.“ (66)

Naši predniki so v 6. stoletju zasedli ozemlje, ki je bilo dolga stoletja ilirsko, in kot se pogosto dogaja, se je ime prejšnjih prebivalcev preneslo na priseljence.

Veneti —veja ilirske pradžine— so kot sosedje Germanov prebivali do konca 2. tisočl. pred Kr. na ravninah današnje severnovzhodne Nemčije, ob Severnem in Baltskem morju. Potem so se odpravili proti jugu. V zapuščene pokrajine so prihajali Slovani in spet so antični pisatelji in za njimi drugi prenesli ime Veneti na nove vseljence.

Veneti so v Italiji ustvarili pomembno „estetsko“ kulturo; segla je tudi v naše kraje, kjer predstavlja mlajšo stopnjo železne dobe.

Po Ložarjevi sodbi „je k enačbi Sloveni—Vendi mnogo prispeval tudi naš slovanski brat Čeh — Čelakovsky, ki je koroške Slovence imenoval Vinde. Sicer pa „je bila označba Venedae, Vindi, Vendi Slovanom popolnoma tuja (...). Ako je iz tega izraza izšel potem kompleks Windisch, Windischer, se moramo za to zahvaliti zlasti koroškemu nemškemu šovinizmu ter nesposobnosti slovenskih lingvistov in historikov, da ga niso nikoli razkrinkali.“

Glas Korotana je v nekaj letih postal pomembna publikacija, nepogreš (70).

* — V opombi razloži Ložar, da so to, kar je najdišče Hallstatt v Salzkammergutenu v Avstriji, za Slovenijo v predzgodovinski dobi Vače pri Litiji z znamenito „vaško situlo“. Naš pisec pohvali sedanje arheologe doma in njih knjigo Arheološka najdišča Slovenije, dasi bi bil še bolj potreben leksikon arheologije slovenskega ozemlja. Pač pa so izdajatelji „Arheoloških najdišč“ v bibliografiji „na skrajno sramoten način“ izpustili vsa Ložarjeva dela. Ložar pristavlja: „Če jaz ne bi bil reševal arheoloških starin v najtežjih medvojnih razmerah, ne bi imeli mnogo spomenikov, ki sem jih rešil.“ (64).

ljiva za zgodovinarja, etnografa in etnologa. Vse priznanje terja tudi odlična oprema in bogato, tehtno ilustracijsko građivo. Izdajatelj Glasa g. Ivan Tomažič napoveduje za naslednji zvezek „kolikor mogoče dokumentirano razpravo o teoriji naselitve Slovencev (...) v 6. stoletju po Kristusu.“ Pozneje bo objavljena razprava o novih pogledih na našo najstarejšo zgodovino. V nji „bodo postavljene teze in dokumentirana dognanja, ki bodo lahko popolnoma prevrnila dosedanje teorijo o začetku zgodovine slovenskega naroda.“ (5).

Alojzij Geržinič

Frank Bükvič: VOJNA IN REVOLUCIJA

Roman vojne tematike, na 708 straneh, v štirih delih, vsak z desetimi poglavji. — Pisatelj zanimivo, realistično, delno naturalistično in v odlomkih celo komično opisuje tisti predel naše domovine, ki nam je bil ostalim Slovincem, najmanj poznan: ob reki Glavki, Prekmurje, s svojimi takratnimi značilnostmi —, madžarsko sosesčino, židi in cigani. Opisuje Hitlerjev napad in zavzetje tamkajšnje pokrajine, podtalno delo domačih nemškutarjev, pa tudi komunistov. Dostikrat nadrobno opisuje malomeščansko življenje, celovito, ali nekaterih družin. Čeprav takrat maldoletnik, mu je globoko v duši ostala njegova ožja domovina; niti leta, ne razdalja, mu nista vzeli takratnih doživetij, pa tudi ne lokalne barvitosti in ne tistega, sicer splošnega, vendar tako našega izražanja, primerjav, včasih tipično podeželjskih, drugih ironičnih.

Ob branju zavzetja kraja po Nemcih in navdušenju hitlerjancev, se je bralka te knjige zamislila v tiste daljne dni, ko je v njenem rojstnem kraju peščica nahujskanih malomeščanov, navdušenih za Nemce in redke nemčurje, bojevito razobešalo hitlerjanske zastave in se kosala, kdo jo bo preje imel in katera bo večja. Plahutale so tam tri mesece raz streh, v dežju in soncu, oni pa so vzhiceni glasno „kisdihandirali“ svojemu nemčurskemu županu, ki je hodil po mestecu, kot petelin po gnoju...

Sledi dolg popis partizanskega gibanja, revolucijo in infiltracijo komunistov; prav tako opredelbo prebivalstva. Kot povsod, je preprost, kmečki rod največ trpel nezasluzene kazni: Boleče in polno spominov je nemško preganjanje in maščevanje. V deželi „Unterlanda“ je zavladal teror, katerega so vsi, vsak po svoje doživljali.

Zanimiv, vendar malo nelogičen, je opis bivše tovarniške delavke, ki omenja Ano Karenino in čez čas piše dnevnik.

Pretrsljiv je primer matere enega glavnih junakov romana, Ivana, žalosten tovarnarja, očeta Nika.

Partizansko borbo pisec opisuje se zdi, nepristransko, opis vrnitve domobrancev je pomanjkljiv. Iz čisto negativnega slikanja oseb in značajev je videti, da pisec domobrancev ni poznal in domobranske borbe niti obrobno

doživljal. Podoba revolucije na Slovenskem je torej nepopolna, da ne rečemo izkrivljena.

Sledi „osvoboditev“, z njo nagrade partizanskim veljakom, kot Grbaču, poddržavljanje osebne lastnine...

Tragičnemu zaključku, morda malo presenetljivem, a stvarnem, ostalih glavnih oseb romana, sledi njih ponovno srečanje in obisk domovine, razen par mož — ki se dobi na avstrijskih tleh in ob kozarcu vina razmišlja usodo našega naroda.

R. Marinšek

NAŠI JUBILANTI

Joža Markež — 60-letnik

Slavljenčevo domobranstvo sega v prve začetke le-tega, saj se je Joža vpisal pod številko 1176 že 2. oktobra 1943. in vstopil tako v študentovsko četo na Gradu. A preden je do tega prišlo, je Joža najprej obiskoval ljudsko šolo na svojih rojstnih Jesenicah, potem gimnazijo v Škofovih zavodih in zatem kot marijaniščenik v Ljubljani, odkoder pa je ob italijanski zasedbi odšel k svojim. Pa ne za dolgo časa; oktobra 1941 je na črno prešel takratno mejo in se nastanil v Ljubljani.

A na Gradu ni bil dolgo časa kot domobranec-študent; ko je nekaj mesecev vojaškega roka odtolkel na „oklopnem vlakcu“, so ga v marcu 1944 poslali kot Gorenjca v gorenjsko četo — takrat je bila v prvi državni gimnaziji v Vegovi ulici — in že konec marca je prejel nalogo organiziranja domobranske postojanke v Gorenji vasi nad Škofjo Loko. Julija se je vrnil v Ljubljano in s skupino 17 domobrancev opravil veliko maturo 14. septembra. Od oktobra do božiča 1944 se je udeleževal podčastniškega tečaja v Mostah in bil zatem dodeljen posadki v Polhovem gradu vse do odhoda v maju 1945.

Zdelo se nam je prav navesti gornje podatke, ker najbolj prepričljivo dopovedujejo, kako je mladega dijaka revolucija potegnila v svoj vrtimec. Medtem ko je bil njegov starejši brat Ivan vrnjen kot gorenjski domobranec in z njo sodeloval — na vseh področjih, in to še sedaj, ko je član osrednjega poiskala družino. Tam ga je pretresla smrt brata Tinkota, ki je zaradi vojnih razmer že bolan zapustil domovino.

Joža je po prihodu v Argentino takoj našel pot v skupnost in v njej in z njo sodeloval — na vseh področjih, in to še sedaj, ko je član osrednjega odbora Zedinjene Slovenije, pa vesten sodelavec v carapachayskem domu in obenem tudi zavzet član konzorcija Svobodne Slovenije.

Zato pa: naše čestitke ob jubileju in iz srca izrečene želje, da bi Te, dragi soborec, svobodnjak, kosez Joža še dolgo dolgo srečavali v naših vrstah. — Bog Te živi!

OCEANI V SVETOVNIH DOGAJANJIH

Znani nemški publicist Von Wolfgang Höpker priobčuje že leta zanimive razprave o važnosti geostrategije in o pomenu obvladanja oceanov v svetovnih dogajanjih. Za nas je važna zlasti njegova nazorna ocenitev položaja na Južnem Atlantiku, kjer doživljamo nemirna obdobja. Že naslov njegove razprave „Južni Atlantik — praznina moči svetovne politike“ pojasnjuje politično stvarnost, ki se tudi tu razvija v luči razmerij Vzhod-Zahod, Sever-Jug. Kdor bi knjigo prebral, bi tudi lažje razumel boj za Malvinas in važen pomen ureditve kočljivega Beagle vprašanja. NATO je prevzel obrambo Severnega Atlantika, razvoj v Južni in Srednji Ameriki pa je razširil to na odgovornost v dimenzijah od Južne Afrike do Srednje Amerike.

Razumljivo je, da nas zanima zlasti sedanost in bodočnost Evrope, le da se evropski državniki (in tudi mi zdomci) včasih le preveč miselno zanašamo na amerikanski čudež in pozabljamo, da je svoboda Evrope v prvi vrsti odvisna od politične ureditve in združenja evropskih držav.

Danes že nista več politično stvarni jaltška niti helsinška pogodba.

„Zavračamo kakoršnokoli razlago jaltških dogovorov, ki bi ranili naša čustva na račun evropske delitve,“ je pred nedavnim zabičal prezident Reagan. G. Schultz pa je izpopolnil prezidentovo izjavo: „Nikoli ne bomo sprejeli ideje deljene Evrope. Zgodovinski veter veje za nas in proti sovjetskemu sistemu. Mogoče, da niti mi niti naši vnuki ne bodo doživeli kmalu svobode v Vzhodni Evropi, TODA TA JO BO DOŽIVELA.“

Ameriški državniki že dalj časa povdarjajo, da se bližamo času, ko Evropa morala za dosego svoje svobode sprejeti nase več odgovornosti in tudi materialnih žrtev. Kissinger domneva, da bo Moskva v nekaj mesecih pripravljena na nove razgovore o razoroževanju in nadzorstvu nad istim, če Evropa ne bo klonila pred sovjetskimi grožnjami in ne odnehala s politiko evropskega združenja ter upoštevala dejansko svetovno politično stanje.

Vzhodno-zapadno navzkrižje se že desetletja ne omejuje samo na Evropo, temveč sega v Bližnji vzhod, Tih in Atlantski ocean. Živimo v dobi, ko morja, ki pokrivajo 70 odstotkov naše zemlje, postajajo odločilni imenovalec oblasti na celinskih kontinentih.

Osrednja vprašanja je mogoče danes in jutri rešiti le globalno. Tekmovanje obeh velesil je prešlo na oceane in USA mora kot klasična morska sila braniti Atlantski in Tih ocean pred vedno naraščujočo sovjetsko mornarico. Gospodarska vprašanja, nujno nemoteni dohod do petrolejskih in drugih rezerv kakor tudi sovjetski vpliv v neuvrščenih državah tretjega sveta oddaljujejo Združene države precej od evropskih problemov in zahtevajo od nje stalno pripravljenost pred mogočimi blokadami, ki bi preprečile zapadu prevoz potrebnih surovin in petroleja. Sovjetija kot kontinentalna moč ne potrebuje braniti morij. Varšavska zveza je proti zapadni v sklopu po zemlji povezanih držav svojega sistema v tem oziru skoro neodvisna.

Sovjetski admiral Gorškov je že leta 1978. v knjigi „Sovjetska morska

moč“ poudaril sovjetske cilje: povečati mornarico, biti prisoten na vseh morjih in s tem okrepiti svetovni komunizem.

Sovjeti posedujejo danes 300 podmornic, tri letalonosilke, v zadnjem času pa gradijo tudi ameriškim podobne. Sovjeti imajo na Severnem in Vzhodnem morju kakor tudi v Črnem neprijetnosti in se morajo posluževati morskih ožin, kjer jim nasprotnik v nuji lahko zapre pot.

Sovjetija ima v razmerju z USA, Kanado, Avstralijo in na Južnem Atlantiku malo morskih zemeljskih oporišč. Sovjetski poseg v Srednjo Ameriko bo po končanih volitvah v USA zapisan v zgodovini kot neposrečeni politični in strateški poizkus. Nevarnejši so na vseh morjih rusko trgovsko ladjevje in ribiške ladje blizu obal Južne Amerike, kjer Sovjetija zadnje čase razvija pomembno delavnost.

Reaganova vlada je po iranski in afghanistanski krizi in spopadih na Bližnjem Vzhodu (Libanon) znatno povečala svoje ladjevje ter z nastopajočimi bojnimi skupinami zavladala neodvisno od strateških morskih oporišč v oceanih. S tem je dosegla na morjih premoč nad Sovjeti. Severnomoškiške morske enote prekašajo danes angleške in francoske, te pa so v prvi vrsti namenjene obrambni zapadni zvezi.

Spor med Vzhodom in Zahodom ni omejen na Evropo, ker vključuje v obrambni sistem tudi Sever-Jug. Zato je Kissingerjeva domneva za nove ameriško-sovjetske pogovore precej stvarna. Sovjetija hoče s svojo mornariško prisotnostjo na morjih doseči spremembe tudi v globalnem ravnotežju v Evropi in Srednji Ameriki, zlasti pa na Daljnem vzhodu. USA so hrbenca Atlantske zveze, še bolj pa tihoceanska moč z dolžnostmi obrambe obeh oceanov. To zlasti velja za Indijski ocean, čez katerega segajo sence svetovne politike.

Tekmovanje obeh sil v Perzijskem zalivu ni navaden politični prestiž, prav tako ne irjenje rdečega raka v Karibiku in v kritičnem posegu v Srednji Ameriki, na obalah Južne Amerike in zapadne Afrike, kjer se križajo koristi velesil. Zapad se zaradi globalnega sovjetskega ogrožanja ne more omejiti samo na varnost posameznih območij. Obkroževanje Severnega atlantika predstavlja še vedno najnevarnejšo in živčno obrambno področje, ki ga obkroža 16 držav Atlantske zveze. Morske zveze med USA, Kanado in Evropo so življenjskega pomena celotne zapadne zveze. Sovjetija zbira svojo severno mornarico od Fjorda in Murmanska ter varuje zlasti ožine med Grönlandom, Islandom in Veliko Britanijo.

Sovjetskih mornariških premikanj po oceanih ni podcenjevati, so pa že danes, še bolj pa jutri cilji brez političnega in vojaškega uspeha.

—Erne

„Kateri se preselijo na drugo stran morja,
zamenjajo samó modrino néba, ne duha!“ Horac

DRUŠTVENE VESTI

Slovenski spominski dan

V nedeljo, 27. maja 1984, je bil tudi letos v Clevelandu Slovenski spominski dan, ki ga je pripravilo Društvo slovenskih protikomunističnih borcev. Letošnja spominska svečanost je izredno lepo uspela. Vršila se je, kakor vsako leto, pri lurški votlini na romarskem prostoru na Providence Hights. V procesiji je bilo lepo število narodnih noš, večje kot prejšnja leta. Tudi obisk članov DSPB in prijateljev je bil večji kot prejšnja leta. Na čelu procesije so nosili ameriško in slovensko zastavo. Sv. mašo je daroval dr. Pavel Krajnik, ki je imel po evangeliju naslednji pomembni govor:

Govor dr Pavla Krajnika

Amerikanci danes krasijo grobove in se spominjajo svojih junakov, ki so padli v Državlanski vojni pred 119. leti. In letos še posebno tistih, ki so padli na en sam dan 37.000 — ob izkrcanju Zaveznikov v Normandiji, pred 40 leti.

Mi pa se spominjamo vseh Slovencev, ki so padli ali bili pomorjeni v zadnji vojni in komunistični revoluciji v naši domovini. Še posebno onih 12.000, ki so bili vrnjeni iz Vetrinja v Jugoslavijo v mesecu maju 1945 in so bili domala vsi po nečloveškem mučenju pobiti.

O tej predaji je letos prvič poročala londonska televizijska oddaja in tri nova pisma med angleškim maršalom Aleksandrom in Titom so bila objavljena. Iz teh pisem je razvidno, da je sam Tito osebno zagrešil ta genocidni zločin, ko je ukazal svoji 3. armiji pokol 200.000 protikomunističnih borcev. Za vračanje pa sta odgovorna maršal Aleksander in poznejši ministrski predsednik MacMillan.

Ob teh strašnih dejstvih nam ni lahko obhajati današnji dan. Prenekatero rane še niso zaceljene in ne morejo biti, ker naših dragih bratov in očetov ni več.

Vendar nam naroča danes v drugem berilu apostol Peter, kakor je naročal preganjanim kristjanom, naj damo odgovor tistim, ki bi radi vedeli razlog za naše upanje.

Razlog za naše upanje je naše popolno zaupanje v Boga in Sina njegovega, Jezusa Kristusa, ki je bil umorjen in živi. On nam je edini vir upanja in moči, kot je bil našim dragim v najtežjih trenutkih. Kristusu so bili podobni v trpljenju in smrti, in zdaj so z Njim, tako upamo, poveličani. Samo Bog jih je preizkusil in našel, da so Njega vredni.

Razlog za naše upanje je naše neomajno prepričanje, da so naši mrtvi junaki umirali za Boga in narod. — Svoje življenje so darovali zato, ker svoje krščanske vere niso hoteli zamenjati s komunistično vero v človeka. Zato, ker niso hoteli zamenjati svobode s suženjstvom. Zato, ker so se zave-

dali s Prešernom, „da je manj strašna noč v črnem zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi“.

„Danes je na dlani, kdo je takrat govoril resnico, Cerkev ali partija,“ je pred kratkem dejal pisatelj Zoriko Simčič na Slovenskem dnevu v Buenos Airesu.

Kot je bilo jasno napovedano, v naši domovini danes prevladuje javno brezboštvo, nadzor nad svobodno mislijo, medsebojno vohunstvo, vsesplošna hinavščina in prostaštvo, delo Cerkve se pretkano ovira in zapostavlja. Zato se spomnimo danes s hvaležnostjo našega nepozabnega škofa Gregorija Rožmana in njegovih neumornih naporov za Cerkev na Slovenskem in v begunstvu. V najtežjem času naše zgodovine ni molčal, temveč nas je kot prerok svaril: komunizem je največja nesreča za slovenski narod. In še l. 1959 nas je na tem mestu rotil: „Bodimo edini. Eno nas družijo: Slovenci smo in kristjani.“

Res je, kot je dejal g. Simčič, „ko mine nevihta in se bo zjasnilo nebo, se bo šele videlo, kakšne vrste mož je bil Gregorij Rožman. Moder videc, junak, ki ni postavil na kocko samo svojega življenja, ampak tudi največ, kar človek ima: svojo čast, svoje dobro ime. Svetel zgled, na katerega smo vsi lahko ponosni: njegovi nasledniki doma, vsi verniki, da, vsi, ki so res Slovenci.“ (Svobodna Slovenija 17. V. 1984).

Bodimo torej kristjani in Slovenci, ostanimo zvesti veri in narodu. Še več, poglobimo svoje krščanstvo, utrdimo svoje slovenstvo, izpolnimo oporoko dr. Gregorija Rožmana. To smo dolžni tej zares veliki, človeški in svetniški osebnosti, za njegovo petindvajsetletnico njegove smrti, ki jo letos obhajamo. Da, to smo dolžni sami sebi in narodu, čigar otroci smo. Pa posebej še tisočem naših očetov ali dedov, ki so s krvjo zapečatili to zavezo med nami v svetu in očetnjavo.

Po končani sv. maši sta med petjem žalostink položila pred Marijin kip dva odbornika lep venec rdečih nageljnov, povezan s slovenskim trakom.

Ljudje so prihiteli k tej spominski svečanosti iz bližnje in tudi daljne okolice. Iz Kanade sta prišla Otmar Mauser in Ciril Prezelj.

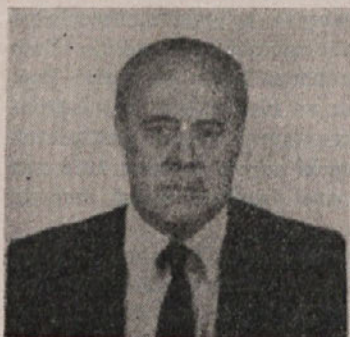
Popoldne se je spominska svečanost nadaljevala pri velikem križu na pokopališču Vernih duš, kjer počiva mnogo Slovencev, tudi beguncev, ki so prišli v ZDA po drugi svetovni vojni. Tudi te svečanosti se je udeležilo zelo veliko ljudi. Molitve za umrle sta opravila župnik **Jože Božnar** in duh. **Jože Simčič**. Clevelandsko DSPB je pripravilo slovenske zastavice, ki so jih sorodniki postavili na grobove svojih dragih. Po molitvah pri velikem križu so ljudje skupno obiskali in molili na grobovih dr. Miha Kreka ter Karla in Marije Mauser. Nato pa so se ljudje razkropili po ogromnem pokopališču, da pomolijo na grobovih svojih dragih.

Zakon mora biti takšen kot je smrt, ki nikomur ne prizanese.

Montesquieu.

V SPOMIN

† Srečko Rus 1923—1984

Naj mi oprostijo vsi bravci, a moram pokopati 43-letno prijateljstvo, ki me je vezalo s Sračem. Takó smo ga vsi poznali.

Ni dolgo tega, ko smo sedeli skupaj v stari prijateljski družbi in ugotavljali, da je najmlajši med nami — Francé Malovrh — prezgodaj odšel. Takrat, Srač, sva izjemoma sedela skupaj. Tvoja navada je namreč bila, da si se vsedel na drugi konec mize in potem z brcanjem pod mizo vedno našel nekoga, ki me je s svojimi medklici spravil pod strop. (Tako je bilo — pa a-

men!). A ko sva takrat sedela skupaj, kot rečeno, si mi dejal: če bom šel, napiši, da sem bil in sem odšel — pa da je bilo vse zelo lepo in da smo smo premalo storili.

Srač! Nisva se zmenila, da boš po nekaj mescih odšel. A božja pota vedo, kaj delajo in vedno pokličejo k sebi vsakogar takrat, ko je najbolj zrel.

Veš, Srač, ko nam je Žitnikov Janez prišel povedate, da Te ni več, smo med nedeljsko mao na Pristavi obnemeli. Saj je bil še sinoči z nami, so vsi rekli. Vesel in nasmejan kot vedno. A povedali so tudi, kar srce začuti takoj: sinoči se je Srač prišel poslovit. Fant, za to je treba imeti korajžjo! Ti si jo izpričal do zadnjega trenutka.

Sicer pa, če bi moral napisati nekrolog, bi se omejil na tisto, kar sem mislil, ko sem stal ob Tvoji krsti: boglonaj za prijateljstvo, boglonaj za vse, kar si naredil za našo begunsko skupnost — pa še prej med vojno. Zato pa naj zapišem, česar sam nisi utegnil napraviti.

Povedal si velikokrat, da Te je doletela žalostna naloga nesti belo zastavo na ljubljanski grad, ko je prva Jugoslavija razpadla in je bila naša Slovenija prepuščena lastni usodi.

V tistih časih, ko ilegale s strani Komunistične partije ni bilo še nikjer, sva se spoznala — se pravi, od aprila-maja-junija 1941. Zveza je bil Emmer. In odtedaj naprej smo šli skozi revolucijo. Ne samo v letih na Šubičevi 5 (zate samo od septembra 1943 do junija 1944), ampak v vseh ilegalnih pohodih, najsibo na Dolenjsko, Notranjsko ali v Trst. Koliko ljudi se bo ob Tvoji smrti spominjalo Mercedes Benza, ki je bil za marsikoga rešitev! Tudi Ti nikdar ne boš vedel imen vseh oficirjev in drugih ilegalcev, ki jih je bilo treba pripeljati vsaj do Trsta, kajti „naprej bo že šlo...“

Če ne bom zapisal, ne bo nihče drugi. Torej... se spomniš, ko Te je kli-

cal Ronald Strelec, danes poslanik SFRJ na Kubi, in hotel govoriti s Teboj. „Zakaj pa ne?“ — „Morda se boste zaradi tega kompromitirali,“ je odvrnil Ronald. „Jaz gotovo ne, za Vas pa ne vem,“ je bil Tvoj odgovor.

In potem ob obisku ladje v buenosaireškem pristanišču. Vroče je bilo in ste odložili suknjiče. Tebe je motila slika Josipa Broza, ki je visela v obednici. „Meni moti,“ si dejal in suknjič obesil na odgovarjajoči žebelj... Nihče ni ugovarjal, tudi Strelec ne...

Pa mimogrede: ko Te je Strelec spraševal, kaj je pravzaprav I. bojna — — — se spomniš, kaj si mu vse povedal. Mi vemo in Strelec tudi. Upamo, da si je dobro zapomnil.

Na Pristavi, Srač, je nastala praznina. Čeprav bo Cynar klub živel na prejšnjem, ne bo njegovega ustanovitelja. Pa ne samo to: ne bo odbornika, ki je vedno našel dovolj poguma in smisla za načrte, tako za neposredne kakor tiste na dolgo roko.

Veš, Srač, ko tole pišem, računam, do kdaj mi bo dano živeti. Vem samo eno: nikdar več ne bi hotel pisati takšnih besed v spomin, kakor jih danes. A rekli so mi, naj napišem. In Ti veš, da sem skušal zadane mi naloge izpolniti. Gotovo mi ni vedno uspelo. A vsaj voljo sem imel. Torej, Srač, če je kaj narobe, mi sporoči, čeprav se čudno sliši: a vsi imamo vest in s to se znamo zgovarjati, če smo le malo pripravljene pozabiti zemski svet.

— — —
Srač! Boglonaj za prijateljstvo, boglonaj za vse, kar si storil za slovenstvo, in vedi, da Te Tvoji najozžji prijatelji kakor tudi pristavska srenja ne bodo nikdar pozabili.

Srač! Zbogom!

Pavle Rant

✦ **Dr. Viktor Antolin**

Dne 1. julija 1984., na svoj 62. rojstni dan, je v Gospodu zaspal v Fairfieldu v Pennsilvaniji dr. Viktor Antolin, znani slovenski javni delavec in odločen protikomunist. Rojen je bil v Odrancih v Prekmurju, študiral pa je v Ljubljani. Vpisal se je po maturi na pravno fakulteto ljubljanske univerze, toda pravne študije je dokončal v begunstvu, na madridski univerzi. Leta 1956 je prišel z družino v Toronto, kjer je bil profesor na raznih kolegijih in univerzah. Že kot študent v Ljubljani se je začel javno udeleževati in je bil v službi pri „Slovcu“. Bil je v skupini mladcev Katoliške akcije. Napisal je vrsto študij in ocen iz vseh znanstvenih področij, ki so bila objavljena v različnih jezikih. Zanimal se je tudi za slovenska vprašanja in o njih pisal v razne slovenske časopise, revije in zbornike. Bil je član raznih slovenskih društev. SLS ga je že pred leti izvolila za svojega podnačelnika za področje Združenih držav Amerike. — Dobri Bog, ki ga je pokojni vse življenje neizmerno ljubil in mu služil, naj mu nakloni večni mir in pokoj!

† Sodnik Stanko Masič

Dne 22. junjia 1984 je v 97. letu starosti v Chicagu umrl bivši sodnik Upravnega sodišča v Celju, Stanko Masič. Pravne študije je končal na Dunaju, nato pa je bil v službi v Ljubljani pri Kranjskem deželnem odboru, pozneje v notranjem ministrstvu v Beogradu in končno kot sodnik na Upravnem sodišču v Celju. Kot odločen protikomunist je leta 1945 zapustil domovino, odšel na Koroško in se preselil v ZDA. Dobil je zaposlitev v Chicagu, kjer se je tudi javno krepko udejstvoval. Bil je zvest naročnik in vesten bralec Vestnika. Naj v miru počiva!

Zadnji zbogom!

Dne 1. avgusta 1984 se je po kratkem trpljenju preselila v večnost gospa **FANIKA KOROŠEC** roj. **BLAŽIČ** iz Dol. Logateca. Med vojno je krepko pomagala vaškim stražarjem in domobrancem in je zato morala zapustiti domovino in oditi v begunstvo. V Argentini se je skupaj s svojim možem in svojimi otroci vedno močno zanimala za slovensko življenje in je pri tem po svojih močeh tudi vedno sodelovala. V njeni hiši je bilo poverjeništvo slovenskih časopisov, tudi Vestnika, ki jih je pokojna gospa Fanika skupaj z družino razdeljevala naročnikom. Rada je pomagala tudi pri Slovenskem domu v Carapachayu in pri Počitniškem domu dr. Hanželiča v Doloresu.

Dne 20. avgusta 1984 je v 87. letu starosti umrla gospa **MARIJA MARKEŽ** rojena **REKAR**, vdova po pok. Valentinu Markežu, županu na Jesenicah. Pokojnica je bila zavedna slovenska žena, globoko verna in odločna protikomunistka. V tem duhu sta z možem tudi vzgojila svojo družino, da se je postavila odločno v bran zoper komunistične nasilnike. Vsi njeni otroci so danes vneti javni delavci in protikomunisti.

Bog daj obema plemenitima ženama večni mir in pokoj!

Correo Argentino Suc. 7	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 691	Propiedad Intelectual Nº 282.486 - 18. 9. 1984
	FRANQUEO PAGADO Concesión Nº 5811	R. Falcón 4158, 1407, Bs. As.

“Les sacaban los ojos”

(“Clarín” — 20 / 8 / 84)

LIMA, 19 (AFP y UPI) — El niño peruano, sobreviviente de una masacre de campesinos, relató aterrorizado cómo vio degollar a cinco niños de dos a seis meses de edad y a otros de 5 a 8 años, entre las veintinueve víctimas de la matanza ocurrida hace diez días en el poblado de Puka Casa (Cerro Colorado), distrito ayacuchano de Sacharbamba.

Manuelito Cuba Cuba, de 13 años, que juntamente con su prima Mardonia Padilla Cuba, de 14, se encuentra en el hospital de Ayacucho tras haber sido evacuado por las fuerzas del orden de otro nosocomio de Cangallo, hizo un estremecedor relato a la agencia oficial andina acerca de la matanza ejecutada por unos veinticinco sediciosos, quienes torturaron a sus víctimas antes de ultimarlas.

Manuelito, quien se recupera de una herida cortante en el cuello, el roce de una bala cerca de la yugular y hematomas por golpes que recibió, en esforzado español—quechua (idioma nativo) dijo haber salvado su vida porque fingió estar muerto.

Los terroristas, que llegaron ya entrada la noche y armados de ametralladoras, fusiles y revólveres, eran todos jóvenes y entre ellos había mujeres, la mayoría encapuchados, contó el niño a la agencia.

Agregó que acusaron a sus víctimas gritándoles „perros miserables“ de colaborar con una unidad militar estacionada en la zona hace un mes.

En la plaza principal

Dijo Manuelito que los sediciosos se desplegaron por el pueblo en grupos que rompían puertas y sacaban a sus víctimas a golpes de sus viviendas, para reunirlos en la plaza principal de la localidad.

El testigo, que había escuchado los gritos y las conversaciones de los terroristas durante la matanza, dijo que los sediciosos les serruchaban el cuello a sus víctimas y a los moribundos les sacaban los ojos, les cortaban la nariz o los golpeaban en la espalda para que se desangraran más.

El menor sobreviviente —quedo huérfano a causa de la matanza— indicó que los asesinos usaron en la masacre picos, cuchillos, lanzas y armas de fuego.

La historia se repite, o sea, el comunismo no cambia. Crímenes horrendos como el descrito han sido perpetrados hace cuarenta años atrás también en ESLOVENIA por los mismos personajes que todavía hoy detentan el poder en YUGOSLAVIA y quienes hipócritamente declaman solidaridad humana y la defensa de los derechos del hombre, y mientras se conducen del destino de los desaparecidos en los países lejanos del mundo, no han podido dar cuenta todavía de las decenas de miles de LOS DESAPARECIDOS en su propio país durante y después de la última guerra.

V S E B I N A :

Še o protikrščanski revoluciji: Kje smo? (L. M.)	89
Odmev „Celovškega zvona“ v „Ameriški domovin“	93
Padee domobranske postojanke na črnem vrhu	98
Medvojni čas v mojih spominih (Ivan Boh-Hudnik)	103
Pot krščanskih socialistov v komunizem (R. Smersu)	108
Papeži in fatimska skrivnost (L. Ceglar)	113
„...popoln razvoj le v narodni državi“ (nadškof J. Žabkar)	119
Opombe h knjigi škof Rožman (L. Ceglar)	126
Razgledi z naših postojank	129
Naš fant v nemškem peklu (Franček Vresnik)	135
Pisma uredništvu	148
Nove knjige	150
Naši jubilanti	161
Oceani v svetovnih dogajanjih (-Erne)	162
Društvene vesti	164
V spomin	166

CENA TE ŠTEVILKE JE V ARGENTINI ARGENTINSKIH PESOV
 LETNA NAROČNINA ZA INOZEMSTVO: 10 USA DOLARJEV PO NA-
 VADNI IN 13 USA DOL. PO LETALSKI POŠTI ALI ODGOVARJAJOČA
 CENA V DRUGI VALUTI.

Correo Argentino Suc. 7	TARIFA REDUCIDA Concesión No. 691	Propiedad Intelectual No. 282.486 . 18. 9. 1984 R. Falcón 4158, 1407 Bs As.
	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 5811	